

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03327

YORN

Shlomo Warzager

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

SHLOMO WARZAGER

YORN (YEARS)

I. L. Peretz Publishing House
31 Allenby Str., Tel-Aviv, Israel

שלמה ווארזאגער / יארן
פארלאג י. ל. פרץ, רח' אלנבי 31, תל-אביב

נדפס בישראל תשל"ג
Printed in Israel / 1973

דפוס „ראש פינה“, רח' ראש פינה 19, תל-אביב

שמה לארנאט

יארן

פארלאג
י. ל. פרץ
ישראל

תל אביב, תשל"ג — 1973

אַרויסגעגעבן מיט דער הילף פון ליטעראַטור-פּאַנד
ביים פּאַראַיין פון יידישע שרייבער און זשורנאַליסטן
אין ישראל.

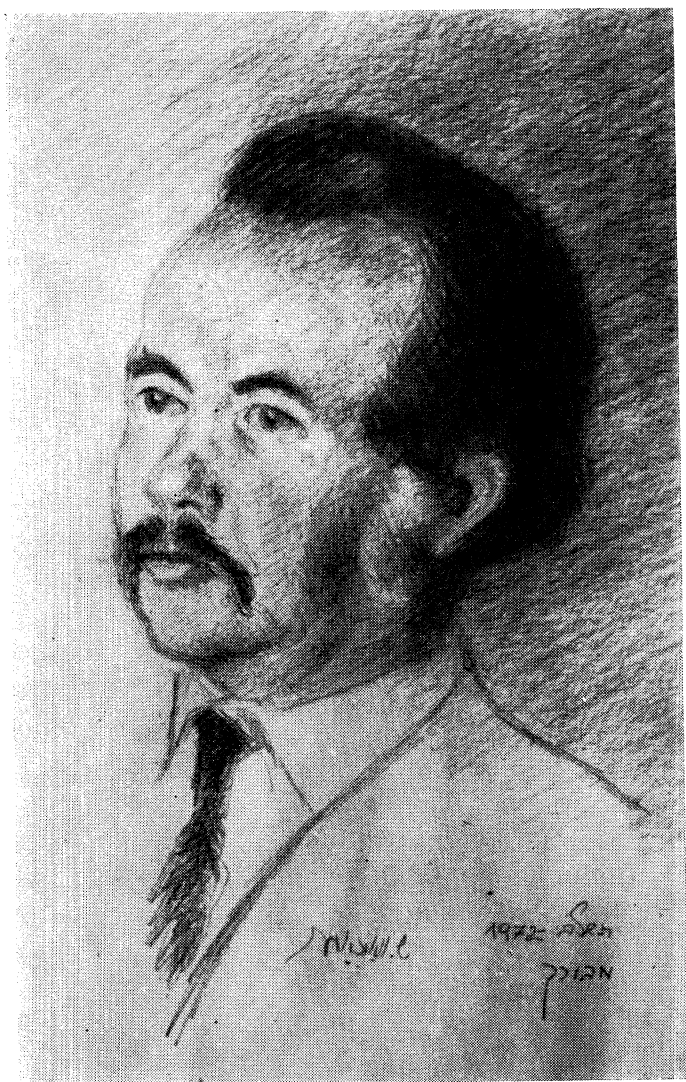
בוך-קאָמיטעט:

יאַנאַס בוימגאַרט, פּרץ בורשטין, יעקב גלאַזער,
דייוויד דיאַמאַנד, יצחק לעווין, בען קאַוויטש,
איזידאַר קאַפּלאַנסקי, בען שוסטער.
אַל דיאַמאַנד.

באַלטימאָר (אַמעריקע)

אַ ג ר ו פ ע פ ר י י נ ד

שלמה ווארזאנער / יארן

שלמה ווארנאנטער

פאַר וואָס פּראָזע און ליד אונטער איין דאָך ?
גוטע פּראָזע האָט תּמיד אין זיך עלעמענטן פון ליד :
געמיט-צושטאַנד, אינערלעכע מוזיק, צימצום און צאָם
פון וואָרט, פון זאַץ-קאָנסטעלאַציע.

פּאָעזיע, טראַץ (און אפשר : מחמת) די אויסגערעכנטע
מעלות, דאַרף אויך עפעס זאָגן. נישט-זאָגעניש — דערציילן.
חוק פון קלאַרקייט איז, ווי אויף פּראָזע, חל אויך אויף
איר.

אויב דער הויכער טאָן אין „יאָרן“ שטערט נישט, צע-
שטערט נישט די דערציילערישע אַטמאָספּער, די פּאַר-
שטענדלעכקייט, זענען די לידער — טעמאַטיש, אין תּוכן
און אין פּאַרעם — גוטער המשך : אינטעגראַלער טייל פון
דער פּראָזע מיט איר לירישער השתפכות הנפש.
דער גבול צווישן פּראָזע און ליד איז אַ דינער. עובר
זיין אים, איז מוזיק ביידע. ס'באַקומט זיך — דאָס פּאַר-
קערטע.

זי סכנה איז מיר געשטאַנען פאַר די אויגן, כ'מיינן, אַז
כ'האַב זי אויסגעמיטן.

ד ע ר מ ח ב ר

קאפיטל איינס

1

יאָרן. אַ באַן. אַ לאַנגע נסיעה. אַ מענטש זיצט אַליין. קוקט אַריין אין זיך — צום צווייטן וואָס אין אים. אַ מענטש אין אַ מענטש.

איינער רעדט :

נאַכמיטאָג־שעה ביים ים. די זון האָט געברענט. דאָס זאַמד אין הייס. עטלעכע צענדליק מעטער פון מיר איז זי געלעגן. מירה. נאָענט איבער איר האָט זיך באַוועגט אַ קאַפּ אַרויף און אַראָפּ. אַ קאַפּ, אַ טונקעלער נאַקן. אַן אָפּגעברענטער. אַרויף און אַראָפּ זיך באַוועגט מיט קליינע פּויזעס. אַ האַנט אַ ווייסע, אַ מיידלשע האַט שלאַנגיק זיך געוויקלט אַרום זיין טונקעלן קאַרק. איר האַנט, מירהס.

כאַטש דאָס האַרץ האָט זיך געשראַקן פאַר דעם וואָס די אויגן וועלן דאַרטן זען, האָט דאָך אַהין געצויגן מיין בליק, ווי ס'ציט אַ מענטשן צו אַ תהום. דער קאַפּ, דער באַטשופּרינטער, מענערשער, האָט אָפּט, בעתן אַראָפּבייגן, פאַרהאַלטן זיך לענגער ווי מען באַדאַרף. זיינע ליפּן זע אילך, זייגן זיך איין אין איר פנים, האַלדן. מיטן טאַלעכל, וואָס צווישן די בריסטלעך, טרינקט ער, דער יונג, דעם האַניק פון איר מיידלשער נאַקעט־קייט.

מירהס ווייכע ווייסע הענטלעך, די שמאלע פינגער (דער שארפער לאק אויף די נעגל גלאנצט אין דער זון) דריקן צו זיך דעם קאפ.

וואס בלאנדזשען זיי, די פינגער, ארום זיין קארק דעם אקסישן? וואס זוכן זיי דארט? פינגער פון א פיאניסטין — פלייסיקע, געאיבטע, געוווינט צו לויפן מסוגלדיק איבער קלאר-ווישן.

מירה, מיין סעקרעטאָרין, ס'געהאָרכזאָמע מיידל, דאָס שיינע, איך האָב ליב געהאַט אַ צערטל טאָן אירע בלייכע פינגער. קנאַפע צוויי יאָר, ווי זי דערלאַנגט זיי אַזוי ווייטיקלעך-שיין צו מיינע ליפן. איך האָב דערביי הנאה אַ פיר צו טאָן מיט דער האַנט איבער איר צאַרטן אַרעם. פון עלנבויגן העכער אַרויף, צום נאַקן, אַ וויש טאָן, ווי איינער ווישט אַפּ דעם שטיב פון אַ פּאַר-לירטער זאַך, פון אַ שפיגל.

קנאַפע צוויי יאָר טראָגט זי מיר אונטער איר צניעותדיקע שיינקייט, די ווילגעכאַוועטע, אין קליידלעך איבער די קני, אין געפאַסטע הויזן, אין ספּודניצעס, אין בלוזקעס פון טריקאָ און באַטיסט. צוויי לעבעדיקע שלאַנגען, איינגעדרייטע, וואַרפן זיך דאָרטן. איך פאַרגיין זיך קוים מיט די אויגן אויסצוקושן איר שיינקייט די שטילע, די רעגנדיקע. מיט די אויגן טו איך זי אויס.

איך לייג אַ מאָל צו פנים צו פנים. שמעק אין זיך אַריין דעם ריח דעם פרישן פון דער יונגער מירה: סאַברע, טערפקער, זיסלעכער, וואָס פּרילינגט דאָ אויף דער ערד צוויי און צוואַנציק פּרילינגס.

אַן אויסגעצערטלעטע, צייטיקע, וועט זי „פון זיך אַליין“ אַריינפאַלן אין מיינע אַרעמס — האָב איך געטראַכט, איך האָב

געדלדיק געווארט. א פארכישופטער פון ריח דעם רייפן, האב
איך אין איר אריינגערעדט:

„דאס לעבן איז שיין. דער טיפער, העכערער זין פון דער
שיינקייט, דער מעטאפיזישער, איז פון גאט אליין צוגעטיילט
דעם מענטש. דער בן-אדם, ס'גרויסע בלאנדזשענדיקע קינד אויף
גאטס וועגן וויסט ווי אזוי אראפנידערן די קאסמישע פרייד צו
דער הנאה פון שימחת-בשרים: דאס ערדישע דערהייבן צו הימ-
לישער מדרגה.“

זי האט זיך איינגעהאָרַכט. געשמייכלט.

איך בין זיכער געווען, אז מיינע רייד — ווי זי פלעגט זאָגן
— זענען מוזיק צו אירע אויערן.

האָב איך געצויגן דאָס סטרונגעלע:

„אויך אין דער פונקציע פון מזווג זיין זיך איז פאראן מוזיק.
עקסטאָן. געזאָנג פון גוף און נשמה. נאָך מער: דווקא דער
מרחק צווישן ער און זי איז מגביר דעם כוח פון דער „מוזיק“. די
ווייטקייט — רעגט, א שטייגער, די זון — וואָס העכער אַלץ היי-
סער. דער חלל איז די אַקט, די לופטיקע, פון דער וועלט פון
ליבשאַפט. אויף איר, אויף דער „אַקס“, דרייט זיך ס'מעכטיקע
ראָד פון בלוט און באַגער.“

מירה האָט געשוויגן. געשמייכלט.

אַזוי, זאָגט זי, האָט זי ליב אויך ביים קלאַוויר: שווייגן און
שמייכלען. שעהען לאַנג זיצט זי אין שטוב נאָך דער אַרבעט
ביים קלאַוויר. מאַצארט, סעבאַסטיאַן באַך, שאָפּען, בעטהאָווען.
אַמיינסטן איז זי פאַרליבט אין בעטהאָווען. זיין שטורעם, זיין
ווילדע שיינקייט טרייסלט זי אויף. מאַכט קראַנק.

— קראַנק פון ליבע?

זי האָט געשאַקלט מיטן קאַפּ אויף יאָ. געשמייכלט.

דעם באַטייט פון איר שווייגן, דעם צוק פון אירע סענסי־
טיווע ליפן — האָב איך ערשט שפּעטער פאַרשטאַנען. שפּעט
פאַרשטאַנען. יענע וואָך איז עס געשען. איך בין געגאַנגען צום
ים אין אַזעלכע שעהען, ווען כ'גיי קיין מאָל נישט נאָך מיטאַג.
גלייך נאָכן שליסן ס'ביראָ בין איך געגאַנגען צום ים. עפעס
אַ געהיימער כח האָט מיך אַהין געטריבן.

2

אַ יונגינקע, אַ גרינינקע, אַ דינאַמישע. שמאַלע טאַלע.
שיינע פּיס. אַ פּנימל — גלייך איר הויט איז אַן אַבאַזשור און
פון אינעווייניק שלאָגט אַ העל־ראַזע ליכטיקייט. אַז זי עפנט
ס'מױל, רעדט — שטראַלט אַרויס די העלקייט.

יונג און גרינג איז אַרום איר די לופט און אַלץ צו וואָס זי
רירט זיך צו. אַ פאַרביקייט פון אַ גרינלעך־גאַלדענער בין, אַ
זשומענדיקער, טראַגט זי אַן מיטן אַריינקומען, מיטן צוועצן זיך
צום שרייבטיש. מיט איר אויפהייבן זיך, אונטערשטיין אַ וויילע
נעבן מיר אויף פּיס, וואָס קענען נישט איינשטיין אויף אַן אַרט.
אַזאַ באַוועגלעכע, גוטע אומגעדולדיקייט.

דאַכט זיך, אַז אויך אין די פאַפּירן, אין די שטויביקע פּנקסים,
טעטשקעס אויף דער פּאַליצקע, טראַגט זי אַריין חיות.
אַן אַראַמאַט פון אַ בלום, אַ צעפעכערטער, בלייבט הענגען
אין דער לופטיקייט.

זי איז יונג און קלוג, מירה. דער חסרון אירער איז ס'מיינען,
אַז עצם יונג זיין איז אַ מעלה, וואָס פילט אויס דעם חלל פון
ווייניק וויסן: דאָס פעלן פון נסיון. אַ מעלה, וואָס איז מכּפּר
אויף חוצפּה, תּמימות, גאווה.

אין דער פרי.

א הייסער זומערטאג. יוני. אין דעם חודש פון פסח בין
שבועות יאגן אן פון ערגעץ מידבר-ווינטן. א שווערע, דזשנע
אוויר. ס'טרעפט, אז די ווינטן שטעלן זיך פלוצעם אפ. א היץ
א האמסיניקע פילט אן דעם חדר. כ'פארמאך ס'פענצטער. אין
דרויסן — א הימל קופער-געלב און בלייק. קיין זון זעט מען
נישט. בוים און בלאט טוען זיך נישט קיין ריר. זעען אויס ווי
אין די גאבעלינען.

כ'וואלט היינט באדארפט צוכאפן זיך צום ים — האב איך
געטראכט.

מירה איז אריינגעקומען מיט א צעשמיכלטן „בוקר-טוב“.
מיט א קאפשאקל, וואס וויל פרעגן:

„ווי געפעלט אייך דער טאג היינט, אדון?“

כאטש איר אַנקומען, איר קאפשאקל איז א טאג-טעגלעכקייט,
ווערט עס אָבער איטלעכס מאָל געטאָן מיט אַ נייקייט אין באַוועג,
אין שמייכל, אין קלאַנג פון אירע צעזונגעבע טריטלעך.

יעדן טאג אזוי. וואָכן. אַ זומער. אַ ווינטער. ס'צווייטע יאָר.
אָודאי שפירט זי, מירה, די בליקן פון מענער: בליקן פון באַ-
וונדערונג. זי ענטפערט אַפילו מיט קיין קוק נישט — זאָגט זי
מיר. פון איר שמייכלע. דעם קלוגן, פאַרשעמטן לייענסטו דעם
ענטפער:

„הולך לי.“

יא. ס'גייט איר. זי האָט הצלחה. בחורים. מענער, יונגע און
עלטערע, דרייען זיך אַרום איר. מירה ווייסט, אז איר פאַרבייגי
איז פול מיט צוואַנגן. זאָגט צו אַ סך און — גיט גאַרנישט. זי האָט
דערפון פאַרגעניגן. אַ פאַרגעניגן נושאַ-חן זיין אין די אויגן פון

א סך. אויך פון די מענער, וואָס זענען ווייט פון געפעלן איר.

— צי בין איך נישט איינער פון זיי ?

— ניין, איר זענט עפעס אנדערש.

— איז וואָס, אַז איך בין „עפעס אנדערש“ ?

— פרוווט נישט לייקענען. ס'לייקענען מסרט.

יונג, אומדערפאַרן, דאַכט זיך, און שוין אַזוי בולט די סגולה :

שפירן אין פנים פון אַ מאַן, אין צוק פון זיין ליפּ, דאָס וואָס

ס'טוט זיך ביי אים אינעווייניק.

ס'איז איר באַקוועם מיט מיר — האָט זי איין מאָל געזאָגט.

זי שפירט צו מיר נאָענטקייט, ווי צו אַ טאַטן און אַ פּרעמד־

קייט, וואָס וועקט פאַרערונג און נייגער. אין מיינע רייד, די

אַפּנהאַרציקע, בלייבט עפעס נישט־דערזאָגטס. אַ סוד. ס'ציט איר

צום סוד, ווי ס'ציט אַ בלאַנדזשענדיקן אין וואַלד צו אַ ווייטן

ליכטפּונקט.

מיינע בליקן, באַוועגונגען — זאָגט זי — רופן אַרויס ביי

איר אַ רצון תמיד צו זיין ניי, אַריגינעל, נישט ווייניקער, ווי

ס'רופן אַרויס די רייד פון יונגע בחורים, וואָס „שטאַרבן פון

ליבע“ און שטייען אויף תחית־המתים, כדי פאַר אנדערע זיך

דערקלערן „אין אייביקער ליבע“.

איר ציט גראַד צו עלטערע מענער.

3

אַ בענקשאַפט אַן אַלטע האָט זי אויפגעוועקט אין מיר,

מירה. דרייסיק יאָר זינט דעמאָלט, פאַרטונקלט דאָס געשטאַלט

אין מיין געדעכעניש האָט דער שטויב פון צייט — אַבער נישט

אַפגעמעקט. אויך די שכחה האָט אַ זכרון.

„דיין שמייכל, מירה, האָט ווי אַ האַנט, וואָס ווישט אָפּ דעם שטויב פון אַ שפּיגל, אויפגעלעבט אין מיר אַ געשטאַלט — נחמה“.

דו האָסט מיך ייִנגער געמאַכט. צוריקגעגעבן די פאַרשעמט־ קייט פון אַן איינאונצוואַנציק־יאָריקן בחור. כִּשעם זיך פאַר מיינע מחשבות.

פריינטשאַפט? פריינטשאַפט פלוס — האָט זי מיר איין מאָל געזאָגט מירה. ניין. כִּהאַב נישט דערזיף קיין נאַמען.

האַב איך דאָך דער ערשטער דאָס וואָרט „ליבע“ אַריינגע־ שמוגלט אין אונדזערע שמועסן, די נישט־דערשמעסטע.

„אַן איינזאַמער וואַנדערער אין מידבר פון לעבן. מיט דאַרשטיקע אויגן טרינק איך די שיינקייט פון גרינעם אַאַזים.“ מירה האָט מיט אַ קלוג שמייכלע פון אַ מיידל־פרוי די ווערטער געשלונגען. זי שלינגט אַ הונגעריקע מיינע ווערטער. אַ גוטע אָפּנעמערין פון מיינע רייד. זי גלייבט אין מיר. אין מיין וויסן. אין מיין געוויסנשאַפטיקייט. איך בין אַן אינטערע־ סאַנטער מאַן. „מאַן“ האָט זי געזאָגט און נישט „מענטש“? עטלעכע מאָל האָב איך דאָס וואָרט איבערגעקייט. פאַרדייען געוואָלט.

„גבר מענין“.

ווי אַ ווינטל, אַ פּרילינגדיקס, האָבן די צוויי ווערטער אויף מיר אַ ווייע געטאַן.

נישט קיין פּרילינגווינטל — אַ שפּעטער זומער־רעגן ביסטו, מירה. אַ לעצטער רעגן אויף אַן אָפּגעשרפעט פעלד.

— איך האָב דיך ליב, ווי אַ קינד.

— ניין. אַ מורה־דרך, אַ דערציער — האָט זי אויסגעבע־

סערט.

- א דערציער איז דאך אויך, קודם-כל, א מענטש. האלטסטו דען, אז איך בין פריי פון מענטשלעכע שוואכקייטן, מירה ?
- איר זענט גענוג קלוג דאס אליין צו וויסן.
- איך וויל אויך, אז דו זאלסט עס וויסן.
- אויך צו דעם דארפט איר נישט מיין הסכמה.
- וואס זשע ביסטו מיינס, מירה ?
- א שילערין.
- נישט מער ?
- מער איז דאך א סתירה צו אייערע רייד : צו אייער התנהגות. מער איז דאך דאס, וואס איר ווילט אזוי פארליי-קענען.
- דו פארשטיסט מיך נישט, מירה.
- איך פארשטיי אייך גראד זייער גוט.
- טוסט מיר וויי מיט דיין פיקחות, מיט דיין תמימות.
- פיקחות ? תמימות ? גוזמה : איך בין, סך-הכל ... וואס בין איך קעגן אייך ? א פלאטערל. א פלאטערל, וואס ציט צום ליכט.
- א קינד ביסטו, וואס שפילט זיך מיטן „פלאטערל“. פון פארגעניגן און פון נייגער — רייסטו פון פלאטערל אפ די פליי-געלעך...

4

פארמאכט דאס ביורא מיט א שעה פריער און אוועק צום ים. א מאן שטייט אויפן זאמד ביים ברעג ים. ווייט פון אלע שטייט ער. גראער קאפ. ברוינע קראקאדיל-לעדער איז זיין קארק דער געקנייטשטער. פנים-אל-פנים צו זונפארגאנג שטייט ער. אן אלטער מאן אין ברייטלעכע באדהייזלעך. ער מאכט גימנאס-טיק. פארהייבט די הענט אין דער הייך. צענעמט זיי אין דער

ברייט. נייגט זיך. בייגט זיך. אָט לייגט ער צונויף די הענט ווי צו אַ תפילה, בייגט זיך טיף אַראָפּ. אַרויף און אַראָפּ. עטלעכע מאָל אַזוי. אַ תפילה צום לעבן, צום גאָט פון געזונט. צום גאָט פון דער יונגשאַפט: זיין יונגשאַפט, וואָס איז אַוודאי אַ יאָר פּופציק הינטער אים.

אויך דער ים איז ווי אַן אַפּענער תפילה-סידור. אַ נישט-אויסגעדאַוונטע תפילה גייט אויף העראַזיש-שיין, רושיק, צום רויטן זונפאַרגאַנג. צום הימל דעם מעכטיקן, פאַרנעמיקן. אַ רחבותדיק ים-געזאַנג צו כבוד אלוהים.

דאָס זאַמד אויפן ברעג ים איז הייס. כ'בין עטלעכע מאָל אַריין אין וואַסער. אַפּגעטוקט זיך. אַדורכגענומען פון ברויזיקע כוואַליעס האָט מיין גוף, אַ צעוואַרעמטער פון קליידער, וואָס ער טראָגט אויף זיך רוב חדשים פון יאָר — אַן אַטעם געטאָן מיט פאַרנאַכטיקן ים-ווינטל. מיט פאַרמאַכטע אויגן בין איך געלעגן אויפן זאַמד. וואַרעם זאַמד, ווי די וואַרעמקייט פון אַ מאַמעס בויך. בויך צו „בויך“ בין איך געלעגן. ווי אַ קינד פיל איך זיך אין די רגעס. אַ זויגקינד ביי מאַמעס ברוסט. ברייט און טיף אַטעם איך די זוניקע לופט, דעם ריח און דעם גערויש פון ים. דערווייטערט ליג איך אויף אַ זאַמדבערגל. נידעריקער, ווייטער זע איך בחורים אין קאַליריקע מיני-הייזלעך. מיידלעך אין ביקיני. יונגע, נייע פנימער. ווי אַ פעלד מיט בלומען קומט עס מיר אויס פון דער הייך. אַ בלומענפעלד מיט בלאַנדע, שוואַרצע קעפלעך. „שטענגלעך“ יונגע, געוויקסיקע, שטאַלטנע. שלאַנקע בחורים און מיידלעך. דאָס ווינטל פון ים — ווי עס וואַלט באַוועגט די שטאַלצע שיינע קעפּ. יונגער טאַג נייגט זיין בלאַנדן קאַפּ אין שויס פון פאַרנאַכט.

די זון פאַרגייט. צינאַבער-רויט איז איר מעכטיקער קאַפּ. ער

טוקט זיך אין ים, אַזש אַ ליכטזייל, אַ זילבער-זונניקער, שלאָגט
אויף זיין אויבערפלאַך אַרויס. טיף-גריין, ווי גלאַז, איז דער ים-דעק.
גלאַנציק-געקנייטשט גלאַז.

נישט איין זונפאַרגאַנג האָב איך געזען. תמיד איז ער ניי באַ-
פאַרבן. אַן אייביקע אַלט-יונגע שפּיל פון ליכט און שאַטן. אַ מאַ-
זאַיק. ליניעס און פיגורן, וואָס קיין שום מייסטערהאַנט איז נישט
מסוגל מיט אַזוי פּיל קראַפט, קאַלאַריט און נייקייט אַרויסברענגען.
ווי אַ שפּירהונט בין איך אויפן זאַמד געלעגן. אַ שפּירהונט
געטראָפּן פון אַ קויל.

און מיינע אויגן ציען צום אַפּגרונט :

מירה ווייסט מסתמא, אַז כ'בין דאָ. נאָר איך וויל אַצינד זיין אַ
רואה ואינו נראה. עלטער איז נישט קיין בוש. ווייזן זיך אין מיין
פלאַזש-ליבוש איז אויך נישט קיין גרויסע חכמה: געפאַלדעוועטער
בויד, דאָס ברוסטפלייש — אַראַפהענגענדיק, קנייטשיק. ביניקע,
דינע פּיס, באַאָדערטע. לויזע מוסקלען. געבויגענער רוקן. איין
אַקסל עטוואָס נידעריקער פון זיצן איבערן שרייבטיש.

ס'אַנטאָן, וואָס איז נישט קיין סך יינגער פון מענטש — איז
גאַרנישט קיין שלעכטע מענטשלעכע המצאה — האָב איך זיך
געטראָכט.

אַ, וואָס טרען איצט זיינע הענט? אין וועמעס הענט האַסטו
מפּקיר געווען דיין גוף דעם קליינעם, דעם ריינעם? די שקאַטולקע?
אַ קליינע שקאַטולקע און אין איר — אַ גרויסע נשמה.
מירה.

אין אַלע זיבן הימלען פון העכערער פרייד — האָב איך געזוכט
די שליסלען צו דער שקאַטולקע. און ער, דער פישעריונג מיט
ווענדקע אויף אַקסל, מיט נעץ אין די הענט — האָט דעם שליסל
געפונען. אויף דער ערד האָט ער אים געפונען. ער האָט מיט זיין

גן-עדן-שליסל צו דער שקאטזולקע געטרעפן — דא אויפן ברעג ים.
אריינגעריסן זיך אין פאלאץ פון ווונדער און וויי. אין מירחס
פאלאץ דעם פארשלאָטענעם.

ניין. זי האָט אים געפונען. די בענקשאַפט. די בלינדע, בלאַג-
דזשענדיקע, פון דער זי האָט צום ער געטרעפן.

גראַוויטאַציע.

חלל-אַקס לופטיקע פון דער וועלט: וועלט פון ליבע, פון ער

און זי.

עטלעכע צענדליק מעטער פון מיר ליגט זי, מירה. ליגט נעבן

אים. אין אים ליגט זי.

א זינדיקע.

א זינקענדיקע.

א זינגענדיקע.

זיינע הענט, די הפקרדיקע, די געשפּאַנטע מוסקולן שפּילן
אַצינד אויס אויף די קלאַווישן פון איר ווייסן הייסן מיידללייב די
נישט-פאַרענדיקטע סימפּאָניע.

זו, מירה, ביסט אַצינד דאָס בלאַט נאַטן. ער — דער מייסטער,
דער גיבור. דער קלאַנגען-פּראַמעטעוּס.

מירה — ווייסער, שרפענדיקער שניי. פרישער, ערשט-געפּאַ-
לענער שניי אויפן הייסן זאַמד. ער — דער ים, אַ געלאַדענער מיט
שטורעם און מיט שוים.

איז זי טאַקע אַוועק פון מיר אויף תמיד? אַנטלאַפן פון מיר, פון
מיינע רייד, ווי אַן אינדין, אַן איבערגעשראַקענע פון וואַלד אַרויס:
פון מיינ ווערטער-וואַלד? פּרום-פאַרכטיק גערייד, שטאַמלעניש.

שטאַמלעניש. קלאַנגען פאַרבלאַזע, אומקלאַרע, ווי פאַרבלאַז
אומקלאַר ס'איז פאַר איר מיינ פנים, דאָס אַלטי-יונגע. מיינ פנים
מיט די נייגעריקע אויגן, די אומרויקע. אַרום זיי — קנייטשלעך:

אן אומבאקאנטע שריפט פון א וועלט און אפגעמעקטער, א געוועזענער זענער. און אנדער וועלט, א דארטיקע, וואס האט מיט מירחס וועלט, דער דאָקער, קיין שייכות נישט.

ניין. זי איז נישט אַוועק פון מיר. מאַרגן וועט זי ווידער קומען אין ביוראָ. זעצן זיך צו דער שרייבמאַשין. אירע איידעלע, צאַרטע פינגער וועלן ווידער לויפן איבער די שוואַרצע קנעפלעך מיט ווייסע אותיות. נאָך דעם וועט זי מיט די קליינע עלנבויוגנס זיך אַנשפאַרן און טישל. אויף ביידע הענטלעך, צונויפגעפלאַכטענע, מיט די דלאַנעס אַראָפּ — אַוועקלייגן ס'פּנימל אַזוי, און די גאַמבקע און די אייגעלעך וועלן פרעגן :

— וואָס איז דיר, אדון, אַ שלעכטע שטימונג ?

איך וועל פרווון שמייכלען. אַ ביזו פנים מאַכט עלטער. ביי עלטערע מענטשן ציטערן די הענט. דער טראַט ווערט שווערער. די פיס טראַגן דיך קוים. ניין. דו טראַגסט די פיס. שלעפּסט זיי נאָענט פון דער ערד. ווילסט אויסבאַהאַלטן דעם פחד. שמייכלסט. דער פאַרגיביקער, שולדיקער שמייכל — מסרט.

מיררה האָט דאָס נישט ליב. זי האָט אַ ברירה זיך אויפצוהייבן און אַוועקגיין. פון יוצא וועגן צוואַרפן :

„איר קענט זיך זוכן און אנדער סעקרעטאַרין“.

די אַרבעט איז איר נישט נייטיק. אַפּט, קאָן מען זאָגן, איבעריק. די אמא האָט — חזרט זי תמיד איבער, — אמא האָט, וואָס און אמת, געוואַלט זי זאָל זיך פאַרשרייבן אין אוניווערסיטעט. אַ טאַכטער אַ סטודענטין איז אַוודאי שענער, ווי אַ פּקידה ביי עפעס און אַרוואַקאַט. נאָר איידער זיצן אַ גאַנצן טאַג ביים קלאַוויר איז שוין בעסער אַרבעטן. זי האָט טאַקע אַנגעהויבן סתם אַזוי, אויף פּראַבע. נו, און מען זיצט שוין באַלד צוויי יאָר גייט זיך נישט אַזוי גיך

אָוועק. צוגעוויינט זיך צו אַ געהאַלט, יום־טוב־צולאָגן, דרייצנטער
 חודש און סתם הוספות.

אויך צו מיר, אַ פנים, זיך צוגעוויינט. פון געוויינטשאַפט זיצט
 זי דאָ. און דאָס איז עס.

זי זאָגט עס דאָך אַזוי אָפט :

„פשוט. ס'איז מיר באַקוועם מיט אייך, אדון“.

„אייערע רייד זענען מוזיק צו מייע איערן.“

אָפט ברוגזט זי זיך אויף מיר. אויף מיין צודרינגלעכקייט. אַ
 צער כאַפט מיך דעמאָלט אַרום. אַ רחמנות אויף זיך אַליין. אַ רחמנות
 ביז טרערן. ס'וויינט אין מיר דאָס האַרץ, ס'יונגע :

— דו ביסט אַלט. דו דאַרפסט גיין.

אַ צעפרעסענער פון חרטה און פון קינאה בין איך אויפן זאַמד
 געלעגן. עטלעכע צענדליק מעטער פון מיר איז זי געלעגן אין די
 אַרעמס פון יונג. זי — אין אַ ביקיני, ער — אין באַדייזלעך, וואָס
 דעקן אָפּ מער וויפל זיי פאַרשטעלן. איבער ביידע — אַ פאַרביי־
 גייענדיקע זון. אַ רויטע חופּה.

שוידערלעך שיין און שטיל איז געווען דער ים. כהר־עין איז
 די זון פאַרגאַנגען. נאָך אַ טאָג פון מייע טעג. אַ טאָג פון מיין לעבן
 — זאָט מיט אַנטווישונגען, פחדים. די לעצטע גיהנום־יאָרן האָבן
 פאַרהאַרטעוועט מיין גוף. רחמנותדיק־סענטימענטאַל פאַרווייכערט
 מיין האַרץ. דאָס פייער האָט אויסגעברייטערט מיין תמיד יונג
 האַרץ, דאָס פאַרבנקטע נאָך עפעס אַ דאָק־נישטאַיקס :

ליבשאַפט.

אין דיאַ לעצטע מינוטן, די זוניק־פינצטערע, אויפן ברעג ים
 איז מיר מוראדיק קלאָר געוואָרן דער באַטייט פון מירחס שמיי־
 כעלע. איר קלוג שווייגן. איר קלוג און קאַלט שווייגן און —
 מייע רייד. נאַרישע רייד פון אַן עלטערן מענטש : אַן אַלטער

שלמה ווארזאגער

מאן, א פארליבטער נאָר.

אַן עלטערער, א באַווייבטער, א טאַטע פון א דערוואַקסענעם

בחור, „אַזוי ווי צו זיבן — אַזוי צו זיבעציק.“

קאפיטל צוויי

1

אַ באַווייבטער. אַ טאַטע פון אַ קינד, אַ דריי־חדשימדיקס. ס'האַט געמוזט געבוירן ווערן. סידן — איבערלאָזן עטלען. לאָזן איר מיטן קבר אין האַרץ? סיביר. געראַטעוועט זיך אַהער מיט אַ געבוירלינג און דאָ — אויסגעביטן עס אויף אַ בערגעלע ערד אונטערן שניי.

ווינטער. ניינצן איין און פערציק. אויף אַ שליטן, אין אַ קישן פאַרוויקלט, האָט מען דאָס קראַנקע קינד געפירט אין שפיטאַל אַריין פון קרייזשטאַט — העכער צוואַנציק וויאַרסט פון פאַ־סיאַלעק.

מער האָב איך דאָס קינד נישט געזען.

כ'האַב זיך אַרומגעטראָגן מיט אַן אַדוואַקאַטן־דיפּלאָם און מיט אַ טאַגבוך.

אַריינגעשריבן אַ ניי בלעטל:

„גאָט, האָסט דאָס הייליקע בוך פון אַ לעבן פאַרשלאָסן איידער האָסט עס געעפנט. איידער דו האָסט דעם „כ־טוב“ געזאַגט איז דער „יהי־אור“ פאַרלאָשן געוואָרן.

ווען אַ ברויט, אַ שוואַרץ ברויט, האָט פאַרשטעלט דאָס ליכט פון טאַג — האָבן מילכשנירלעך זוניקע פון מאַמעס בריסטן — געזיסט דעם גומען פון הונגעריקן געבוירלינג: דאָס אַרעמע, פויערישע כאַטקעלע באַלויכטן.

ווען אַטעם פון טויט האָט געלאָשן די ינע שטערן, האָט אַ קינד — אַ שטערן — אַראָפּגעשיינט מיט שטראַלנדיקער רו פון טאַטנס הענט. מיינע הענט. זיי זענען הענגען געבליבן — שווערע, בלינדע. נישטאָ ביי וועמען זיך אָנהאַלטן אין דער נאַכט, דער לאַנגער.

דער שאַטן פון טויט מאַכט טיפּער, קאַלטער דעם ווייסן נעפל אין די שויבן. ער מאַכט פּרירן דאָס בלוט אין די אַדערן. נישטאָ קיין האַפּענונג. נישטאָ קיין פאַרבייט. וואָס האָב איך נאָך צו טאָן דאָ? איך, אַ פאַרצוקטער אין די ציין פון שוואַרצע שעהען? די בדידות האָט ווי אַ טונקעלער פאַרהאַנג זיך אַראָפּגעלאָזט צווישן מיר און עטלען. אַ תּהום.

עטלען איז זיכער פאַרגעקומען, אַז איבערן תּהום שוועבט אַ רויבפּריגל — נחמה.

דער קבר פון קינד — איז מיין קבר, האָט זי איין מאָל אַ זאָג געטאָן.

עטל דרייט זיך אין שטוב מיט אַן איינגעפאַלן פנים. פאַר- שרויפטע ליפּן. אַ שמייכעלע, אַ פאַרשולדיקטס. איר „פּאַיאַק“ — דריי הונדערט גראַם ברויט — איז נישט גערירט. ער ליגט פאַר- וויקלט אין אַ האַנטעכל. זי באַגנוגנט זיך מיט אַ ביסל הירזש מיט געזאַלצן וואַסער, אַ טעפעלע טיי.

שווער איז איר שלאָף. זי אַטעמט הויך און כאַפט זיך אָפּט איבער מיט אַ געשריי: „נעם אים צו פון דאַנען! יאָג אים אַרויס!“ „וועמען?“

„דעם מלאך-המוות.“

איר קאָפּ פאַלט צוריק. פאַרשלאָפענע הענט פאַכען אין דער לופט, ווי זיי ווילן פון זיך עמעצן אַפּיאַן. אומרויקע, אומגליקלעכע עטל.

איך בין געזעסן ביז שפעט אין דער נאַכט. געמאַכט לעקציעס — רוסיש. אַנשטאַט ברויט — אַוונטקורסן. מען האָט געלעבט אויף ברויטביכלעך — טאַלאַנען וואָס מען טיילט יעדן ערשטן.

אַן אויסגעשניטענער טאַלאַן איז אַ דאַטע. אַ טאַג לעבן. אַ טאַלאַנען-ביכל — אַ קאַלענדאַר. אַרויסרייסן אַ בלעטל פון אַ לוח פאַרגעסט מען אַ מאָל. אַ טאַלאַן — נישט. זי האָט גוטע אויגן, די ברויט-צעטיילערין. שניידט די טאַלאַנען. לאָזט איבער פירקאַנטיקע פענצטערלעך. דורך די קליינטשיקע פענצטערלעך פון די פעלנדיקע טאַלאַנען האָט מען געזען דעם מאַרגנדיקן טאַג, דעם איבערמאַרגן: אַ וואָך. אַ חודש.

מיט די קאַליריקע געשטעמפלטע כישוף-קאַרטעלעך, מיט דריי און פיר הונדערט גראָם ברויט איז געגאַנגען די צייט. מען האָט געפילט דעם גאַנג, דעם פולס פון לעבן. געפילט ווי דאָס לויפן פון אַ באַן. דו זיצסט אינעווייניק און קוקסט דורך די „פענצטערלעך“. די „באַן“ שלעפט זיך — טאַג-אין, טאַג-אויס — פון אין „סטאַנ-ציע“ צו דער צווייטער: וואָס ווייטער — אַלץ פאַמעלעכער. און דו ווערסט אומרויק. אומגעדולדיק. אויסגעמאַטערט פון טאַג צו טאַג. און מען זעט נאָך אַלץ נישט קיין „סוף-סטאַנציע“. צום טייוול אַזאַ „נסיעה“ — ווילט זיך אַ שפיי טאַן. אַ סטאַנציע, אַדער אַ צוזאַמענשטויס.

און אַ סוף זאַל עס נעמען.

אַנהייב נינצן צוויי און פערציק. שווערע חדשים דאָ — מערץ, אַפּריל. אַ שטייפער, אַ האַרבער, ווי אין בלויזע לילעכער געוויקלט, שפּאַנט דער פּראָסט איבער שנייקע וועגן, איבער דעכער פון נידעריקע כאַטעס. אין די אינדערפריען און פאַרי-נאַכטן צינדן זיך די פענצטערלעך ווי וועלפישע אייגעלעך. ביי

טאָג זעט די זון דאָ אויס, ווי איינגעפרוירן אין שנייִקן הימל.
פון די ווייסע פעלדער גייט אויף אַ ווייטיקלעכער בלענד.
ס'טרעפט מעת־לעתָ, אַ שניי שיט און שיט. די פערד שטעלן
שווער די פיס. די בייכער — נידעריק איבערן שניי. פון האַרבער
קעלט ניסן זיי, די פערד, פאַרסקען מיט די נאַזרעס. אין די
שליטנס האַרבען זיך פלייצעס באַקאָזשוכטע. קוטשמעס. פוטערנע
היטלען מיט אויערן־קלאַפּעס.

עטלעכע הונדערט נפשות ציילט דאָס דאָרף. ביז זונפאַרגאַנג
זענען די מענער ביי דער אַרבעט. אויך די פויערטעס זענען באַ־
שעפטיקט אויסער די שטובן.

אין די אָונטן פינקלען פייערלעך אין די פאַרפראַסטיקטע
שייבלעך, ווי ווייטע, פאַרנעפלטע שטערן. זיי לעשן זיך פרי. פרי
גייט מען דאָ שלאָפן.

איך האָב געאַרבעט אין אַ פאַפיר־פאַבריק.
דאָס דינע שמאַלצהייטל אויף די שוואַרצע פענעצלעך ברויט
אין טאַרבעלע האָט נישט אויסגעהאַלטן דעם דרוק פון פראַסט.
אַן ווייקן דאָס שטייניק האַרטע ברויט אין קיפּיאַטאַק*¹). וואָס
איז אין פאַבריק געווען אַן אַטשערעד — אָדער האַלטן ס'ברויט
איבערן פייער — האָט מען עס נישט געקענט נעמען אין מויל
אַריין.

2

די בדידות האָט ווי אַ קאַץ — אַ פוילע, שלעפעריקע — זיך
געשאַרט צווישן ביידע. די ווייניקע שעהען די פרייע, זענען גע־
וואָרן צו לאַנג. לאַנג זענען געווען די נעכט.
עטל האָט איבערגעריסן ס'שווייגעניש:

* הייס, געקאַכט וואַסער.

— קנאפע פיר יאָר לעב איך מיט דיר. כ'האָב דאָס געפיל פון איינער, וואָס קומט אַריין פון אַ קאַלטן דרויסן אין אַ וואַר-רעמער שטוב. איך זע נישט דאָס פייער. ווייס נישט פון וואַגען די וואַרעמקייט נעמט זיך. און כ'שפיר פונדעסטוועגן, אַז ס'איז מיר גוט מיט דיר.

— נו, איז דאָך גוט.

— און פאַר וואָס קען איך נישט אויפכאַפן דעם מיין פון דייע רייד? פון דיין שווייגן?

קיין ענטפער איז נישט געקומען. און עטל האָט ווייטער גערעדט:

— דער סוד, די פאַרהוילנקייט, וואָס הינטער דייע ווער-טער, דיין שווייגן, שטעקט מיך אַן מיט נייגער און מיט אומרו. עטלס שטילע רייד, די ווייכע, זענען ווי שנייעלעך געפאַלן: שנייעלעך מיט פריינדיקער קעלט.

איך האָב געקוקט אויף מיין ווייב מיט אַן ערשטמאַליקן קוק: אַ ברונעט פנים. רעגלמעסיקע שטריכן. אַ ווייסער צאַרטער האַלדז. פאַררונדיקטע אַקסלען. אַ שיינע. אַ גוטע פשוטע פרוי.

און איך בין נישט קיין שותף צו איר פרייד, צו איר צער. ווי אַזוי האָט זיך דאָס שיין פשוט מיידל אַריינגעריסן אין מיין וועלט, דער פאַרשלאָסענער: זיך אַוועקגעשטעלט צווישן מיר און נחמהן — אַ גלעזערנע וואַנט.

ווער מאַכט אַט די מיידלעך אַזוי דערפינדעריש-קלוג: שטעקט זיי אַן מיט חכמה און ספריט פון אַ ים-טויכער: דערגרונטעווען זיך צו די סאַמע טיפענישן פון אַ צעשטורעמט פאַרליבט האַרץ, קלויבן די פערל פון מאַנסבילשן שכל און — נישט מיר, נישט דיר — פאַרטאַכלעווען, אויפן מיסט וואַרפן, אין ים אַריין: אין ים פון לעבן.

קאפיטל דריי

1

ווארשע. א זעכצן-יאריק יינגל. אויסגעזען פון א יאר צוועלף, דרייצן. מיוערנע, שמאלע פליצקעס. לאנגע הענט. שארפע פנים-שטריכן: ברייטע נאז, עטוואס פארריסן. סטארטשענדיקע קינען. הויכער שטערן — א ביסל צו הויך פאר א יינגלש פנים. א גראב-לעכע, פארקאטשעטע גאממע.

א געניט אויג וואלט אין דעם שטערן, אין די מאנגאלישע אויגשניטן, אין מויל גראבלפיקן, מענערישן — געמערקט דאס פארמירנדיקע, קערנדיקע פנים פון אן אונטערוואקסנדיקן בחור: א יונגער מענטש מיט אן אייגענעם אויסזען.

אין די אויגן פון מיין באלעבאס — אן אגענט פון א גרויס טייגעשעפט, — האב איך אויסגעזען א לאינצליחדיק יינגל מיט לאנגע, פארשעמטע הענט און א טשודאטשנעם בליק.

א סברה, אז צוליב די לאנגע הענט האט ער מיך צוגענומען אלס אונטערטראגער פון די טייוואליזקעלעך.

ער, דער אגענט, מיט איין וואליזקעלע אין דער האנט, און איך מיט זעקס (צוויי אונטער די ארעמס און צו צוויי אין די הענט) — נאך אים.

א געוויקסיקער, שטארקער, שיינער יונג. הויכע פיס און

הפקר־הענט. א פנים פון א שגץ. א צונג — קולטיווירט, געשליפן, פרעך. א שחצנדיק לשון אין א גוטן לעמבערגער פויליש.

מיט אַזאַ „גוטן“ אויסזען, מיט צוגעאייגנטע, גויישע מאַנירן — ציניש און דרייסט — האָט ער אומגעשטערט געקענט דרייען זיך אויף די קריסטלעכע גאַסן. אַנקומען אין די רייכסטע געד־שעפטן, ביראָען: אַפגעשלאָסענע הייף. שטובן מיט סטרוזשן, הינט ביי די טויערן און טירן.

מיט אַ האַנט־תנועה, מיט אַ ווונק, אָדער אַ קורץ אַפגעהאַקט פייפן — האָט ער מיך גערופן: אַ צייכן — נאַכגיין.

מיין נאָמען האָט ער נישט געוואוסט. נישט באַדאַרפט וויסן.

אין גאַר אַ נייטיקן פאַל האָט ער זיך אַרויסגעהאַלפן מיט אַ צונאָמען?

„פאַניע מאַלי“*

אין ביראָ האָט מען אים גערופן סאַשא, אָדער „לעמבערגער“.

קאַנטיק צוליב זיין דרום־פוילישן אַקצענט.

אַ רייך זינדל, וואָס האָט אַוודאי קיין גרויסן חשק נישט געד־האַט צו זיצן אויף דער שולבאַנק: מיד געמאַכט דעם טאַטן פון צאָלן אים פאַר מאַכן די לעקציעס, אַפּקויפן די לערערס, פּראָ־פעסאַרן, פאַר גוטע „סטאַפּניעס“ און — מאַטורע.

אַליין אויך, מסתמא, מיד געוואָרן פון מאריך זיין די „גאַל־דענע יוגנט“ ביז דער עלטער, ווען אויך גאַרנישט־טאַן ווערט אַ לאַסט: הייבט אָן וועקן אומהיימלעכע מחשבות. אָן עלטער, ווען אַ גלאַט ראָזירט פנים, עלעגאַנטע קליידונג האַלט אויף אין די אייגענע און פרעמדע אויגן — דער עיקר אין די אויגן פון שיי־נעם מין — די אילוזיע פון יונגער מענלעכקייט.

(* קליינער הער.

אויך יונגע עלטער ווערט איבערגעוואקסן.
 די אייגנטימער פון דער טייגעזעלשאפט — פיפיקע סוחרים:
 יידיש-נגידיש געקליידט — האָבן גוט געוואסט, ווי אַזוי צו רייטן
 אויף די „פריזישע פערדלעך“. די „פערדלעך“ זענען גוט געגאַנגן
 גען אונטער דער בייטש פון געלט און לייכטע אַוואַנטורעס.
 האַלב-אַסימילירטע יידן. געשוירענע בערדלעך. שניפסן. קאַ-
 פעליושן. אַ גוטן פויליש האָט מען אין ביוראָ געהערט. אַפט —
 העברעישע ווערטער און גאַנצע פסוקים. באַנוצט האָט מען זיך
 מיט זיי בעת ס'האָט זיך געהאַנדלט אין דרינגענדיקע געלט-ענינים,
 פאַך-סודות, סוחרישע דריידלעך, וואָס די „שקצים“, די אַגענטן,
 האָבן נישט באַדאַרפט וויסן.
 דאָס גאַנצע עסק „טייגעזעלשאפט מיט באַגרענעצטער פאַר-
 אַנטוואַרטלעכקייט“ איז געווען — סוד. פון די טאַוולנע רענצלעך,
 איבערגעצויגענע מיט קאַליריקער, ביליקער צעראַטע, האָט מיט
 גרויסע אותיות אַראַפגעשריגן: „זאָ פול דאַרמאַ“.*
 דער „האַלב“ — מיט קליינער, קוים באַמערקבאַרער שריפט:
 דער „אומיסט“ — מיט קידוש-לבנה-אותיות. אינעווייניק זענען
 געלעגן דריי פושקעס טיי. האַלב-פולע טייפושקעס פון געניקלטן
 בלעך און אַן אַפגעזילבערט טיילעפעלע — אַ צולאַג.
 די דאָזיקע „סחורה“, וואָס ס'אינציקע ווערטפולע דערפון איז
 דער שטאַרק שמעקעדיקער ריח — איז גוט רעקלאַמירט געוואָרן.
 דער „דאַרמאַ“ האָט געריסן די אויגן פון די קונים — ס'רוב
 דאַמען און דינסטן פון די רייכע שטובן. די געניטע אַגענטן האָבן
 געוואוסט ווען און ווי אַזוי אונטערטראָגן די מציאה מיט גלאַטיקער
 מויל-מלאכה, מיט שיינעם שמייכל, ווונק, צוויידייטיקן רמז.

(* פאַר האַלב-אומיסט.

פלינק און גרינג האבן זיי זיך אריינבאקומען אין די קארדארן, קיכן, אפילו שלאפצימערן.

איך האב נישט איין מאָל אַריינגעלייגט אַ רענצל דורך אַ פענצער. אַ האַלבע שעה און מער פלעגט ער זיך זאַמען. אַרויסקומען מיט אַ צעפלאַמט פנים. איך האָב דערוויל צייט געהאַט זיך אַרומצורוקן: גרינע גערטנדלעך. בלומענטעפּ אויף גאַניקעס. וואַזאַנעס אין די פענצטער. הינט ביי די אַריינגענג, אין די הייף. פּעטע, שווערלייביקע הינט מיט קליינע אייגעלעך און געזונטע פּיסקעס — אַן און מיט ציימלעך. אויף קייטן און אַפּגעבונדענע ליגן ביי די טירן און וואַרטשען ביזן בעתן דערנענטערן זיך פון פּרעמדע טריט.

אויך קליינע הינטעלעך אין קאַליריקע מאַנטעלעך, רימענדרלעך אויפן האַלדז. קודלעוואַטע און אַרומגעשוירענע, גלאַטיקע הינטלעך דינפּיסיקע, מיט צעפּיעשטשעטע מאַרדעטשקעס. נישט אַן פּחו, האָב איך געפרוּווט אַפּט גוטברודעריש אַ גלעט טאַן אַ הינטל. אויך צו די בייזע הינט זיך געלאַשטשעט און זיך געשראַקן פאַר זייער „חברשאַפּט“.

איך האָב צייט געהאַט איינהערן זיך אין טענער פון אַ פּיאַנאָ אַ פּידעלע, וואָס האָבן זיך פון אַן אַפּן פענצטער געטראָגן. די יונגע פּרויען, דינסטמיידלעך, וואָס האָבן זיך אַפּט באַזומן אין פּאַדערהויז, הויף — דאָס זאַמען זיך פון אַגענט אינעווייניק — האָט געצונדן מיין פּאַנטאַזיע.

ער האָט נאָך דעם, אַ צעיאַכמעטער, פּריילעכער, דערציילט מעשיות פון נקבות, באַרדעלן, אַרגיעס, סעקסועלע סצענעס. זיי האָבן ביי מיר אַרויסגערופן עקל און רייץ.

מין ווארשע.

געוויינט אויף דער „שמאלער מילע“*. צוועלף זלאטעס א
 חודש געצאלט פאר א האלב בעט. דער שותף צו דער צווייטער
 העלפט בעט איז געווען א מעבל-סטאלער, דער הויכער ראובן.
 שפעט ביי נאכט איז ראובן געקומען פון דער ארבעט. אן
 אומגעוואשענער אריין אין בעט. ס'האט פון אים געשלאגן א ריח
 פון פאליטור, זעגעכץ, זשיוויצע און געקאכטן לאם.
 א טבע האט ער געהאט, ראובן, רעדן פון שלאף און מאכן מיט
 די הענט, א שטייגער — ער הובלט א סענקעוואטע ברעט. דאס
 מאכן מיט די האריקע הענט, געל-געפלעקטע נעגל-פינגער — האט
 מיך פארשטויסן אין א ווינקל פון שמאלן בעט.
 צום סוף האט די באַלעבאָסטע אונדז בייךן עקסמיסירט מחמת
 ראובן האט נישט פינקטלעך געצאלט זיין חלק „שכר-דירה“
 צוריק אהיים פארן ?

א זעקסטער צום טיש ? א צווייטער, א מאָל א דריטער —
 אין בעט ? וואָס וועל איך טאָן אין דער היים. א קליינע בעקעריי.
 עטלעכע הורט-קונים און א קרעמל אויפן מאַרק. די מאַמע איז די
 פאַרקויפערין פון די געבעקסן. א שטוב מיט קינדער. א בוידעמ-
 שטוב אונטער אַ שינדלדאַך, אַ לעכערדיקן, אַלטן.
 דער דרעווינאַק איז לאַנג, ווי אַ באַן. אַ קוימען. שטענדיק
 גייט פון אים אַ רויך. ס'דאַכט זיך : אַט הערט מען אַ פּיף און די
 „באַן“ נעמט זיך רירן.

די „באַן“ שטייט אויף אַן אַרט. די קינדער ווערן גרעסער און

— פאַרן.

(* נאָמען פון אַ גאַס אין אַרבעטער-קוואַרטאַל.

ווארשע — די מאמע פון פראווינצער.

דא ארבעט איך. שטודיר אויף יוריסט. לייען. לייען א סך און שרייב לידער: צערייס און שרייב.

ערב הארבסט, ניינצן ניין און דרייסיק. אין די סעדער קרעכצן ביימער אונטערן לאסט פון רייפע פירות. סטויגן היי אויף די פעלדער. תבואה אין די שפייכלערס. ברויט, געבעקסן אין די שווי-פענצטער. איך הונגער אונטער. נישט פרעמד מיר דער טעם פון ביליקע עסנס אין גארקיכו, רעסטאראנען פאר ארבעטסלאזע און ארבעטער-אינטעליגענץ.

ביטערער טעם פון אומרייפע, בחורישע יארן. פרעמד. כמארעס פארציען דעם פוילישן הימל פון שיינעם „גאלדענעם הארבסט“. זארגלאז, פארשווענדעריש לעבט די רייכע יוגנט, דער מיטלקלאס, דער צופרידענער. שווייל און שפע אויף רייכער פוילישער גאס.

בלינדע שינאה צו באלשעוויק אין ייד. אין די סוף-שעהען פון טעג, בין שפעטער נאכט, אין די זונטיקס, פארברענגט מען אין די קאפעהייזער, נאכטלאקאלן.

מוזיק פון די גרויסע זין פון אייראפע — אין די שטובן פון הויכע שטאקן.

פוילן אויף דער שוועל פון דריטן צענדליק.

פוילן — א שיף אויף רויקן ים בעת אונטערן „שטילן ווא-סער“ צארנט באהאלטענער שטורעם: מוראדיק ביזע אַניאַגנדיקע כוואליעס.

די „שיף“ שאקלט זיך. שיכורע ליבע צום לעבן, לוקסוס, פערוערזע תענוגים — האָט געמישט אין קאָפּ, האָט אָפּגעווישט די גרענעץ פון ווירקלעכקייט און חלום.

נאָר אַ יוגנט האָט פוילן, אַ נאָכווקס, און טאַטעס:

ארבעטערס, האַרעפּאַשניקעס. סוחרים און קליינהענדלערס. פּאַר-
מעגלעכע און אַרעמע. פּאַרוויילונגס-קלובן און פּראַפעסיאָנעלע
פּאַראַיינען. עס גייט אויף, ס'צעבליט זיך אַ מענטשנוואַלד, אַ יונ-
גער. אַ נייער דור. נייע לידער פון באַפּרייזונג און אמתער שיינ-
קייט. יונגע מנהיגים, וואָס קוקן מיט דאגה און אומרו דעם היינט
אין די אויגן און ציטערן איבערן מאַרגן. ווי שלאַכטלייט, געניטע,
דערשפּירן זיי דעם ריח פון מלחמה נאָך איידער זיי דערנענטערן
זיך צום אָרט פון געפּאַר.

נאַענט איז די געפּאַר.

עסטרייך איז אַקופּירט. מעמעל — אַ טייל פון „דריטן רייך“.
„פלעביסציט“ אין דאַנציגער קאַרידאָר. פּיקעטן ביי די טירן פון
יידישע געשעפטן. אַנטיסעמיטישע עקסצעסן.
פוילן גייט אויף „זאַלאַזשע“.

און איך האָב די מיטאַג-שעהען, הונגעריקע אַוונטן, פּאַריאַגט
מיט אונטערזיצן אין ביליקע רעסטאָראַנען פון זאַמענהאַף און
נאַוואַליפּקי; מיט באַזוכן רייכע ביבליאָטעקן, קונסט-גאַלעריעס.
אַריינגעקוקט דורך פּאַרהאַנגענע פענצטער און טירן אין נאַכט-
לאַקאַלן, צווייפּלהאַפטע פּאַרוויילונגס-ערטער. ס'האַבן זיך פון
דאָרטן געטראָגן ריחות פון פּיקאַנטע עסנס, שאַרפע געטראַנקען
און אַ גערודן פון פּרויענלייב, פּערפּום. געוואַנג. מוזיק עראַטישע,
מעלאַנכאָלישע.

3

איך בין פּאַרליבט.

אויף די אונזערסטיטע-קורסן טרעף איך נחמהן. נחמה — אַ
סטודענטין.

ווידער נחמה אויף דער שולבאַנק. געזען איר דאָס ערשטע

מאַל מיט אַ יאָר זיבן, אַכט צוריק — אין פּאַלקסשול. אַ גראַנאַט קליידל מיט אַ ווייס קעלנערל. אַליוו פּנימל. אַ מאַטע בלייכקייט — עכט ווייס גאַלד.

צו האָט זי מיך באַמערקט? האָט זי דעמאַלט אין זינען געהאַט קוקן אויף יינגלעך? איך האָב דאָך געשפּירט אירע בליקן. ניין. נישט קיין ליבע-הונגער, נישט קיין חשק האָב איך צו נחמהן. איך ווער טרויעריק, אומרויק, אַז כ'קוק אויף איר. און איך וויל, אַז דער טרויער זאָל וואָס לענגער אָנהאַלטן. איך שעם זיך צו קוקן אין איר זייט.

קיין מאַל האָב איך נישט גערעדט מיט איר, ווי ס'רעדט אַ שילער מיט אַ שילערין פון איין קלאַס. נישט דרייַסט געווען, ווי אַנדערע, איר אָננעמען פאַר דער האַנט, באַרירן איר אַרעם. זיך אַ וויצל טאָן. ערשט ווען כ'בין ווייטער געווען פון איר — האָב איך „געזען“ אירע בלייכע בעקעלעך, וואָס האָבן זיך גערייטלט, ווען כ'האָב פאַרהאַלטן מיין בליק אויף איר. זי האָט אָפּגעקערט ס'פּנימל און אַ טרייסל געגעבן מיטן קורץ געשוירענעם גזשיוור-קעלע. אַ מאַל האָט זי מיטן הענטל דאָס גזשיווקעלע אַ פאַרשאַר אַרױף געטאָן.

און אפשר איז דאָס אַן אויסדאַכטעניש? נחמהן זענען נישט געלעגן אין זינען אַזעלכע זאַכן. זי איז אַ קלוג מיידל. אַן ערנסטע. נאָר פון דערהויבענע, שיינע זאַכן טראַכט זי.

נחמה איז אַ גוטע שילערין. אַ גוטע חברטע. אַלע האָבן זי ליב. איך אויך. כ'האָב עס נחמהן קיין מאַל נישט געזאָגט. כ'האָב מיט איר ווייניק גערעדט.

נחמה איז פאַר מיר — מחשבה. אַנונג. איינרעדעניש. ווי אַזוי מאַכן דעם ערשטן טראַט צו איר — האָב איך נישט געוואָסט.

שלמה ווארזאגער

נישט געוויסט, ווי אזוי די ווערטער־פערל, וואס איך האב גע-
שנידלט פאר איר — אויסשיטן.

איז עס א צופאל — ווידער טרעפן דא נחמה? צי ווארצלען
ערגעץ ווו די סיבות פון אזא באגעגעניש? וואקסן נישט די בא-
געגענישן ארויס פון דער תשוקה, דער ניסתרער, וואס וואכט
איבער דער שכחה?

פאר וואס ווייס איך אויך היינט נישט, ווי אזוי אנצוהייבן?
מאכן דעם ערשטן טראָט?

זי איז היינט העכער פון מיטעלן ווקס. דינער האַלדו. אויך.
היינט — דאָס גושיווקעלע איבערן שטערן. קלוג־פאַרשעמטע
אויגן. פולע ליפן, זאַפטיקע. שווינגנדיקע, סענסועלע ליפן פון
אַן אַכצן־יאַריקער סטודענטין. זיי פאַרשליסן אין זיך אַ סוד.
געדענקט זי מיך, נחמה? בין איך מער ביי איר ווי אַ יינגל
פון איין קלאַס, פון איין גאַס?

דריי מאָל אין דער וואָך טרעפט מען זיך אויף די אָונט־
קורסן. יעדע באַגעגעניש — אַ יום־טוב. אויפגעטייעט ווערט די
מידקייט פון שווערן טאַג אַרבעט: זי גייט אָפ, ווי פראַסט פון אַ
שייבל אונטער אַ וואַרעמען הויך.

איך האָב געבענקט נאָך אזאַ הויך.

יעדער וואַרעמער בליק, גוט וואַרט האָט אויפגעוועקט אין
מיר קוואַלן גוטסקייט, פרייד. ווייניק זענען געווען די בליקן, די
ווערטער. אַ וויסטע שתיקה אַרום מיר. מיין פאַרדרענגט שווייגן
רופט אַרויס ביטול, אַ שמייכל. שינאת־חינם. ס'האַט מיר ווי
געטאַן. כ'האַב געענטפערט מיט חוצפה, פאַרריסנקייט.

„אַ לאַיִצחל און אַ בעל־גאווה“ — האָט מען צוריקגעוואַרפן

מיט תרעומה.

בעת מיין באַרעדענדיק מאַמעלע האָט אויסגערעכנט די מעלות־

טובות פון אירע געראַטענע קינדער — האָט זי תמיד פאַרגעסן אין איין קינד. איך בין דאָס קינד. און אַז זי האָט נישט פאַרגעסן — האָט איר, ווי דער שטייגער, צום סוף אויסגעפעלט כוח מיך צו דערמאַנען.

אַ קינד אין שולעלטער.

פון שבועות ביז ערב די יום־טובים, צו זשניווע, אין אַ גוטע צייט. ס'לייזט זיך בעסער. פאַרן אַנקומען פון נייעם, אין דאָס אַלטע מעל טרוקן און דער פריפּיאַק אין אַ העכערער. דערצו — האָטעס. ס'וואַקסט. ס'הייבט זיך. אויך די פויערים פון די אַרומיקע דערפער „קלאַפּן אָפּ די טירן“ פון דער קליינער בעקעריי.

די קינדער ווערן עלטער. תלמוד־תורה, בית־ספר. ווי לאַנג קענען קינדער דערוואַקסענע טראַגן רעשעטעס פּלעץ אויף די קעפּ? ברויטן אין די קוישן, זעק?

דער פעטער גבריאל פון דאָרף האָט פאַרגעשלאָגן איינשאַפּן זיך אַ פּערד און וועגעלע צו צעפירן די געבעקסן. ער, גבריאל, וועט דאָקאָזשען אַ פּערדל, אַ וועגעלע.

איך בין געפאַרן מיטן פעטער גבריאל אין דאָרף אַריין ברענגן גען ס'פּערדל.

אייגנטלעך אין עס אַ לאַשאַק. ערשט ביים פעטער גבריאל וועט עס ווערן אַ פּערד. ער וועט עס לערנען אַ פּרק גיין אין גע־שפּאַן. און קויפּן קען מען עס, זאָגט ער, פאַר אַ שיבוש.

דער שאַסיי פירט צו אַ רויטן ציגלזוועג. שיינע מויערן. הייז־קעס מיט בלעכענע דעכער. בלומען־גערטנער. אַ וואַלד. ווייטער פון וואַלד — פּעלדער.

אַן אַלטער בוים, אַ געדיכט צעצווייגטער, אין מיטן פּעלד. אַ טשאַטע פייגל, ווילדע טויבן, גיבן זיך אַ לאַז אַרויס פון בלעטער־

קרוין. מיט שאַרפן פלי און פריילעכן געצווישט קרייזן זיי אַרום
בוים און זעצן זיך צוריק.

פאַשעפעלדער. אַ ריח פון הייסטויגן און קאַניעטשינע. שטשער-
ניעס נאָך אַרומגענומענער תבואה. גרינע מינעזשעס. נענטער צום
דאַרף — פּאָדווירעס. האַלץ-שטאַכעטן. איבערגעקערטע ערדענע
קרוגן. לאַדישקעס.

דאָס פּערדל איז געווען ווי נאָך אַ קינד אין שטוב. איך בין
דער בעל-עגלה. דער „פּאַרזאָרגער“ פון פּערדל. אַ סברה, אַז די
שטומע צונג האָט דאָס דערשפּירט. עס האָט מיר אַרויסגעוויזן אַ
סך ליבשאַפט. געלאָזט אַ גלעט טאַן דאָס מאַרדעלע. פון מאַר-
דעלע, לענגאַויס, אַרויף איבערן שמאַלן פּנים-פּאַס. צווישן די
אויגן און שיינעם גריזוקעלע.

פון די יונגע נאָזלעכער האָט געשלאָגן אַ הייסער, זיסלעכער
אַטעם. מיט אַנגעשפיצט פּאַרהויבענע אויערן — אַדער פּאַרלייגטע
אויף צוריק, האָט ס'פּערדישע קעפל זיך הכנעהדיק אונטערגעגעבן
דעם פיר פון מיין הענטל.

מחמת דער יונגקייט איז רוקן, האַלדן, בויד און באַקעס באַ-
וואַקסן געדיכט-האַריק — נישט ווי דער שטייגער ביי פּערדל. די
פיס — כאַטש נישט קיין הויכע — זענען שלאַנק און דין. קורצע
שוואַרצע „שיכעלעך“ — די טלאַען.

צוליב דער קליינגעוויקסיקייט, האָט מען ס'פּערדל אַריינגע-
שטעלט אין אַ קאָזע-שטעלכל. אַחוץ מיר האָט דאָס פּערדל, קאָן
מען זאָגן, קיינעם נישט צוגעלאָזט. אַפילו זיך קעגנעשטעלט.
געפיצקעט מיט די אונטערשטע פיס. געדרייט מיטן קאַפּ. געביסן.
געהירושעט און געפאַרסקעט.

ביים ערשטן מאָל איינשפּאַנען אים האָט מען געמוזט אַראַפּ-
ברענגען דעם פּעטער גבריאל פון דאַרף. ער האָט אים געלערנט

די ערשטע כללים פון גיין צווישן דישלעס: וואָס מען מיינט אַזויגס אַ כאַמעט, אַ ציימל. אויך פילן דעם טעם פון אַ בייטש, אַ שטורקע מיטן שטיוול אין בויך אַריין, אַ שטאַרקן צי פאַר די לייצעס.

אַ גרויס רחמנות איז מיר געווען אויפן פערדל: אַזוי יונג און מוז שוין גיין אין שפּאַן.

און עסן?

אַחוץ אַן אַבריק פון קלייען, מעל און שעטשקע, האָב איך געזאַרגט פאַר אַ גוטן צובייס — שטיקלעך ברויט, סקאַרינקעס, צעגריזשעטע פון מיי. אַ געקאַכטע קאַרטאַפּל.

ער האָט מיר אָפּגעדאַנקט מיט אַ פאַררייסן דעם קאַפּ און פּריילעכן הירזשען. פון אונטער אויבערשט פאַרקאַטשעטער ליפּ — געזונטע ווייסע ציין, גלאַצערס, גוטע, גרויסע.

אין די דינסטיקס, נאָכן יאַריד, בין איך אַוועק אויפן מאַרק. מיט האַלצגראַבלע, אַליין-געמאַכטער, האָב איך צונויפגעשאַרט היי, קאַניעטשינע, האַבער געמישט מיט פּערד-צואה, אויבסטן פון אונטער סטראַגאַנעס. האַלבע און פולע זעק האָב איך אין די דינסטיקס אַהיים געטאַסקעט.

גיך איז פון יונגן לאַשאַק געוואָרן אַ פּערד, ווי אַלע פּערד. די הויכע האַרקאַלטענעס זענען אַראָפּ. הינטער זיי האָט אַ גלאַנץ געטאַן אַ ברוינע לאַדרע. אַ פיר מיט דער אייזערנער גזשעבלע איבערן רוקן, בויך — און ס'שטייט פאַר דיר אַ דינפּיסיק, פּריציש פּערדל.

קיין בייטש האָב איך נישט באַדאַרפט.

אַ קליין, כמעט צירקאַווע וועגעלע. צוויי דראַבינקעס און אַ ברעטל פאַפּעריק. לייצעס פון פּראַסטע שטריק. אַלע אינדערפרי, מיטן בלוי, האָב איך דאָס פּערדל געשפּאַנט. צעפירט סיגעבעקס

שלמה ווארזאגער

אין די קראמען און צוריקגעקומען אין דער שעה, ווען מען גרייט זיך גיין אין שול אַרײַן, אין חדר.
אין די פרייע שעהען, אין די נאַכמיטאָגס — געפירט ס'פערדל אויף דער פּאַשע.

פון דער פּאַשע — צום פּלומפּ.

ווינקלדיק, אויסגעבויגן, האַלט איך אונטער די וויאַדרע וואָר סער מיט דער קני פערדלס מאַרדעלע אין פאַרטונקען איבער דער כראַמסקע. טרינקט און הייבט אַרויס דעם קאַפּ. אַ סמאַרזשע, און עס שמײַעט מיט האַריק-נאַסער ליפּ. אַ סימן — גענוג. אַנגער-טרונקען זיך.

ביי נאַכט האָב איך ס'פערד אַרײַנגעלאָזט אין שטעכלל און פאַרלייגט דעם פרענט.

4

איך בין תמיד געווען דער לעצטער.

געוואַלט האָב איך גראַד זיין — דער ערשטער. הייסע אימ-פולסן, קלוגשאַפט שטילע, און קוואַלן ליבשאַפט צו מענטש און בעלי-חי — האָב איך געשפירט אין זיך.

אַ געוויינלעך אויג, אַ דרויסנדיקס, האָט אויפגעכאַפט ס'פאַר-קערטע: אַ דווקא, רוגזה, חוצפה. שווערע רייד, עלבנות האָבן מיין אומשטאַנדאָהאַפטן כאַראַקטער געשטרויכלט.

מיינע ווערטער, טונגען — האַסטיקע, אומדערפאַרענע, — זענען ווי שטיינער געפאַלן אויף קאַליע געוואַרענעם וועג — צווישן מיר און סביבה.

מיספאַרשטייעניש האָט געבוירן קריוודע. קריוודע פירט צו אומגעוונטשענע מעשים, איבערגעטריבענעם בטחון-עצמי.

„איך בין מער פון אנדערע. מען האט מיך דערפאר נישט ליב.“

„איך וועל נאך ווייזן, און באווייזן.“

דאס אינערלעכע קלוגע אויג פון נחמהן האט אפגעפונען אין מיר דעם אוצר גוטסקייט. זי האט אויפגעהויבן מיין בליק דעם שפלידקן, פארשעמטן. מיין שטים געמאכט קלאנגיקער, קלארער. דו ביסט — האט זי מיר איין מאל געזאגט — ענלעך צו בעט-האָווען. אַ קליינער בעטהאָווען: מגושמדיק פנים. ברייטער האַלדו. הויכער שטערן. ווילדער גלאַנץ אין די אויגן אונטער כמורנע ברעמען. קינדישע התפעלות. אינערלעכע, צעשטורעמטע שימחה. אַפּט פאַרציט זיך איבער די אויגן אַ מעלאַנכאָליע, צער און אַ טרויעריקע גוטסקייט. אומגעזעטיקטער ליבע-הונגער.

קליינער, פיטשינקער בעטהאָווען.

נחמה האט ליב קלאַסישע מוזיק. געזען אין בעטהאָווען — לויט ראָמען ראַלאָן, וואָס זי האָט ציטירט פון אויסנווייניק — „דעם גאון, וואָס צעשמעלצט יסורים אויף לעבנס-חדווה מלא שיכרות.“

נחמה איז אַ גוטע אָפּנעמערין פון מיינע הייסע רייד. אירע שטילע ענטפערס, איר שוויגן — נאַקטורנע שאַפּער-מוזיק פון גוטן טרויער, פון ראָמאַנטישן סוד, פון הויכער געפילן-וועלט. זי איז פאַר מיר דאָס גרויסע, בלענדיקע מאַרגנליכט, וואָס פאַריאַגט אַלע שאַטנס. כ׳האַב אַריינגעשריבן אין טאַגבוך:

ליבשאַפּט. געטלעכער פּאַלאַץ פון ווּנדער און וויי.

היים פון גלוסט און געפאַר.

אורקוואַל פון ליכט און שאַטן.

דו פּרעכטיקער גאַרטן פון זיס-סמיקע בלומען.

דו ביסט דאָס בליעכיק, דו ביסט די פּרוכט.

י א ר ו

איך האָב זיך באַנגונגט מיטן ריח פון דער פרוכט. איך פיר אַ טאַגבוך. נחמה איז אַ פּאַעטין.
פּאַראַן דיכטער וואָס שרייבן נישט. פּאַראַן שרייבער — וואָס דיכטן נישט — האָב איך איר איין מאָל געזאָגט. זי האָט געשוויגן. געשמייכלט. דעם באַדייט פון שוויגן, פון שמייכלע, האָב איך פאַרשטאַנען בעת מיר האָבן זיך, איין מאָל, צוגעזעצט אויף אַ באַנק אין שטאַטישן גאַרטן.
ס'איז געווען שפּעטער אָונט.

זי האָט אָן שהיות אַרויסגענומען אַ פאַרשריבן בייגעלע פאַר פיר און, ביי דער שיין פון גאַזלאַמפּ, אַנגעהויבן ליינענען:
צו בעטהאָווען.

„דיינע פינגער באַרירן דאָס האַרץ פון גאַט.
דיינע יסורים פלאַקערן מיט ליבשאַפט,

וואָס צעשטויבט בערג מיט בראַך אַנגעיאַגט פון צייט.
ווייל דו האָסט אין מענטש געדענקט.
ווייל דו האָסט צו מענטש געבענקט.
עס שטראַלט אַרויס פון דיינע פינגער
דער סוד פון גוטס, דער סוד פון זיין.
דו ביסט מיט אַלעמען, און — אַליין:
בעטהאָווען.”

האַרבסט ניינצן ניין און דרייסיק. כמעט איטלעכן שבת-צור-
נאַכטס מאַכט מען אַן אויספלוג מיטן סטאַטעק איבער דער ווייסל.
גאַלדענער פוילישער האַרבסט — דער שענסטער פּרילינג
אין מיין לעבן.

מיט די קלאַרע ווייסל-וואַסערן שווימט מיט אַ לבנה. שטערן
צעפינקלטע טאַפלען זיך אין וואַסער. פון ביידע זייטן ברעג —

באליכטענע גאסן. יונגע, נייע גאסן מיט פיר-פינף-שטאָקיקע הייזער. געשעפטן. רעקלאַמע-ליכט.

אויך די יידיש-נגידישע געגנט פון ניי-אויסגעבויטן פראַנגע לייכט מיט מוצאיי-שבתדיקער פריילעכקייט. יידישע בחורים און מיידלעך. יידישע היטעלעך און קאָפעליושן. מאַמע-לשון. יידישער גאַנג, געזאַנג — האָט רושיקער, פלושיקער געמאַכט די באַזע-גונג אויף די פראַגער גאַסן.

אַ פאַר צענדליק בחורים און מיידלעך פירט דער סטאַטעק. מוזיק. געלעכטער. גרינע בענקשאַפט פון ביידע ברעגן ווייסל פירט דער סטאַטעק מיטן וואַסערוועג פון דער רעזידענץ צו די קלענערע, שטילע יישובים און שטעטלעך. בענקשאַפט, חלומות פון פאַרליבטע פאַרלעך. יונגע רייד איבערן אַלטן שטילן גע-פליעסק פון קילע וואַסערן.

צעשפילטע בלוטן. פאַרליבטע פינגער — פאַרפלאַנטערטע, איינגעפלאַכטענע, ווי די צווייגן פון ביימער, פון ביידע זייטן ברעג ווייסל. ביימער מיט ריחות האַרבסטיקע, האַרבע: מיט באַהאַלטע-נעם שטורעם אין די קרוינען, אין די וואַרצלען. — —
ביימער רוישן. מענטשן רוישן, טאַנצן אויפן סטאַטעק בין אין דער שפעטער נאַכט אַריין.

קאפיטל פיר

1

עטל.

ווי אזוי האָט זי זיך אַרײַנגערײסן אין מיין וועלט, דער פאַר-
שלאָסענער. אַרײַנגערײסן זיך אין מיין קאַוואַלערסקע שטיבל מיט
גערױש און גערײד. אַן אַרבעטער-מײדל. קלײדט זיך פּראַלעטאַר-
רײש. האַלט פון פּרײע ליבע.

זי האָט אַרויסגעוויזן בקיאות אין צוגױפּדרייען אַ מיטאַג, אַ
נאַכטעסן פון שהי-פּהי. רײן סערווירן דעם אַרעמען טיש פון אַן
אַרבעטער-סטודענט. אין איר טאַש זענען תמיד דאָ עטלעכע
גראַשן, וואָס פעלן מיר אײנצוקויפּן שפּײן און צושמעלץ צו די
מאַגערע פּרײשטיקן, מאַלצײטן.

פון אַ בשותפותדיקער קאַסע — צו אַ באַשותפותדיק בעט.

ביידע האָבן הנאה געהאַט פון דער רײפער פּרוכט.

אין יענע קורצע, אײביקע תענוג-מינוטן פאַרגעסטו — און
ס'איז דיר אַ קנאַפע נפּקא-מינה — ווער ס'איז דער אַביעקט פון
פאַרגעניגן.

זיי האָבן זיך נישט געקענט — עטל מיט נחמהן.

אײן מאָל זיך געטראַפּן אין מיין קאַוואַלערסקע חדרל.

פרויען-חוש האָט דערשפּירט: אַ צי געטאַן צום סוד, ווי
ס'נאָדעלע צום מאַגנעט. אַ קוק געטאַן אײנע דער אַנדערער אין
די אויגן — און געטראַפּן געוואָרן.

עטל.

ווי אזוי האָב איך זיך אַרײַנגערײסן אין דיין לעבן?
דערצייל.

„ווי אַ וואַרעם אין געזונט האַלץ האַסטו זיך אין מיר באַזעצט.
אַ שטוב האָב איך צוליב דיר איבערגעלאָזט, אַ באַלעבאַטישע,
אַ זאַטע, אַ מאַמען, אַ טאַטן, ברידער, אַ שוועסטער, אַ דאָרפישע
שטוב אין אַ קליין שטעטל נעבן וואַרשע.
אַ שומר פון סעדער — מיין טאַטע, אַ גאַנץ יאָר האָט גער-
שמעקט מיט אויבסטן: עפל, באַרנעס, ווענגלאַקן-פלוֹימען: פרישע,
מיט טונקל־וויאַלעטער מראה.

אין די ווינטערס האָט זיך אין אַלע חדרים געטראָגן אַ ריח
פון אויסגעלאָזט שמאַלץ, גענדזענע גריוון, אין קעלער — אַ פּאַס
זויערקרויט, אַ הילצערן דעקל און אַ שווערער שטיין, קאַלט זויער-
קרויט אויף אַ גאַנצן זומער, קאַרטאַפל מיט שמאַלץ, קאַרטאַפל
מיט זויערע מילך, מיט סמעטענע, מיט פוטער, אויסגעוויקלטע
פון גרינע בלעטער, היימיש ברויט מיט קימל, מיט גלאַנציקע
ווערכן און מעליקע דנאַען.

שבתדיקע טישן מיט חלות, בענטשליכט, המן־טאַשן, פיינקוכן
— פורים, איינגעמאַכטס, ווישנאַק און אַליין־געמאַכטער וויין —
אויף פּסח.

סעפטעמבער ניינצן ניין און דרייסיק, דער טאַטע קומט מיך
אַהיים נעמען, פון יענער זייט בריק שטייט ס'פערד און וועגעלע,
דו שטייסט ווי אַ גרויס יינגל, אַ פאַרשולדיקטס: מיט איין פּוס
אויפן ראַד שטייסטו, קוקסט אויפן טאַטן, אויף דער מאַמען און
— זעסט מיך.

פרעמד איז דיר מיין טאַטע, מיין מאַמע, דו ביסט זיי פרעמד,
און דו שטייסט מיט אַ פּוס אויפן ראַד פון אַ פּול־געפאַקטן וואַגן.

מלחמה, קינדערלאַך. נישטאָ קיין צייט. געפאַרן.
און דו ביסט אַרויף אויפן וואַגן."

2

אויף מיזרח, נענטער צו דער רוסישער גרענעץ פאַרט מען:
ווייטער פון וואַרשע, ווו ס'הערן זיך טריט פון דערנענטערנדיקע.
דייטשישע מיליטער-כוחות.

ביידע בריקן, פאַניאַטאַווסקי און קיריבעדזשער, זענען שוואַרץ
פון אַפטרעטנדיקע. אַנגסטיקער געדראַנג און געשטויס. איטלעכע
פאַר מינוט — אַן אַנפלי.

פון הימל — פייער. די ערד אונטער פיס — שטויביק, רויכיק
און רעשיק פון אויפרייסן און שאַסן.

אין די העכער פיר יאָר זיין אין וואַרשע האָב איך ווייניק
בריוו געשריבן אַהיים. ערשט אין די סכנהדיקע שעהען, מעת-
לעתן, צווישן איין לופטאַנגריף און צווייטן: אין וואַלד, אויפן
אַפענעם פעלד, אין די פויערישע סטאַדאַלעס — האָב איך געזען
די היים.

די בוידעמשטוב. די קליינע בעקעריי.

מאַמע.

ווי אַ מוראַשקע, וואָס שלעפט אויף זיך אַ מאַסע, גרעסער,
שווערער פון זיך — האַסטו, מאַמעלע, מיט אַ מאַסע סבלנות גער-
טראַגן דעם „פאַק" צוזאַמען מיטן טאַטן. טראַגסט דעם עול-פרנסה
און שרעקסט זיך פאַרן „גרויסן קינד" — דיין מאַן:
„ער זאָל חלילה נישט פאַלן פון די פיס. נישט איינברעכן זיך."

מיין טאַטע.

אַ קנופ פון אַ שנוראַוואַדלע פון אַ זאַק מעל פלעגט ער מיט
וונדערלעכן געדולד, מיט יוגנטלעכן נייגער, אויפבינדן, פונאַג-

דערנעמען. איז אָבער עפעס נישט געגאַנגען, ווי ס'באָדאַרף צו זיין: אַ געבעקל ברויט איז צוגעברענט געוואָרן; אַ וועקסעלע איז צוריקגעקומען פון ראַיענט; אַ קינד איז אַהיים געשיקט געוואָרן פון שול פאַר נישט צאָלן שכר-לימוד — האָט ער גלייך פאַרלוירן דעם קאַפּ, מיין טאַטע. אומגעדולדיק געוואָרן. גיכער האָבן די הענט געאַרבעט ביים אויסמאַכן ס'ברויט, קנעטן די טייגן, וואַרפן שפּאַלעס האַלץ אין אויוון אַריין.

אויך די ביסנס האָט ער גיכער געשלונגען. געברומט אין בערדל אַריין:

„די בראָך זאָל עס נעמען. כ'האַב אָבער געוויסט.“

ער האָט געוויסט, מיין טאַטע.

ס'איז אים נישט באַשערט ס'גוטע. זיך צוגעוויינט צום שלעכטס: געלעבט מיט דער דאַכטעניש, אַז פאַר יעדער פרייד־קער מינוט — וועט ער באַצאָלן, אַפּקומען.

אַ פריילעכע שעה, אַ גוטער טאַג — טרעפט אים ווי אַ בליץ. דער מינוטיקער בלענד צינד אין אים אָן — די פינצטערניש. בלויז מיטן טראַכטן וועגן גוטס, דאַכט זיך אים, באַגייט ער אַ זינד. מיין טאַטע.

אַ הויכער, שטאַרקער מאַן. אַ ברייט סלאַוויש פנים. הויכער שטערן. קליינע אייגעלעך — טיף־גראַע, ליידנשאַפטלעכע. קינד־דישע התלהבות שיינט פון זיי אַרויס. אַ גוטער. אַן אימפּולסיווער. אַ נערוועזער. רעדט מיט אַן אומגעדולדיק וואַרעם לשון. צוויי מאָל זאָגן איין וואָרט — פאַרפעלט אים אַטעם. אפשר אויך רצון. ער האָט נישט ליב קיין נאַרישע מענטשן, וויל נישט האָבן מיט נאַרישע מענטשן צו טאָן.

„ביסט דאָך אַ בהמה.“

„אַקס.“

(דערמיט אויך געמיינט אונטערצושטרייכן: אן ער אָדער אַ זי.) ער האָט נישט פאַרטראָגן דאָס פאַמעלעכע רעדן פון אַנדערע: „סתם געבריייעט.“

התלהבות. סענטימענטאַלקייט. עצבות. פאַרבאַרגענער טרויער האָבן זיך געשטויסן אין זיין נישט־באַלאַנסירטער נשמה. אומניי־טיקע יסורים. שטימונגען.

אַ סך מאל האָט ער ריזיקירט צוליב אַ נאַרישקייט. דער־לאַנגט אַ פאַטש אַ שיכורן גוי און אַרויסגעשלעפט פון זיין בוזעם אַ געגנבעטע חלה. נישט מחמת גבורה האָט ער דאָס געטאָן. עס איז ביי אים אַ זאך פון אימפולס.

„גרויס קינד“ — האָט אים גערופן די מאַמע, וואָס האָט בעתן רעדן צו אים שטאַרק באַדאַרפט פאַררייסן דעם קאַפּ.

אַנדערש האָבן דער מאַמעס פינקלדיקע, לויפיקע אייגעלעך אַ מעסט געטאָן דעם מאַנסביל מיטן ברייטן פנים און שמאַלע איי־געלעך — מיט דרייסיק יאָר צוריק.

העכער פינף יאָר אַ ניקאַלאַיעווסקע סאַלדאַט. געטראָגן אַ לאַנגן שינעל מיט מעשענע קנעפּ. אַ סאַבליע. אַ היטל מיט אַ קיילעכדיקער דענקע און פיבערנעם דאַשעק. געלפּע־הויזן, גע־פאַסטע, אַפּיצערסקע שטייזל פון גוטער ווייכער געמזע: הויכע סאַזעוואַניעס. אייזערנע שפּאַרן, גלאַנציקע. די מאַרינאַרקע — מיט אַ פּרענטש.

כאַטש אַן פאַגאַנעס. האָבן נישט איין מאל, על־פי טעות, סאַלוטירט אים סאַלדאַטן. סאַלוטירט מיט שטייפן שטעל און קנאַק מיט די קנאַפּל.

אַן אמתער רוס, מיין טאַטע. האָט ער גענומען רעדן רוסיש — האָט מען תיכף געזען — אַ ייד.

אַ ייד מיט האַרץ און מיט היץ. און די היץ גייט אָפּ — וועקט

י א ר ו

זיך אין אים די עקשנות. מיט גלויבן, ניסטרן, מיט רעזערוו-כוחות, וואָס דרימלען אין זיין שטאַרקן אַרגאַניזם — טוט ער ווייטער סיזייניקע. די אַרבעט פאַרטושט דעם ווייטיק, דעם פאַרדראָס. אַרבעט — דערוואַרעמט, גלייט אָן דעם ווילן, עלעהיי — אָן אָפּגע- קילטער מאַטאַר: מיטן אונטערשטופן צינדט ער זיך ווידער אָן און פאַרט ווייטער.

מײן טאַטנס „אונטערשטופער“ איז — דער על, דער כּוּח־הקיום.

קאפיטל פינף

1

העכער צוואנציק וויארט פון א באַן־סטאַנציע — ספק שטעטל, ספק דאָרף. סאַראַ וועגן פירן אַהער: טראַקטן, שאַסייען, שלעכט ברוקירטע. פעלדער. אַ גראַער, נידעריקער הימל. אַן וואַלקן. אַן זון. אַ טרויער, אַ צער וואָס האָט נישט קיין נאָמען הענגט אין דער לופטן. די כאַטקעס, ווי קאַסטנס פאַרגעסענע, אַראָפּגעפאַלענע פון אַ לאַסטאויטאָ, וואָס האָט זיך אין איילעניש פאַרבייגעטראָגן.

שטשערניעס. ערד־שטחים שוואַרצע, לידיקע, פאַרבענקטע נאָך אַקער, ציען זיך וויאַרטן ווייט.

ביימער גראַבשטאַמיקע, מאַסיווע, מיט געדיכטע בלעטער־קרוינען. שווער און טיף שטומען זיי אויס דעם צער און פחד פון אַנקומענדיקע טעג. מלחמה. מאַביליאַציע. איינגעבראַכענע פראַנטן. בהלהדיקע ריקצוגן פון צעקלאַפטע אַרמייען. אַ ריח פון ברענענדיקע וועלדער. דערוואַרגן געשריי און געוויין פון ראַבירטע דער־פער.

רציחה. דייטשישע חיילות אין רוסישע שטעט. די דאָזיקע וועגן־אומוועגן האָבן געפירט סוף יוני ניינצן אין און פערציק פון די זאַפּאָדנע געביטן אין ווייטן, טיפן רוסלאַנד. טויזנטער גייער אין אַנגסטיקן פלאַנטער. טויטע. פאַרוזנב־

דעטע. מען לאזט זיי און מען גייט ווייטער. הינטער מינסק. גע-
דיכטע רויכן באדעקן דעם הימל.

איך און עטל. ס'געבוירלינג — אויף איר אָרעם. אַ פאַרהונ-
גערט יענטשען זעגט דאָס אויער. עטל וויינט. פאַרגליווערט די
מילך אין די בריסטן. אַ טראַפעלע מילך פאַר דעם קינד, וווּ נעמט
מען ?

וואָס זענען אַצינד יסורים, ווונדן, אַז אין מיטן פון חרובער
וועלט ליגט צום אָרעם פון פאַרחלשטער מאַמע געבונדן אַ קינד ?
טויט איבער טויטן נצחונט. מען גייט ווייטער. נאַכט. פייער.
אויפרייסן. שאַסן. אַ וואַלד ברענט. ס'פייער באַלייכט דעם וועג,
דעם וויסטן. אַ מענטש ליגט אין בלוט. אויפגעריסן דעם בויך.
מיט לעצטע כוחות יאַמערט פון אים ס'חיות. פון ווייטיק, פון
בלינדער פאַרצווייפלונג פרוווט ער זיך אויפשטעלן — און פאַלט
צוריק אַנידער.

רויטאַרמייער. גראַע ערד — זייערע פנימער. מיט שטומע,
פאַרשטיינערטע בליקן באַגלייטן זיי די רעשטלעך טראַפעען. הינ-
טער זיי — דערפער פאַרברענטע צוזאַמען מיט פערד און מיט פי.
אַ פויערטע צלמט זיך. לויפנדיק פאַלט זי צו די פיס פון אַ רויטר
אַרמייער: „גאַלובטשיק, טייערינקער, ראַטעווע, ווי גאַט איז דיר
ליב.“

אַ יינגל פירט אַן אַקס ביי אַ נאַזרינג. ער שלעפט און דער
אַקס וויל נישט גיין. קאַנטיק צעטומלט פון דער היץ און פון די
ביימער צעפלאַמטע. אין מיר פלאַקערט דער שאַרבן:

„אַ טראַפעלע מילך — ס'חיות פון קינד צו דערקאַפן.“
„אַ ביטעלע מילך, אַדער — אַ קויל. אַ קויל און אַ סוף זאַל
עס נעמען.“

שטאַרבן ? און טאַמער בלייבט לעבן דאָס קינד ? און עטל ?

מיט עטלעכע טעג צוריק האָט מען פון דאָרף אַרויסגעפראָוועט די לעצטע פינף מאָביליזירטע: פיעטוכין פעטראָוויטש. אַלעקסיי זאָרין. מאַלישעוו. איוואָן שטשעפקין. סימאָנאָוו. יעדן געהייסן מיטנעמען וואַרעמע וועש, אַ לעפל. אַ טעפעלע.

פון אַלע כאַטעס איז מען אין דער פרי אַרויס. געזעגענען זיך מיט די לעצטע פינף פון דאָרף איז אַ הייליקער חוב אויך פאַר די, וועמעס זין און מענער זענען פריער נאָך אַוועק אויפן פראַנט. אייניקע האָבן עס אַפילו געהאַלטן פאַר אַ סגולה.

מיט שפּורך האָט מען געוואָרפן קליינגעלט. לעצטע קאַפּיקעס, אין די קעשענעס פון די מאָביליזירטע. כּהאַב געזען, ווי אייניקע דרייען אָפּ די פּנימער אין אַ זייט: ווישן די אויגן מיט שפיץ קאַפּי טיכלעך. מורמלען. צלמען זיך.

פון „קולטורנע זאַל“, נישט ווייט פון זאַמלפּונקט, — אַ ראַ-דיאַ-הילכער:

„אונדזער מיליטער האָט פאַרנומען.“

„אונדזער מיליטער האָט איבערגעלאָזט.“

„אונדזערע גייען פאַרויס.“

„אונדזערע טרעטן אָפּ.“

מאָביליזירטע פאַרוואַרפן הענט אויף אַקסלען. שיכורלעך, צעוואַקלטע, איבערן ברייטן מיטנוועג פון דאָרף — האַלטן זיי זיך אָן איינער אין אַנדערן און זינגען.

ניין. נישט קיין געזאַנג איז עס. ס'איז אַ הייזעריק צעזונגען זיפּצעניש.

אַ הויך ביטער געזיפּץ מיט געשריי און געשטיקטער ספּאַזמע פון פינף פאַרמישפטע.

אין אַ לויזער ריי איינגעשלאָסענע, האָבן זיי אויסגעזען ווי אַרומגענומענע פון אַ געהיימען פחד.

ווי אַ געהיימע האַנט וואָלט איבער זיי אַ שטריק פאַרוואַרפן. — אַדער געהרגעט ווערן, אַדער צוריקקומען אַ העלד — האָט פיעטוכין אויסגעשריען. געשריען און געהאַקט זיך מיט דער פויסט אין ברוסט. ביי יעדן „שלאָג“ האָט זיין קול אויפגעציטערט. אַ ווייסע שוים באַדעקט זיינע ליפן.

זאָרין, אַ הויכער, דינער מיט אַ ווייס כמעט מיידלש פנים — איז מיט אַ מאָל אַנטשוויגן געוואָרן. זיין ווייבל, אַ פעטלעכע, קלייניקע, אין אַ באַרכאַט קליידל, אין זומער-לעטשלעך — איז געווען די ערשטע פון די נאַכגייער. פיר קינדערלעך ביי די הענט. איטלעכס מאָל האָט זי אים אונטערגעשיקט אַ קינד צום געזעגער נען. זאָרין שטעלט זיך אָפּ. אַרום אים — אַלע פיר. ער זעצט זיך אַראָפּ. נעמט אַ קינד אין די אַרעמס. שטאַרק און שטום דריקט ער דאָס קינד צו זיך. הייבט זיך אויף דערמיט און זעצט זיך צוריק. פיר מאָל אַזוי. ס'קליינע ווייבעלע זאָרינס שטייט — ווי אַ פינפט קינד — וואַרט דער טאַטע זאָל זי אויף די הענט נעמען און צו דריקן צו זיך.

פריילעכע, שפילעוודיקע צעלויפן זיי זיך, די קינדערלעך.

זאָרין און זיין ווייבל שטייען און קוקן זיך אָן.

אַ סקרוך איז אַדורך איבער אַלעמענס לייבער.

„וואַלאַג, וואַלאַג — מאַט' ראַדנאַיאַ“, האָט אַ געזונטע מענער-

שטים אַרויסגעשריען פון ראַדיאַ-הילכער.

ערגעץ נישט ווייט. זיך געראטעוועט מיט אן עשעלאן עוואַר-קוירטע.

איך האָב זיך געלאָזט אין וועג אריין זיי אויפזוכן.
 אַ לאַנגער לאַקאָמאַטיוו-פּיף שניידט זיך אַריין אין דער נאַכט.
 דער פּאַראַוואַן יאַגט, שלינגט די ווייסע ליידיקייט. אַלע באַגאַזש-פּאַליצעס, בענק זענען פּאַרלייגט, באַזעצט. פעק, טשעמאַדאַנען, מענטשן, זיצנדיקע, שלאַפּנדיקע. מען שטייט ביי די פענצטערלעך. טונקלע באַלויכטונג באַרעט זיך מיט רויך און קאַפעטש.
 אַ ריח פון מאַכאַרקע. שווייס. עיפּוש פון אַניטשעס.
 ווי לאַנג בין איך אין וועג? ווהין פּאַרט די באַן — ווייס איך נישט. איך ווייס וווּ איך וויל פּאַרן. נאָר דעם חשבון פון צייט און אַרט האָב איך פּאַרגעסן.

שלעפּעריק. הונגעריק. מיד. פון שטיין ביים פענצטערל שעהען לאַנג — זעצן זיך די פּיס. כ'מוז טוישן די סקאַרפעטקעס, אַראָפּ-וואַרפן פון זיך ס'לייזיקע העמד. איך וויל צעפּאַקן ס'קלומעקל, וואָס איז מיט צוויי רימענדלעך צו מיין פלייצע צוגעפּאַסעוועט — און ס'קלומעקל איז נישטאַ. אַ פּאַר וועש, אַ סוועטער, אַ פּושקע שמאַלץ און אַ ברויט איז דאָרטן געלעגן. אַלע אַוועקגעגנבעטע זאַכן האָבן מיך נישט אַזוי געאַרט, ווי דאָס ברויט.
 אַ לענגלעך ראַזעווע ברייטל, וואָס איז ווי אַ גאַלדשטיק איינ-געוויקלט געווען אין סוועטער.

איך האָב זיך מיט אַ מאַל דערפּילט אַזוי שוואַך. אַזוי קליין. וואָס שוואַכער, קלענער איך בין ביי זיך געוואָרן — אַלץ גרעסער וואַקסט דאָס ברויט אויס אין מינע אויגן.
 קורצער, אַפּגעהאַקטער פּיף, פּאַרלאַנגזאַמטער רעדער-גערויש — האָט מיך אויפּגעטרייסלט. צו מינע אויערן דערטראַגן זיך דינע סווישטשן פון אַ קאַנדוקטאַריש פּייפל. באַקאַנטע סימנים:

„א סטאַנציע“.

בעת דער צוג האָט זיך אָפּגעשטעלט האָב איך זיך געפונען
נאָענט פון דער טיר. זי האָט זיך פּלוצעם אָן עפּן געטאָן. כ'בין
אַרויסגעשטויסן געוואָרן אין דרויסן.

פריער פּאַרטאָג. דער שניי בלויט. כ'פיל די איינגעפּראָסטיקטע
וויסקייט אונטער די טריט פון מיינע ווייכע וואַליקעס. ער גיט
זיך אונטער, דער שניי, מיט אַ סקריפּ:

מיט סקריפּ און כריפּ פון ווייכן ווידערשטאַנד. ווי אויף פּריש
אַנגעיאָגטע זאַמדן, האָבן די טריט געטאַפּטשעט אין אייגענעם
אַפּדרוק.

אַ מענגע מענטשן אין אַ לויזער אַטשערעד איז געשטאַנען
אַרום אַן איינציקן קראַן: פּאַרעדיק וואַסער האָט זיך פון קראַן
געגאַסן.

„קיפּיאַטאַק. הייסער קיפּיאַטאַק.“

וואָס פאַר אַ זין האָט צו שטיין און וואַרטן מיט לידיקע
הענט? די קעלט עסט די ביינער. פּראָסט קריכט דורך די וואַלי-
קעס אין די פיס, העכער, העכער, ביז אונטערן האַרץ. —
אַנטקעגנדיק מיטן ווייסן פעלד האָבן זיך געזען עטלעכע
פענצטערלעך מיט פּאַרקאָוועטער רויטקייט. איך האָב זיך געלאָזט
מיטן ווייסן וועג צום ליכט פון דער כאַטקע. כ'בין שטיין געבליבן
ביי דער טיר.

— ווער איז דאָרט?

— אַן אייגענער.

— פון וואַנען?

— מיטן באַן, וואָס איז אַקערשט אַנגעקומען.

— פון וואַנען קומט די באַן?

— עוואַקוירטע. אַן עוואַקוירטער.

אין פענצטערל איז ליכטיק געוואָרן. פון אינעווייניק איז אַ קייטעלע געפאלן. די טיר האָט זיך געעפנט. פאַר מיר שטייט עפעס איינגעוויקלטס אין אַ פעלץ: ספּק מיידל, ספּק פרוי. פון דאָ, וווּ ס'דאַרף זיין קאַפּ האָבן אַרויסגעקוקט צוויי אויגן. צע- שויבערטע האָר האָבן פאַרשטעלט דאָס פנים. — פּאַזשאַלוסטאַ.

איין פאַרלאַנג האָב איך געהאַט ביים איבערטערטן די שוועל: צו זעצן זיך. פילן אונטער זיך אַ בענקל. אָן אַנלען. אַ געלעגער. אַראָפּציען די שווערע, שנייַקע וואַליקעס, וואָס זענען ווי צוגער וואַקסן צו די פיס. בייטן די ליזיקע וועש. די באַלעבאַסטע האָט, אַ פנים, אַנדערש פאַרשטאַנען: קומט ווער אַריין — דאַרף מען שטעלן צום טיש.

איידער איך האָב פון זיך די פופיקע אַראָפּגעוואָרפן, איז פון מענערשן פעלץ געוואָרן אַ יונגע פרוי. אַ פרוי אין אָן אויסגע- פאַסטן באַרעטן קליידל, צוויי רונדיקע, פולע בריסטן — פאַרמלאָן פאַרקוועטשט. די נאַקעטע פיס אין האַלבע וואַליקעס. כאַטש אין דרויסן האָט שוין געשאַרעט, האָט זי דאָס וואַנט- לעמפל אַרויסגעדרייט, ווי זי וואַלט דערמיט וועלן פאַרלענגערן די נאַכט.

איין חדר. צוויי בעטן צוזאַמענגערוקט. אַנטקעגן די בעטן — אָן אַלטער קאַמאַד.

זי איז פלינק צו צום ערשטן בעט, וווּ ס'ליכט איז געפאלן אויף אַ קינדיש קעפל. אַרומגעדעקט דאָס קעפל מיט אַ קאַלדרע. דאָס ליכט, די וואַרעמקייט און ס'שווייגן פון ביידע — האָט מיך איינגעשלעפערט אַ זיצנדיקן. פאַר מייע אויגן האָט גע- שווינדלט מיט רירעוודיקער ווייכקייט, מיט ספּריט, גלייך אַ קאַץ וואַלט זיך אַרום מיר געדרייט.

איך האָב נישט געזען, וואָס אויפן טיש טוט זיך: נישט דאָס פלעשל. נישט די פענעצלעך ברויט. נישט די עטלעכע קאַרטאַפּל. עפעס האָב איך יאָ און נישט געהערט איר אַרומפּאַרען זיך. איר לויפן פון איין ווינקל שטוב צום צווייטן. ס'קלאָפן פון די קאַמאַד-טירלעך. געזוכט, אַ פנים, מיט נאָך עפעס וואָס דעם טיש באַשיי-נען.

איך האָב מיט אַ מאָל דערפילט אַ גרינגקייט, ווי כ'וואָלט פון זיך אַ שווערע מאַסע אַראָפּגעוואָרפן. ס'איז מיר גוט געוואָרן אין אַלע אברים. אַן אַנגענעם שטשיפעניש אין די שפיץ-פינגער פון די פיס. אויך דאָס בייסעניש האָט אויפגעהערט. אַט ציט מען מיר די וואַליקעס פון די פיס אַראָפּ. ווייכע, וואַרעמע פינגער. פרויזשע הענט. עטל? נחמה? די מאַמע? ווי אַזוי קומען זיי דאָ אַהער? וווּ בין איך?

כ'האָב זיך איבערגעכאַפּט. געקוקט אויף מיינע נאַקעטע פיס אין אַניטשעס פון ווייסן ליאַנען לייוונט. געקוקט אויפן פרעמדן פנים אַנטקעגן מיר:

— וואָס איז דיר, קראַנק? אפשר פאַרוונדעט?

— גאַרנישט.

— טרינק אויס. דערוואַרעם זיך.

— אַ דאַנק.

— נישטאַ וואָס צו דאַנקען. נישטאַ מער ווי דאָס אויפן טיש.

— איך בין נישט הונגעריק. לאַז עס פאַרן קינד.

— ניטשעוואָ. מען וועט נישט פאַרהונגערט בלייבן. זעסט —

האַט זי אַנגעוויזן אויף דער ברענענדיקער הרובע אין ווינקל שטוב — דאָרט טריקענען זיך דיינע וואַליקעס.

איך האָב נישט געווסט וואָס צו טאָן מיט זיך. ווי אַזוי זאָל

איך איר זאָגן נאָך וואָס כ'בין אַהער געקומען: אַז כ'מיין נישט

דא צו פארבלייבן. א סטאנציע. נישט מער. פשוט א ביסל קיפּיאַ-
טאָק, א טעפעלע טיי — די טרוקעניש אין האַלדו צו דערוואַרע-
מען. די באַן וועט אַוודאי באַלד אַ ריר טאָן. כּימו ווייטער פּאַרן.
כּוּרְך עמעצן.

— וועמען זוכסטו? ווהיין דאַרפסטו?

— אויף קאַזאַן ביי דער וואַלגע.

— און דער באַן פּאַרט אויף סאַראַטאַוו.

— הייסט עס איך פּאַר אין אַ פּאַרקערטער ריכטונג?

— אַוודאי נישט גוט. נישט גוט פּאַרסטו, גאַלובטשיק.

מײן שעמעוודיקייט און שלעכטער רוסיש האַבן, קאַנטיק, אין
איר נאָך מער מיטגעפיל געוועקט. אַ מיטגעפיל און אַ מין נייגער
צו אַ פּרעמדן מאַן, אַ יונגער מענטש, וואָס האָט צו איר פּאַר-
בלאַנדזשעט.

— נו, וועסט נאָך צוריקפּאַרן. צוריקפּאַרן. סײַט באַווייזן.

— אַ סטאַנציע און נישט מער — —

— טרינק אויס. פּאַרבייס, אַוודאי לאַנג שוין נישט געגעסן

— האָט זי מיר איבערגעריסן.

איך האָב פּאַרשעמט געשטרעקט די האַנט צום פּאַרבייסעכץ.

זי האָט נישט געגעסן. זי איז זאַט. אַ סך קאַלכאַזן אין דער
געגנט — האָט זי מיט אַפּגעריסענע ווערטער מיך אַרויסגעפירט
פון פּאַרלעגנהייט. דאָ, ביי דער וואַלגע, קויבישעווער געגנט,
פעלט נישט קיין עסן. וואַלט זי נאָר געוואַסט, וווּ ער איז: אַ, די
פּאַרשאַלטענע מלחמה. דעם ערשטן טאָג פון מאַביליאַציע אים
פון שטוב אַרויסגענומען. אַוועק מיט דער וואַלגע.

זי האָט נאָך אַ מאַל אַנגעגאַסן סײַגלאַז. צוגערוקט נענטער
צו מיר די קאַרטאַפּל. אויפּגעהויבן זיך און צוגעאַנגען צום פענצ-

יארו

טערל. א הויך געטאן און א בליק געווארפן דורך דעם אפגעגאנג-
גענעם שטיקל שויב:
— זע, די באָן איז אוועק. קודא? ווהיין וועסטו אַצינד גיין?

4

יונגע פּרילינגטעג. ריח פון ווייכן, פייכטן שניי. ער צעגייט
אונטער די פיס. נעצט דאָס פנים. וואַרעמער רעגן, פּרילינגדיקער.
דער טראַט איז גרינגער. אין האַרץ קלאַפּט אַ פּרייד פון גוט-
בשורהדיקע טעג.

גוטע נייעס פון די פּראָנטן. מען יאָגט דעם דייטש. פּאַרלוי-
רענע, פּאַרפרוירענע אין גרויסן, גראָען לאַנד — פּאַרלאָזן זיי
שטעט, באַפעלקערטע פּונקטן, אַקופירטע.

די רויטע אַרמיי גייט פּאַרויס. אַ שוועבנדיקע שוואַלב איז
די האַפענונג. אַ שוואַלב איבער אַ צעפּרילינגט פעלד, וואָס
שלעפט נאָך זיך איר אייגענעם שאַטן — דעם פּחד. דער פּחד
פאַרן לעבן: דאָס לעבן, ס'נייע, פּאַרהאַפּטע — האָט אַצינד מיט
נייע לאַקונגען און חנען געקלאַפּט אין די טויערן פון האַרץ. גע-
וועקט די גראַע, פּאַרשטויבטע, פּאַרטריבטע בענקשאַפּט.

נחמה. —

וווּ ביסטו אַצינד טייערע, איינציקע. זע, ס'וויסטעט דאָס הויז.
עכאָס פון קלאַנגען, פון טענער צעהאַלבטע — וויגן די צייט מיט
דערמאַנונג.

אין ווייטזיין איך נענטער זיך נענטער צו דיר. מיד פון דער-
וואַרטונג — גיי איך דיר תמיד אַנטקעגן. און דו, ווי אַ נעפּל —
אַ זוניקער נעפּל — צעגייסט אין מיין ראיה.
כ'טראַג די ליבשאַפּט אין מיר, ווי אַדם טראַגט די וועלט אין
זיין ריפּ.

וואו ביסט דו? צי לעבסטו?

נחמה?

מיט ליכט, וואָס מאַרגנט פון טריט דיניע — ערגעץ וואו —
איך וועל זיך אַנגורטן און גיין אויף וועגן, אי זאַמדיק, אי
פעלדזיק.

אויף וועגן אָנהייביק־נייע כוועל גיין. מיט קלוגשאַפט, וואָס
שטענדיקט אונטער דיין וועג — שיין און געדולדיק — באַפאַנג־
צערן טו איך אַצינד מיין פאַראַנענעם גלויבן.

נחמה, איז די ליבשאַפט שלמותדיק, ווייל זי איז אַזוי פרי
איבערגעריסן געוואָרן? ליבשאַפט, צי אַ ראַד פון בלוט און
באַגער?

נחמה איז נישטאַ.

עטל איז מיט מיר. דאָס קינד איז מיט אונדז. מיר פאַרן
צוריק. צוריק אין דער היים. רעפּאַטריאַציע.
טויטע היים. פּוילן — אַ סטאַנציע.

אַ קורצע סטאַנציע ערב אַ ווייטן וועג.
מאַרגנקינד אין די וויקעלעך פון מלחמה־רויכן: געבאַדן אין
טרויער, אין טרערן־ים. אַזוי פיל לעבנס שלאַגן זיך פאַר דיר.
ווען וועט דער טאַג, די הייבאַם, דיך אַפּנופּלען פון מאַמע־
לייב — בלוטנדיקע ערד — און מיט וואָס וועסטו, מאַרגנקינד,
פאַרגיטיקן:

די יתומים.

די קאַליקעס.

די היימלאַזע.

אַ פאַרטרונקענע, אַ פאַרטונקענע אין בלוט, אין מיסט און
אין צואה וואַלגערט זיך מיין־דיין וועלט אונטער די פיס פון
מלאך־המשחית. אַ שיכורער פון רציחה־לוסט, ווי אַ טייפּון האַט

ער זיך פאַרבייגעטראָגן. אַ צעטראַטענע ליגט זי אַצינד, די שלאַנג, און מיט איר — די יצירה, די שענסטע פון אַלע — דער מענטש. איך וועל אַצינד מיין חלום געבן הענט. מיין פאַרליבטן גלויבן — שטעלן אויף די פיס. זיך אויפהייבן און אַוועקשפּאַנען אין גאַס אַריין צו די קליינע, שטויביקע, גלויביקע, (גרויס אין זייער רחמים און מענטשלעכקייט):

פון אַלע צונגען וועל איך מאַכן שווערדן. די שווערדן שאַרפּן אין שטאַלענעם ווילן פון מאַרגנקינד, וואָס אין די וויקעלעך פון אַטאַמישע רויכן: צעשניידן די בלינדקייט פון טאַג און וועקן די קלוגע גולמס (פעלדמאַרשאַלן, מנהיגים) פון זייער געטלעך לייכט־זיניקן שלאַף: —

האַט ווער פון אייך געזען אַ זויגלינג אויף מאַמעס ברוסט יענע נעכט און טעג ווען אויף וועגן, שטעגן געלויערט האַבן מיתה־משונות?

האַט ווער געזען אַ זקנס קראַנקע האַנט זיך קלאַמערן אין לופטן בשעת אַ ליאַרעם־סירענע רופט און יאַמערט?
ווער האַט געהערט דאָס צישען פון ברענענדיקע וועלדער און פון ברויטפעלדער ס'געוויין. ס'פישטשעריי פון שוואַלבן — ווייט פון נעסטן — מיט פליגל דורכגעשאַסענע, פאַרטויבטע פון זאַלבן? אַ קו, וואָס לויפט אַוועק פון איר ברענענדיקן מיסט אויף אייטער: אין בהמהשע, קלוגע אויגן — צעפלאַקערטער שייטער פון ווייטיק?

קאפיטל זעקס

1

אראָפּ פון דער שיף.

משאָוועגעלעך מיט וואַליזעס, געפּעק, קאַסטנס, רעשיקער גע-
קלומפּער פון מעטאַל אויף בעטאַן. אין די שאַפּעס, מאַגאַוינען
ווערן די וועגעלעך פאַרלאָרן.

געוויינען. פריידיגעשרייען. אַן איבעררופן זיך מיט די הענט,
מיט פלאַטערנדיקע טיכלעך. לופטקושן.

פאַרטאַרבעטער פירן אַהין און צוריק די וועגעלעך. שווייס
אויף זייערע פנימער, שטערנס.

ווייטער פון די מענטשן-געזעמלעך שטייט איינער מיט אַ
בעזעם.

אַ נידעריקער מאַן מיט נאַכגעלאָזענע אַקסלען און שווערע
הענט. די מאַטשעיוווקע, דאָס מעשענע בלעכל, די העוויות בעתן
קערן — גרויסע, האַלבע רונדן — די ברייטע טריט, וואָס גייען
נאָך דעם בעזעם, דערמאַנען אין עפּעס נישטיידישס. אין אַ פּויער
מיט אַ קאַסע אין דער האַנט — דערמאַנט עס.

אַ תּבואה-פעלד.

זאַמלט מען נישט אַצינד די לעצטע זאַנגען — דעם מאַגערן
איבערבלייב — פון יידישן פעלד, דעם אַפּגעשרפּעטן ?
די מענטשן-געזעמלעך — סנאַפּעס.

און איך בין א סנאפ פון וויי און בענקשאפט. פאר וואס פאל
איך נישט קושן די ערד ?

עס האט מיך געווונדערט אויף דער גלייכגילט. און דאך —
בין איך איר דאנקבאר. בעסער אזוי. וועל איך פארשפארן אנטוי-
שונגען.

אין מידבר פון אנטוישונגען טריקענען גיך אויס די טויען —
שפראך און האפענונג.

ארויסגעהויבן פון יסורים-הוהם און צום שפיצבארג פון נאך
ציאנאל און אינדיווידועלן דערקענטעניש-געפיל נישט דערקלע-
טערט — בין איך געבליבן שטיין אויף א הויכער פלאך : א גלייכ-
גילט, וואס האט, ווי די פלאך פון ים, הינטער זיך — דינאמיש
געבענטשטן אויפברויז.

א שמאל בריקל פון ים צו יבשה. דער פחד, נישט א וואקל
טאן זיך — האט צוגעבונדן מיין ראיה צום באדן, ווו איך דארף
שטעלן מייע ערשטע, נייע טריט.
א בריקל — א סימבאל :

פארויס — העמוד האש. הינטער מיר — דער עמוד העגן.
איך שטיי און קוק אויף א קינד, אויף א זקן, וואס האלט זיך
ביים בארטן פון שיף.

ערשט אצינד זע איך, באנעם, די גרויס פון דער רגע. און
ס'דאכט מיר : עמעצער שטרעקט די הענט צום ברעג פון אלציי-
טיקע שטראמען, טוט תפילה :

„איז איעדער איינער פון אונדז נישט א פערל נאך אויסגוס
פון ימישע תהומען ?“

איך קוק אויפן לאנגן שווערן הייבקרען, ווי א האלדז פון א
ריוקער זשיראפע. ער לאזט זיך אראפ און ארויף. אין זיינע איי-
זערנע ציינער האלט ער פעק און קאסטנס. זיי זעען אויס ווי

לעבעדיקע באשעפענישן אין מויל פון א זשיראפע, בעת זי טראגט
איבער אירע געבוירלינגען פון איין אָרט אויפן צווייטן.

עטל קוקט אויף דער „זשיראפע“.

— וואָס זוכסטו דאָרטן, עטל ?

— אונדזער קעסטל זוך איך. ס'זאל נאָר גאַנץ אַרויס פון די
אייזערנע ציינער. ס'ליגן דאָרטן די קאַלדרעס, ס'ביסל בעטגע-
וואַנד, וועש, דיין אַנצוג, עטלעכע קליידלעך, דער עלעקטרישער
שטייניק, אַ פאַטעלניע, טעפּ, דניאלס שפּילצייג.

— און דער ראַדיאָ. די ביכער ?

— נו, יאָ. אויך די ביכער דיינע.

צוויי מענטשן שטייען איינגעקלאַמערט איינער אין צווייטן.
אַ סך אויגן זענען אַהין געווענדעט. וועדליק דער ברייטער, עטוואָס
געבויענער פלייצע פון נידעריקן מאַן, הויכן וווקס און דינעם
האַלדז פון יינגערן — בין איך זיך משער, אַז דאָס זענען טאַטע
און זון. אַז דער זון איז אַ היגער, זעט מען פון לייכטן העמדל
איבער די הויזן, סאַנדאַלן אויף די פיס און — זונברילן. זיי וואָל-
גערן זיך צעבראַכענע געבן זייערע פיס, די ברילן. דער טאַטע
טראַגט אַ ברוינעם, צוויי־רייקן אַנצוג און אַ גרויסן, העלן „ווע-
ליסאַפּעד“.

אַנגעפרייט זיך, קלעפלט מען זיך אין די פלייצעס. לאַכן און
קוקן זיך אָן מיט פאַרחידושטע אויגן. דער אַלטער ווישט מיט די
הענט די טרערן פון יונגס באַקן און אַליין — וויינט ער. מיט
ליפּן אויסגעקרימטע, ציטערדיקע פון באַהערשטער פרייד —
שטאַמלט ער. דער יונגער בייגט זיך אַראָפּ, כאַפּט, קאַנטיק, נישט
וואָס דער אַלטער וויל זאָגן.

איך זע ווי עטל קוקט אויפן אַלטן מאַן. „דער טאַטע“, איר
טאַטע: ס'גראַע אַרומגעשוירענע בערדל. יוסט. ברייטלעך. נידע-

ריקער פון דער מאמען מיט א קאפ. אקעגן אים איז זי געשטאנען, די מאמע, ווי דעראַ בחור. געשטאנען אַנגעבויגן איבערן צעבראָ- כענעם וואָגן מיט געראַטעוועטן „האַב־און־גוטס“. פאַר טאַג. אַ ברענענדיקער הימל. האַרמאַטן־שאַסן. געדיכטע רויכן איבער אַ וואַלד. דאָס גיין און קומען פון באַנען הערט זיך. מסתמא נאַענט פון אַ באַן־סטאַנציע.

— מלחמה, קינדערלעך, גייט. פאַרט. עוקר זיין וואָס פריער פון דאַנען.

— טאַטע, מאַמע, קום! קומט מיט אונדז!

— מירן אונטערקומען.

אומגעקומען. אַ שטעטל מיט יידן. אַ יידיש שטעטל ביים בונ, הינטער וואַרשע.

שבתדיקע שפּאַצירן אויף דער בריק: אויף ביידע זייטן ברעג פאַזע דעם טייך. פאַרחלומטע מיידלעך. אויפגעקלערטע יונגע־לייט. בחורים מיט מאַרקסן, ענגעלסן אונטערן אַרעם. בוכאַרין און קאַנט. שפינאַזאַ. היינע. יינגלעך פון פּראַפעסיאָנעלע פאַראיינען. פון דראַ־ מאַטישע קרייזן. כל־מיני „קרייזלעך“. עלטערע חברים פון דער „באַוועגונג“. הייסע דיסקוסיעס. יאָ עמיגראַציע. נישט עמיגראַציע. חלוצים. ציוניסטן. לינקע און רעכטע. קאַמוניסטן. רעוואָלוציע. נאַ־ ציאַנאַלע היים. רעוואָלוציאַנערע לידער און לידער פון ליבע און בענקשאַפט.

די בריק האָט געפירט צו גרינע לאַנקעס. צו אַ וועלדל. צו טראַקטן און שאַסייען. צו שכנותדיקע שטעטלעך — אויך אויפגע־ וואַכטע, אויפגעקלערטע. שטעטלעך און אַרטשאַפטן, וואָס האָבן זיך געקייטלט און געקייקלט, דורך וועגן, דערפלעך — ביז וואַרשע. אַזוי יונג, אומדערפאַרן, אַ יונגע קאָזע — האָט עטל צו זיך אַליין גערעדט — נישט פאַרשטאַנען. נישט באַנומען דעם זין פון

די אייגענע מעשים. איבערגעלאזט א שטוב, א ווארעמע טאטע-מאמע. ברידער. א שוועסטער. פארטוישט די אייגענע מאמע אויף א שטיפמאמע — ווארשע. ארעמע ווארשע: שמאלע גאסן פון ארבעטער-קווארטאלן. פאציאטעס און בוידעמסטובן. פארשימלטע ווענט. צעמענט-פאדליגעס. טעג אן זון. נעכט מיט ליכט פון קא-ניצלעך, הונגעריקע, שלאפלאזע, פארבענקטע.

איר ווארשע. ארעמע הייזער. ארעמע מענטשן. אלטע הילוכים, צעריסענע, א ריח פון שיסלען פאמיעס אין די הייף. ווילדגעוויקס. ליידיקע, פארמיסטיקטע פלעצער. יאדעשליזוע גראזן. קראנקע ביים לעך. ארעמע יידישע קווארטאלן פון דער פוילישער רעזידענץ.

2

צום בית-עולם האט געפירט א ברייטער אספאלטוועג. פון ביידע זייטן — הויכע, שטייפע ברושים. עקאליפטוסן. גראב-שטאמיקע, קרומלעכע ביימלעך — ענלעך צו פוילישע ווערבעס. אויף א סך ביימער האט זיך געשיילט די קארע. א נייער, דורכ-זיכטיקער, דינער פלאסט האט ווי א הויט א ראזעווע. יונגע, באר-דעקט דאס נאקעטע לייב פון בוים. בין איך נישט צו איינעם פון די ביימער געגליכן — האב איך געזאגט צו זיך. הויטן וועלן פאלן. הויטן וועלן אנוואקסן. איך וועל דא וואקסן. דא מוז איך ווארצלען שלאגן.

די זון איז שוין געווען הויך איבערן קאפ. ליכטיקער אומ-באפעלקערטער הימל. גרינע פעלדער. יישובים. א דארף. עטלעכע צענדליק הייזקעס.

גערטנדלעך, טויערלעך, טירלעך, פירן צו די הייזקעס. ביים לעך מיט צוזאמענגעפלאכטענע קרוינען, ארומגעשוירענע אין א

האלבן קיילעך. זיי דערמאנען אין געוועלכטע סופיטן ביים אריינ-
גאנג פון טעמפלען.

ווייטער פון די שטובן — הינערשטייגן, שטאלן. פארווייטע
שטיקער פעלד שפרייטן זיך ארום די הייזקעס. קוקרודזע-שטאנגען.
זונרויזן מיט קיילעכדיקע, געלע קעפ שטייען מיט די פאָרנטס צו
דער זון, נייגן זיך פון רייפקייט.

געבויגענע איינע צו די אנדערע, זעען זיי אויס ווי מעשענע
טאָצן.

לענג-אויס דעם ברעג ים. נאָכט. חיפה. הר-הכרמל. צעפינקלטע
לעמפלעך.

ווייטער פון די צעפינקלטע לעמפלעך ציט זיך דער ים. ביז
אילת ציט ער זיך. פון אילת האָבן קעמל-קאָראַואַנען געצויגן קיין
עזה. פון עזה — מיט שיפן צו די ברעגן פון מיטללענדישן ים.

פון מצרים, פון דרום-אַפריקע זענען איסלאַם-פעלקער, דורך
אילת קיין מעקאָ — עולה-רגל געווען. מיטן דאָזיקן ים-ברעג —
אַ זאַמדיקער, ווילדער — זענען אַ מאָל געגאַנגען גלחים און
סוחרים: מרגלים, נזירים און רויבערס. מיט צלם און שווערד. מיט
געווער און מיט תפילות.

באַלעבט איז אַצינד דער ברעג. באַמענטשט. באַבוימט.

— נו, עטל? ווי געפעלט דיר דער כרמל ביי נאָכט?

— דער כרמל ביי נאָכט, דער כרמל ביי טאָג. איך דאַרף נישט

מער ווי איין ליכטיק פענצטערל.

— ס'וועט זיין.

— דערוויל, הער איך, פאָרט מען אין שער-העליה.

— דאָרט וווינען אויך מענטשן.

— אַוודאי זענען מיר נישט די איינציקע.

שלמה ווארזאגער

- עטל, ס'ט געזען די לידיקע פעלדער, פֿרדסיים, די וויסטע
זאָמדן? שטעט וועט מען אויסבויען. יישובים. קיבוצים.
— אָבער, ווי האָט געזאָגט מיין גאָטזעליקער טאָטע; ביז דער
קרעשטמע דאַרף מען אויך אַ קאַפּעטשקע...
— אויף דער גאַס, עטל, וועט מען אונדז נישט לאָזן: אַ פּאַ-
לאַטקע? אַ בייִדל? „דאַרטן“ האָבן מיר געהאַט אַ שטוב און אַ
לאַנד. וועלן מיר דאָ האָבן אַ לאַנד — און אַ שטוב.
— אוי, פּאַנטאַזיאַר, פּאַנטאַזיאַר.

קאפיטל זיבן

1

א שיכון פון צווייגאָרנדיקע היזקעס. צווייצימערדיקע דירות.
א טונקל קאָרידאָרל, וואָס דאַרף אויך זיין אַ קיך: אַ קראַן, אַ
וואַסער־שיסל אין אַ ווינקל פון קאָרידאָר. אַ טישל. נעבן טישל
— אַ טאַבורעט. אַ פרימוס. איבערן פרימוס — אַ הענגשענקל
מיט טעפּלעך, טעלערס, לעפל — און אַט האַסטו דיר אַ קיך.
צוויי סוכנות־בעטלעך. אַ שענקל אויף ביכער. פיר שטולן.
אַרום שטוב — אַ גערטנדל.
אַ שאַטנבוים האָב איך פאַרפלאַנצט. אַ לעבעדיקן גדר.
בלומען.

אַלע היזקעס פון איין גרייס — קאַסטנס גראַע, גרויסע. קליינע
פענצטער — אַן לאַדנס. פראַנטטירן — גלייך אויף דער גאַס אַרזיס.
אַ גאַניקל אויף אַ מעטער — און שוין איז מען אינעווייניק. פון
איין חדר אין אַנדערן — אַ דורכגאַנג די הייך פון אַ מענטש: אַן
טירן, אַן פּוטרניעס. די פענצטער־רעמען — פון אַ מין גאַס, אַ
געמיש פון ביליקן אַלומיניום און מעטאַל. אַ גאַרן צעמענטרעפּ
אויף שינעס. אַן אייזערנע באַלוסטראַדע דרויסנדיק פון בנין —
פירט צום ערשטן שטאַק.

גערטנדלעך אַרום די בלאַקן־היזער. צווישנורעגלעך און אויס־
געטראַטענע שטעגלעך. אַפּצוימונגען. קלעטערפלאַנצן אויף שטאַק

כעסן. נייגעפלאַנצטע ביימלעך. אויך אַלטע ביימלעך — אַן איבער-
בלייב פון אַ פּרדס.

אויסערן שטח האָט אַזאַ ביימל אַ פנים פון אַ היימלאָזן מענטש:
איינגעדאַרט און געבויגן. איינגעשרומפן די בלעטער, די צווייגן.
די קאַרע — שוואַרץ, שיילט זיך. ווילדע, נישט־דערגאַנגענע
פרות, ווי פאַרטריקנטע וועלשענע ניס, הענגען מאַכטלאָז אַראָפּ.
דער אָפגעבליאַקעוועטער בלעטערקרין איז סיי זומער, סיי ווינ-
טער אַ נעץ פון זונפעדעם און שפינוועבס.

אַזאַ שטייגער ביימל ווערט אויפגעריכט, קוים פאַלט עס אַריין
אין עמעצנס אַ גערטנדל. דער אַליוויגין פון די צווייגן און בלע-
טער איז גרינער, פרישער. אַ לעבעדיקע מראה האָט די קאַרע. זי
גיט פון זיך אַרויס אַ ריח, אַ שמעקעדיקן, יונגן.

אַן אויסגעגלייכטער, שטאַלצער שטייט דער בוים. ער איז
באַהאַנגען מיט פרות — גוטע, צייטיקע. די ערד אונטער אים —
טעלערמעסיק אַרומגעגראָבן. דער שטאַם — אָפגעקאַלכט. ס'ביימל
באַשיינט דעם גאַרטן. קוועלט פון נחת עלעהיי אַ מענטש, וואָס
וויל זאַגן: „וויל איז דעם, וועמען ס'שפילט צו ס'ביסעלע מזל.“

2

די דאָזיקע ביימלעך, סיי פון דרויסן, סיי פון אינעווייניק,
וואָס די האַק פון קאַרטשעווער האָט פאַרמיטן — זענען דער
בראשית און דער סוף פון אַ חלום. — —

און ס'ציען זיך צו דעם חלום נייע עולים פון חרובע היימען,
פון פייער־אוינוס, פון וועלדער, פון בונקערס. פון דייטשלאַנד
דעם שיינעם, געמיינעם קומט מען.

אויך מיר זענען דאַרט געווען. דריי יאָר אין פליסימ־לאַגער.
אָפט זיך צוגעכאַפט אין שטאַט אַריין, גישט ווייט פון מחנה.

שפאצירט אויף זייערע גאסן. באוונדערט די ווייטיקלעכע שיינ-
קייט, וואָס וואָרפט זיך אַזוי אין די אויגן. עס קלינגט מיר נאָך אין
די אויערן זייער אויסגעזונגענער „גריס-גאַט“.

פון די פנימער ווייעט נאָך אַלץ מיט יענער קעלט, וואָס פון
מאַרמאַרנע סקולפטורן, צעשטעלטע אויף ראָגן און אין סקווערן.
קלאַמפּערשטע פאַרלאַרנקייט, דייטשישע — אין אַ חנופה-מאַנטעלע
געהילט. פּרעך מיט וויל-געכאַוועטער געדולדיקייט און ברוגזלעך,
קלאַגן זיי זיך אויפן גורל פון „באַזיגטע“. פון די פּיראַטן-אויגן
לויערט רציחה.

אויך די קינדער לערנט מען רחמנות-פנימער מאַכן. אויף
פאַרקנס און ווענט שרייבן זיי „יודע פּפּערקע“.

נאָך קינדער האָב איך געזען אין דייטשלאַנד: נעגערלעך
בלויאויגיגע. קעפלעך האָר — בלאַנדע און געקרייזלטע. הימלאַז
ראַיען זיי אין די גאַסן, גערטנער, עפנטלעכע פּלעצער — אויסש-
טעכץ פון יאָדעשליוו, אַריש בלוט.

אויף מילן ווייט און ברייט קייטלען זיך די בייערישע אַלפּן.
ווי מאַמוטן ליגן זיי — באַוואַלדיקט, באַגראַזט. אין די פּרימאַרגנס
איז בלוי-וויאַלעט זייער קאַליר. ביי טאַג, אונטערן קילן, פייגלעך
אומבאַפּלעקטן הימל זעט מען די שטייניק שאַרפע אַראַפּהאַנגען:
פּלאַכע, קאַנטיקע און הויקערדיקע סקאַלעס מיט טיפע ריסן און
תּהומען.

אין די פאַרנאַכטן, אידער די זון פאַרגייט, בלייבט נישט איין
מאַל גלייקער קאַפּ ליגן אויף שטייניקן קאַרק, ווי אויף אַ קאַוואַדלע.
רויטע פונקענשפּריצן פון צעבראַזגעטער זון מיטן זיך אויס מיטן
וויאַלעט פון די שאַטנס.

טיף אין די בערג: אין די שטיינערנע געדערעם פון די אַלפּן
— האַט גענעסטיקט די שלאַנג, די דייטשישע.

איינציקווייז און מאסנווייז קומט מען דא אהער — פון די קארפאטן-בערג ביז פון אונטער די בערג אוראלער.

גייע געצעלטן שטעלט מען דא אויף. געצעלטן, בלעכביידלעך, צריפים — אונטערן אייגענעם פאסיקל בלוי, וואס איבער דער ערד-רצוע צווישן ים און מידבר, זיי באדעקן די טאלן און פלאכ-לאנד פון השרון, די בערג פון יהודה, דעם כרמל און ירושלים. מילך אין שיכון אריין האט געבראכט צו פירן א ייד, אן על-טערער, אויף א קינדער-וועגעלע. איבער די שלעכט ברוקירטע שמאלע כביש לעך צווישן די שיכון-בנינים האט ער זיך געשלעפט מיטן קינדער-וועגעלע און מילכקאנען.

א סך פריער, מיטן בלוי, איז געקומען דער קרח-מאן*. א נידעריקער, ברייטער מאן מיט אן אויסראזירט פנים, א טונקל-רויטס, וואס איז בעתן כעסן זיך איבערגעגאנגען אין אלטן בוריק-קאליר.

כעסן זיך איז תמיד געווען פאר וואס.

מענטשן מיט האנטעכער, שמאטעס אין די הענט זענען תמיד געווען מער ווי די אייזשטאבעס אין זיין הילצערנעם קאסטן מיט בעדנארקע פארקלאפט. אלע האבן זיך געשטופט צום גרויסן האלצ-קאסטן אויף גומירעדער. די אייזשטאבעס — שמאלינקע, לאנגע, ווי געשונדענע הינט — ווערן פון מינוט צו מינוט קלענער, רינען אויס דורך די שפארעס פון קאסטן.

דער היפוך פון קרח-מאן איז דער מילך-ייד. א הויכער, דארער ייד אין א ברייט כאלאטל. א יידיש היטל פון פראסטן געוואנט, אפגעבליאקעוועטן. א גראָ בערדל.

ס'קינדער-וועגעלע מיט קאנען אין זיינע אומגעניטע הענט —

(* דער אייז-פארקויפער

ריטשעט, מאַכט זיגזאַנגן אויפן צעלעכערטן כבישל. ער כעסט נישט.
שרייט נישט, דער מילך-ייד. קוים וואָס מען הערט אים רעדן.
מיט אַ לאַנגן, צינענעם שעפלעפל גיסט ער דאָס מילך אין די
כלים, וואָס מען שטעלט אים אונטער.

אין דער פרי, אויפן וועג אין משרד אַריין, האָב איך אים
באַגעגנט — צוריקגיין. איך האָב געקוקט אויף אים, אויפן וועגעלע
מיט די לידיקע קאַנען — און איך האָב זיך דערמאַנט אין אַ ייד,
אין נאָך אַ סך יידן, וואָס זענען שוין נישטאַ מער: מען וועט זיי
דאָ נישט זען מער: „טוביה דער מילכיקער“.

איך האָב אים געווידמעט אַ ליד אין מיין טאַגבוך.

דאָ גייט ער:

אַ באַרד אַ פלאַמיק צעשטראַלטע,

אַן אַלטע

קאַפּאַטע?

אַן אַלטער ייד מיט יונגע, האַסטטיקע שפּאַנען.

אויף אַ וועגעלע — מילך אין די קאַנען.

תחילת טאַג.

אַ שוואַלב אויף אַ צווייגעלע היפּערט,

וויל שטערן לעצטן צעפיקן.

אַ האַן פאַטשט אַרויס פון פליגל דאָס בלאַ,

די נאַכט מיט אַ קרייען באַגלייט ער —

אין אַטאָ דער שעה

גייט ער.

פון וואַנען, פון וואַנען
אַזאַ טראַט, אַזאַ שפּאַנען?
ווער ביסטו?

וועדליק דיין הילוך,
פון פּאַלעס דער פלי — —
אויף פנים דער שמייכל,
וואַס טוט אַ פאַרמסר —
געשוואַרן איד וואַלט:
דאָס ביסטו, דו,
טוביה דער גלויביקער שפּאַסער.

— — —
די סוסים, די קי — מיטן רויך
פאַרפלוין אין הימל העט ווייט...
מיטן רויך אַוועק איז מנחם
מיט זיינע מיליאַנען — —
געבליבן נאָר דו ביסט: דו
מיט די קאַנען.

קאפיטל אַכט

1

דניאל.

איך האָב דיך געליבט איידער דיין געבוירן. היינט ביסטו אַ גרויסער. שלאָפסט אין צווייטן חדר. אַ באַזונדערן חדר. און דער וועג צו דיר איז אַזוי ווייט. —

מיין ליבשאַפט צו דיר איז אַ באַן. איבער אַ ליידיק פעלד לויפט די באַן: זכרונות, חלומות. זי לאַזט הינטער זיך סטאַנ-ציעס — ליידיקע טעג, יאָרן. ווייסע בלעטער אין אַ בוך. דאָס נישט־געשריבענע בוך פֿון לעבן. מיין לעבן. יאָרן זענען אויך — שטח. פֿאַר וואָס איז דער וועג צו דיר אַזוי ווייט? ווייט, ווי דער וועג צו מיין ערשטער ליבשאַפט — נחמה.

זי האָט די ערשטע אויפגעבראַכן די אייזדעק פֿון גלייכגילט צו מיר. דאָס שטילע וואַסער פֿון מרידה איבערגעקאַכט אין ליב-שאַפט, קוואַליקער, וואָס שטראַמט פֿון מיינע טיפענישן, ניסתרע, ריינע.

ס'איז מיר גוט געווען מיט איר. כאַטש בעת אונדזער צוזאַ-מענזיין — בין איך געשפּאַנט געווען. שפּאַנונג איז די מאַמע פֿון שרעק. גוטע שרעק: ווילסט תמיד אויסזען שיין. ווילסט זיין קלוג, אינטערעסאַנט. תמיד ניין. ס'איז מיר שווער אָנגעקומען. וואָס מער כ'האָב זיך אָנגעשטרענגט: נישט זיין באַנאַל,

נישט איבערהוהן זיך — אַלץ ווייניקער בין איך געווען — איך.
„נישט אויפהערן איר געפעלן“ — האָב איך אין דער שטיל
געבעטן. איך בין זיך אויסגעקומען ווי איינער וואָס האָט געפונען
אַ גאַלדשטיקל. האָט מורא ער זאָל עס נישט פאַרלירן, אָדער
עמעצער זאָל עס אים נישט אויסכאַפן.
נחמה.

ווען זי וואָלט נישט געווען אַזוי שיין — וואָלט איר קלוג-
שאַפט גענוגט שיין מאַכן איר אין מיינע אויגן: אין אַלעמענס
אויגן.

ווער נאָך האָט, ווי דו, נחמה, אַזוי געקענט אַ זאָג טאָן:

„דו האָסט שטיל געעפנט ס'טירל פון מיין האַרץ. זיך אַריי-
געגנבעט. קערנער פון ליבשאַפט האָסטו פאַרזיט. מיט פולער
האַנט און פון אַ פולער טאַרבע. צעוואַרפן די קערנער אויף מיין
יונג צעאַקערט פעלד. געוואַרט געדולדיק ביז די זריעה וועט
אויפגיין. און זי איז אויפגעגאַנגען.“

פריער — הויך, שמעקעדיק גראָן. נאָכדעם — שלאַנקע זאַנ-
גען-שטענגלעך, פולע, שווערע קעפלעך מיט ריח פון קאַרנמעל
און ברויט. אַן דאָס „פעלד“ איז שוין רייף געווען, האָב איך זיך
נישט געאיילט שניידן די תבואה. כ'האָב געדולדיק געוואַרט. גער-
שמיכלט צו דער ברכה פון מיין מי: די גוטע, זיסע מי פון דער-
אַבערטער ליבשאַפט.

איין מאָל גיט אַ מענטש אָפ זיין נשמה. נחמה, האָסט זי ביי
מיר אָפגענומען מיט אַ קוש, ווי גאָט האָט אויסגעקושט דאָס ליכט
פון משהס אויגן איידער ער האָט באַטראַטן די שוועל פון לאַנד,
דעם פאַרשפראַכענעם. —

וועל איך בלייבן אַ תרוב הויז: אַ פוסט, צעבראַכן הויז

אנטקעגן ווערדיקן ליכט פון טאָג? איך הער דאָ אין יעדער רגע
פון טאָג דעם קרייזיקן גאַנג פון דער צייט:
דער חלום פון דורות פאַרקנאַטן איז דאָ אין מינדסטן דויער.
מוזיק פון שטיין און פון מענטש: אַ סימפאָניע ווערט דאָ גער-
מייסטערט. נישט איעדן באַשערט איז אַליין זיין דער מייסטער.
דער שפינער, דער פאַדעם, דאָס ראָד. —
דער קנעטער אַליין. אַליין די ציגל און דאָס ליים. —
און דו, נחמה, ביסט נישטאָ דאָ.

2

ערשט מיט עטלעכע יאָר צוריק איז דאָ געווען אַ פאַרלעגענע
ערד. פרדסים. אַ ווילד, וויסט געוויין פון שאַקאַלן. נאָך היינט
וויינען זיי. יאָמערן איז די צעצונדענע שייבלעך אַריין. די ווייסע,
ליכטיקע הייזער, ס'געלעכטער פון די קינדער, וואָס פילט אָן די
געסלעך — באַיאָמערן זיי.

אַפגעווייטערט, פאַרשטויסן און פאַרשטומט איז אַצינד דאָס
שאַקאַלן־געוויין. אויסערן שיכון, אויף די נאָך נישט באַווינטע
שטחים, ליגן אַוואַי נאָך די פאַרטריקנטע פעלכעלעך: וואַלגערן
זיך די ביינער, סקעלעטן פון זי פון הונגער און אייגנאָמקייט
אויסגעפּרטע שאַקאַלן.

ערשט אַצינד פאַרשטיי איך פאַר וואָס מײן זידע, פאַר וואָס
אַ סך זידעס האָבן ווי קמענת געהיטן, באַהאַלטן זעקעלעך אַרץ-
ישראל־ערד. זיך באַוואַרנט אויף איבער הונדערט און צוואַנציק
יאָר.

זון מיינער.

ער שלאַפּט אַצינד אין צווייטן חדר. נאַכט. אין אויסקלאַפּן
ס'חיות פון אייביקע רגעס אַטעמט אַצינד דיין ריין בחוריש האַרץ.

אטעמט מיט אומרו און פחדים פון דיין מאמעס מילך: די מתיקות-דיקע נאָרונג פון יענע ביטערע טעג. הונגער אין סיבירער כאַט-קעלע. שנירעלעך מילכטראַפנס פילן אָן מיט האַנקיריחות דאָס סיבירער כאַטקעלע.

דיין מאַמעס צער און האַפענונג — אין דיין בלוטלויף. דו ביסט איר הימל, איר זון, דער אויפקום און פאַרגיי פון טאָג, דער אומקרייז פון אירע מעתלעטן.

אויך דיין מאַמע מיטן „קבר אין האַרץ“ האָט דיך ליב איידער דיין געבוירן. דיך באַגערט, ווען ביסט נאָך געוועזן — כאַאַס. ליכטיקער כאַאַס. עמבריאָן. אַ קייקעלע לעבן. סובסטאַנץ פון דיין מאַמעס ליבע-הונגער און צער — און מיין רצון צו שיינקייט און לעבן. דו האַסט צוויי פאַלוסן פאַרקניפט, זון מיינער. אַ קנופ, אַ בלינדער.

קנויליקע, גרויליקע, שיינקייט.

אַ זאָטער מיט הונגער, מיט פחד, מיט וויי — ביסטו אַרויס פון דער מאַמעס בריך. מיט אַ געוויין, מיט אַ געשריי, אָן ערשטמאַליקן, איינמאַליקן — ביסטו אַרויס און פון חשך געטראַפן געוואָרן.

דיין פרייד פאַרשלונגען האָט די צעפלאַקערטע שוואַרצקייט צוזאַמען מיט דער ליכט פון טאָג.

דו — גואל, פאַרווונדעטער, געטראַפענער נאָך איידער דו ביסט אויף דער וועלט געפאַלן. געפאַלן-געבוירן אין בראַך אין גרעסטן פון מענטשן.

דניאל. — גואל אויפן יסורים-וועג פון דיין טאַטע-מאַמע, באַהאַפטענע מיט צעקריגשאַפט.

פאַר וואָס האָב איך דיך נישט געדריקט צו מיר שטאַרקער, נענטער? איך האָב נאָך דעמאַלט נישט געווסט:

יאָרן זענען נישט נאָר צייט, נאָר אויך — שטח.
דו ווערסט עלטער, און גרעסער ווערט דער מרחק צווישן
אונדז ביידן.

נאָכט אין שיכון.
אַטעמסט אַצינד מיט דער צעקריגטער שוויגעניש פון דיין
טאַטע-מאַמע.

ווי חלקים פון אַ צעשניטענעם פיש צאַפֿלען אונדזערע טעג,
נעכט, יאָרן.
דיין מאַמע.

זי האָט מיך אַרומגענומען מיט דער וואַרעמקייט, וואָס אין
מויל פון אַ קאַץ, אַ לייביכע, בעת זי טראָגט איבער אירע קינדער
פון אַ סכנהדיק אַרט.
אַ דערשטיקנדיקע וואַרעמקייט.

דאָס איז די ליבשאַפט די געירשנטע פון מאַמעס, באַבעס אין
זייער זאָרג פון וועגן די מענער: די דאגה פאַר זייערע מאַנען
צוזאַמען מיט דעם פאַרקנסונג-עול, אמונה, יסורים און שיינקייט,
וואָס דאָס משפחה-לעבן איז מעניק דעם מענטש.

די „פרייע ליבע“, מאַדערנע התנהגות, וואָס עטל האָט זיך
מידלווייז צוגעאייגנט, שיילט זיך אַצינד, ווי אַלטע קאַרע פון
אַ בוים: ווי פאַליטור פון אַן אומגעהוּבלעוועט ברעט.

צו שטאַלץ און שעמעוודיק איז עטל, אין דעם זיך מודה
זיין. מיין וועלן אַפצאַלן איר מיט חשיבות, פאַרשטאַנדיקייט
וואַרפט זי אַפ מיט צניעות און מיט גאווה:

— צו וואָס פאַלשע פאַרגיטיקונג-מטבעות?

— פאַר וואָס פאַלשע?

— ווייל דו וואַרפסט זיי אונטער מיט נגידישער קמצנות.

— עטל, אויך איך לייך מחמת איך קען נישט געבן מער
וויפל איך גיב.
— און איך צאל פאר דער ליבשאפט דעם העכסטן פרייז —
מיין לעבן.
— איך צאל מיט לעבנסלענגלעכע יסורים.
— מיין ליבשאפט איז א שותף צו מיין אומגליק.
— מיין שותף צו דער עבירה — איז מיין שוואכקייט.
ביידע לעבן מיט שקר.
שוואכע נאטור — דאס איינציקע בשותפותדיקע פון ביידע.
א שונא בין איך דעם „שותפות“. די דאזיקע אייגנשאפט
האט, אין דער לעצטער ליניע, זיך מצרף געווען צו די קעגנזאצן
און פארשלאסן דעם קרייז פון דיסהארמאניע.
ביידנס שוואכקייט, דאס מוותר זיין, איז ווי אונטערלייגן
נאסע העלצער אויף א פארדושעט פייער. דאס פייער האט גע-
ציטערט, געקנאקט, געעקט זיך און געברענגט.
נישט געברענגט און נישט געעקט זיך.
מיט יעדן טאג, יאר האט די „שער“ פון ווידעראנאגדן זיך
מער און מערער צעעפנט.
קינד, זון אונדזערער — דו ביסט די „שרויף“ פון דער
„שער“: צו שטייף אויף פונאנדערפאלן זיך.
צו לויז — אויף צו האלטן.

עטל.

זי איז אריין אין מיין לעבן, ווי א זשומענדיקע בין פאר-
בלאנדזשעט אין א טונקעלן חדר — פארטראכטע שטילקייט פון
א בחורי'ש הארץ. דו האסט צעשטערט א ליבשאפט-חלום. ליב-

שאפט — ראד פון בלוט און באגער, וואס דרייט זיך קיין מאל
נישט צוריק.

א חלום פון א גרעדן אויף דער ערד. — —

אלט ווי די וועלט איז די ליבע און די שיינקייט: אלט און
יונג ווי דער מענטש, זינט ער האט זיך געשטעלט אויף צוויי
פיס: זינט דער ווילדער בבברר... בריל איז איבערגעגאנגען אין
איידעלן קלאנג פון ווארט.

עס איז נאך דעמאלט צו מיין מח נישט דערגאנגען, און א
מענטש איז נישט מער און נישט ווייניקער, ווי דאס וואס — ער
איז.

א פארבלאנדזשעטע פליג ביסטו, עטל, וואס איז מיט יונגן
געזשום אריין דורך א זייטיק פענצטערל פון מיון הארץ.

שטיל און טרויעריק-שיין — זונפארגאנג פון א יונגן הארבסט-
טאג — האט אויף עטלס פנים, א צעפיינטס פון הכנעה און אויפ-
געצווונגענעם גלייכגילט, זיך אפגעשפיגלט די שקיעה פון איר
פריער עלטער.

א פרוי אין די אנהייב פערציקער, מיד פון שלאגן זיך מיט
די כוואליעס פון לעבן, וואס האבן אן רחמים צעאקערט איר
שטערן, איר האלדז.

א פארצערט פנים. פלאכע בריסט מיט שפורן פון אמאליקער
פולרונדיקייט.

הענגענדיקער פידל אויף דער וואנט. אויסגעשפילטער פידל.

עטל האט געוואסט:

נישט זי האט ביי מיר געשפילט „די ערשטע פידל“.

קאפיטל ניין

1

דניאל.

ער איז שיין. ער ווייסט דערפון. ער ווייסט נישט, וואָס צו טאָן מיט דער שיינקייט. ווייסט נישט וואָס עס פעלט אים, קוועלט אים: אַפילו נישט — וואָס אים איז מהנא.

ער איז ביין אויף זיך דערפאַר. ביין אויף דער חברה, וואָס האָט אין אים דאָס זעלבסטדערקענטעניש-געפיל דערוועקט. ער וויל זיך אויסבאַהאַלטן, דערווייטערן פון זיי און — אַנטלויפט צו זיי.

ער קען נישט גובר זיין די תשוקה צום „שיינעם מין“, וואָס וואַרפט זיך אים אין די אויגן, פיעשטשען אים מיט זייערע בליקן און — איז ביין אויף זיי.

אונדזער ליבשאַפט צו אים, די איבערגעטריבענע זאָרג — האָט געוועקט שטומע מרידה, פאַסיווע. אַפט — עקספלאַזיע. ער ברוגזט זיך. ליידט דערפון. ער ווייסט: ס'אַ שוואַכקייט. מודה זיין זיך אין דער שוואַכקייט — איז ער צו שטאַרק ביי זיך. ווי אַ מילב אין אַ ניי בגד האָט זיך אין אים אַריינגעכאַפט דער ספק. ער איז אַרויס פון אונדזער רשות. באַלד וועט ער אַ פלי טאָן. אַפרייסן זיך פון מאַמע-ערד — אַ לופטשיף, וואָס איז צו גראַוויטאַציע-ספערן פון אַנדערע פלאַנעטן נישט דערפלוּיגן. אַ געלאַדענער מיט שטראַם פון מיין גייסט און פליישגעוועב קרייזט ער אום אַ פאַרבלאַנדזשעטער.

כוחות אויסערלעכע געוועלטיקן איבער אים.
 ס'טוט מיר וויי: פאר וואס איז ער אזוי אומגליקלעך גלייכ-
 גילטיק צו זיין גורל. אזוי אומסובלידיק צו מיר.
 מיין לעבן ווארצלט אין עבר. אין מה. אין הארץ — הימלט
 אַ חלום פון אַ זוניקן עתיד.
 ער וואַקסט, ווי אַ ווילדער בוים אויפן מיסט פון דער צייט,
 האַלט זיך אָן מיט אומגעניטע צווייגנהענט אין הווה — דעם
 מברלבלידיקן, פאַרסטמן פון שפע און שוויל.
 אַלע גרוילן פון נעכטן, שטורעמס פון מאָרגן — גייען איבער
 אים אַריבער.

דניאל.

דו ביסט אַצינד אין צווייטן חדר. אין צווייטן בעט. ביי איין
 טיש זיצן מיר און נענטער ביסטו צו זיי — דעם דור פון „אַנטי“.
 אַנטי צום יש, צו אַלץ, וואָס איז ביז היינט מיט אזוי פיל מי,
 אחריות, איינזען און פאַרויסזען — געשאַפן געוואָרן.
 איך פאַרשטיי דיר, זון מיינער.

פאַר וואָס זאָל איך דיר נישט פאַרשטיין:

אין מיר איז דיין פחד, דער מענטשלעכער, פאַר דער אומ-
 אויפהערלעכער מלחמה, וואָס דו — מלחמה-קינד — און דיין דור
 דאַרף אויסטראָגן אויף די יונגע פלייצעס. יונגע, געזונטע
 פלייצעס פון אַן אַלט, צעבראַכן פאַלק. איך אַטעם מיט דיין ווי-
 דערווילן צו טויט, קעגנזייטיקן מאָרד, וואָס טרעפט אזוי אין
 אייערע לעבנס, אומדערפאַרענע: רייסט פון אייך אָפּ הענט, פיס,
 מאַכט אייך פאַר קאַליקעס.

מיר איז פון דעסטוועגן שווער תופס זיין דיין מבטל מאַכן
 מיר, מיין לעבנס-נסיון: מיין באַציונג צו דער מדינה.
 דו, וואָס דאַרפסט זיין דער „ראש-האיל“ — צעשטורעמען די

וואנט פון רישעות און גלייכגילט צו אונדזער מלחמת-הקיום —
ווערסט ווייטער, ווייטער פון דאנען. דיין געשטאלט — אַ שיף,
אַן אַפשווימענדיקע.

מיין שיף מיט אוצרות.

וואָס בין איך אַן דיר?

רעשטלעך פון טאַטנס פחדים. דעם זיידנס אַבערגלויבן מיט
אַ ספקותדיקן, דבקותדיקן ווילן צום לעבן. מעטאַפּיזישע ליב-
שאַפט צום מאַרגן און איבערמאַרגן. צום מאַרגנמענטש.

וואָהין שווימט מיין שיף מיט אוצרות גאַלדענע? —

מיין לעבן דאָ איז ווי פון אַ קראַנקן נאָך אַ טראַנספּוּזיע.
דאָס גבורהדיקע, אימפּולסיווע, נייע פון קליינעם, שיינעם לענדל
מיטן „שמאַלן העלדול“ האָט, ווי אַ פּלאַש איבערן קאַפּ פון אַ
קראַנקן, געטראַפּנט דורך גומירערל און נאָדל — ווייטיק און
ליבשאַפט — אין מיינע געפעסן: אין מיין פלייש-און נערוון-
געוועב.

געזונט געמאַכט מיין גוף און גייסט.

האַנט ביי האַנט גייט דאָ דאָס געוויינלעכע, קליינלעכע מיטן
סכנהדיקן, גורלדיקן. דאָס כּסדרדיקע לעבן מיט דער געפאַר פאַר-
מינערט דעם פּחד אין דער מאַס, וואָס די סכנה וואַקסט. אַ שטיי-
גער: דאָס טרינקען אַלקאָהאָל אין קליינע דאָזעס. עס שוואַכט
אַפּ, די קראַנקע באַקצילן אין גוף, שטאַרקט זיין ווידערשטאַנד-
פעיקייט.

אַ ניי ווערנדיק, יערנדיק לעבן גייט דאָ אויף מיט טריט
אייליקע: מיט אומרו פון וועלן דעריאָגן אַ פאַרשפּעטיקטע זאַך.
שווער גערויש פון בולדאָזערס. געקלומפּער פון רעדער, איי-
זערנע ציין, וואָס עסן זיך איין אין ווייכן, גרינעם, שוואַרצן, זאַמ-
דיקן באַדן.

מען האָקט אויס ביימער. מען פלאַסטערט שאַסייען. ברייטע טראַטואַרן. הייזער הויכע, ווייסע מיט גרויסע פענצטער, טער-ראַסעס.

אַריינגעקוועטשטע אָדער אַרויסגעשטופטע זעען אויס די קליינע הייזקעס, די אַלטע, ווי טאַטעס, מאַמעס געבויגענע, שפּל-דיקע ביי דער זייט פון קינדער — שטאַלצע, אויסגעגלייכטע. דער סטיל, די אַנדערשקייט אין געבוי, אין געשטעל פון די הייזער אַרויסגערוקטע צו דער גאַס — דערמאָנט אין אַלטן און אין נייעם:

צוויי דורות — אין גורל.

ס'איז מיר נישט אין מאָל אויסגעקומען, אַז די אַלטע בעטן זיך ביי די יונגע: — גייט, קינדערלעך, אין גאַס אַריין. מיט יעדן שפּאַן פאַרויס, שטייען מיר דאָ פעסטער, איינגעפונדעוועטער. וואָס לענגער איך לעב דאָ, אַלץ קלאַרער ווערט מיר דער זינען פון טוונג, פון זאַכן: דער משמעות פון יש, דער דינאַמי-שער כוח, וואָס וואַקסט צוזאַמען מיט דער סכנה. ווונדערלעכע דויערדיקייט פון אַ פּאַלק, אַ סובלדיקס, וואָס גרונדפעסטיקט זיך מיט אַזוי פיל סטאַטישער אומגעדולדיקייט.

2

איך טראָג דעם עול פון אַרבעט, שטוב. אַ ביוראָ-אייגנטימער. אַ קליינע ביוראָ פאַר אַדמיניסטראַטיווע ענינים: אַדורכפירן נאַטאַריאַלע הסכמים צווישן פאַרקויפערס און קויפערס פון דירות, געשעפטן, מגרשים.

שכר-קאַנפליקטן צווישן אַרבעטערס און אַרבעטס-געבערס, וואָס זענען דערגאַנגען צו משפּטים.

פינאַנס-ענינים: פּקדונות, וועקסלען, טשעקן נישט-געצאַלטע און ספּראַוועט פון עזבונות און יורשים. תיקונים אין יאָר פון

געבוירן, עליה, משפחה-מצב בשייכות מיט נאציאנאלער פארזי-
כערונג און עלטער-פענסיע.

אן ערך פופצן מינוט פארן פון שטוב אין ביורא.
א קליינע הילף איז זי מיר, מירה. א סך מאל — אן עול, א
קאפ-פארדייעניש. היינט די שטוב? גרויסע דאגות און קליי-
ניקייטן — ביז אריינקלאפן א נאגל אין וואנט. דעם שטוב פון
מעבל אפווישן. איבערווארפן די ערד אין גארטן. ארומשערן א
ביימל, א בלום, דעם גדר-חי. באשפריצן.

כ'בין א לעבעדיקער חלק פון די זאכן, וואס רינגלען מיך
ארום. איך באשטימ זייער סדר. זארג פאר זייער עקזיסטענץ.
די זאכן דיקטירן מיינע טוונגען, באשטימען מיינ צייט פון אר-
בעט, די שעהען פון לייענען א בוך, נעמען א פען אין האנט.
איך טו אלץ מיט א גיכקייט פון איבערקומען, פטור ווערן.
די טוונגען מידן מיך איין. לאזן נישט קומען צו זיך: א ביסעלע
רו. מייין רו — באוועגונג פון מחשבה. פלינק און מיט גיכקייט
פון אן איבערקוליקן אווירן פארהייבט זיך מייין גייסט אויף פליגל
פון מעטאפיזישער שימחה. רייסט מיט שטורעם איבער דעם
גארטל פון גראוויטאציע.

איך פלי אין א וועלט א נייער, דורכזיכטיקער, ווי נאכט
אונטער אן אויסגעשטערנטן הימל. א מעטעאר. קריציק, בליציק
שניידט ער זיך אריין צווישן וועלטן — שטערן — לאמטערנד-
לעך על-בליימה. בין איך א שטערן? א מענטש?

נישט תמיד איז דער דמיון א מקור פון טעותן. אט פירט ער
מיך — א חלל-שיף — צו הייכן סטראטאספערישע. ערשט פון
דארט זע איך די וועלט די ווירקלעכע, פון וואגען כ'האב זיך
ארויסגעריסן.

איך זע זי אין אלע ליניעס און פארבן. איך זע דעם טאג

און די נאכט אין זייער אויסוויקלען זיך איינע פון אַנדערן — ערב זייער אַראָפּנידערן: ס'אַנשטויסן זיך פון ליכט מיט פינצ-טערניש: ליבע־סצענעס פון הימל און ערד — ער און זי, איינער אין צווייטן — עראָטישער אַקט, אכזריותדיק שיינער. אָן דעם אַקט האָט די וועלט קיין קיום נישט. די ערדישע וועלט, וואָס רייסט מיך צוריק אַראָפּ, אַראָפּ. זי וועקט מיך פון חלום, ווי אַ מאַמע וועקט אַ קינד צום זייגן.

כ'האָב ליב די רו, די באַוועגלעכע, די שעפּערישע און נישט די פּוילע, זאַטע רו, וואָס ליידיקט אויס די טעג פון תּוּכּן און טוּונג.

נאכט. חשוון. דער הימל איז אויסגעשטערנט, ווי אין אדר. באַלד דאַרף איך זיך אויפהייבן. גיין אין ביוראָ. צום טיש פּאַפּירן. אַקעגן מיר — ס'טישיל פון דער סעקרעטאַרין מירה. פּאַפּירן. בריוו. פּנקסים. אַקטן־טאַשן. מירה ביי דער שרייבמאַשין. ביים טעלעפּאָן. כּיזע דאָס ביוראָ, דעם הויף, די גאַס, דעם אויטאָבוס, וואָס פירט צו דער אַרבעט און — כּישלאָף איין. אַ ווייטיק אונר־טער צוגעמאַכטע אויגן־לעפלעך.

קאַלטע סוף־נאַכטלופט. די לבנה — נידעריק איבערן דאָך פון קעגנאיבערדיקן בלאַקהויז — שיקט אַ פּרירנדיקע, מעסער־דיקע ליכט אין אָן־לאַדנדיקן פענצטער אַריין. איך גיי אַראָפּ פון בעט. קוק אַרויס:

ער איז נישטאָ, דניאל. אַזוי שפּעט און מען זעט אים נישט — זאַג איך צו זיך. ער דאַרף שוין פון לאַנג זיין אין שטוב. איך הער זיין אַריינקומען. אין שלאָף הער איך ס'אַראַפּשאַקלען די שיד, דעם שאָרף פון די דזשינסהויזן, וואָס ער וואַרפט פון זיך אַראָפּ. איך זע אין שלאָף זיין געשטאַלט אויפן סטעזשקעלע צווישן די גאַרטן־פאַרצוימונגען. זיין הויכער, ינגלשער סילוועט

שלמה ווארזאגער

שטייט מיר פאר די אויגן.

אפשר איז ער געקומען בעת איך בין געשלאפן? איז אצינד
ביי זיך אין חדר?

א באַרוועסער בין איך אַראָפּ פון געלעגער. צו צו זיין בעט.
געטאַפט דאָס קישן, די קאַלדרע. מיט טאַפנדיקע הענט, נערוועזע,
בין איך צוריק צו צום פענצטער:
— נישטאָ.

ערב־טאָג. אין דער שעה שטאַרבן אַ סך מענטשן. קינדער
פאַלן אויף דער וועלט מיט געשריי. פאַר די וואָס זענען וואָך
איז די ערב־טאָג־שעה אַ לאַנגע. —
ער איז נישטאָ דניאל.

אַ געדיכטער, צעצווייגטער — אַרומגענומען מיט נאַכט —
שפּרייט זיך דער שאַטנבוים. איך האָב אים דאָ געפלאַנצט. מיט
מיינע הענט געפלאַנצט דעם שאַטנבוים.
מיין בוים. מיין זון.

בידע זענט איר פאַר מיר אַצינד נאַכט־טונקלעניש, מיס־
טעריע. איר שווייגט.

מיין האַרץ קלאַפט מיטן שטראָם פון אייער יונגן וואַקסן:
מיטן ריטעם פון די שטערן, די לעצטע, אויפן נאַכטיקן הימל.
צעהדעטע שטערן מיט ווייסן, קאַלטן ליכט.

ווי דער בוים שווייגסטו, זון מיינער. באַלד וועט דאָס ליכט
פון ערב־טאָג — שאַרף און עזותדיק, ווי דער שטייגער דאָ, אין
די מאַרגנס — צעשניידן די שיטערע טונקלעניש.

שאַרף און עזותדיק, ווי מיין ווייטיק. אַ הונגעריקער וואַלף
איז די ערב־טאָג־שעה. אין זיינע זוניקע ציינער בלוטיקט דאָס
שעפעלע — מיין האַפענונג.

איך וויל דיך זען אַ גאַנצן, אַ געזונטן, דניאל. דני.

— שלאָפסט, עטל ?
 — ווי קען איך שלאָפן, אַז ר'איז נאָך נישטאָ.
 — אוודאי האָט ער שוין באַדאַרפט זיין.
 — ער האָט אַ סך זאָכן באַדאַרפט...
 — וואָס ווילסטו שוין ווידער פון קינד ?
 — קינד ? וווּ ביסטו אַצינד, אין סיביר ?
 — קלוג און קלוג, מאַן מיינער, און שטעלסט קלאַץ-קשיות :
 אַרויס פון סיביר. איז וואָס ? אָבער אַרויסנעמען סיביר פון אים,
 פון קינד !

— — — סיביר, אַ ווייטער וועג. אַ ווייטער וועג פון „באַלניצע“,
 וווּ ר'איז געבוירן געוואָרן ביז אין שטוב אַריין ? שניי. אַ שניי-
 דאָך. נידעריקע פענצטערלעך איבערן שניי. דער גוטער איזוואַן
 אויפן שליטן : געהאַרבטע פלייצע אין אַ קאַזשן. אַ פאַפּאָכע מיט
 קלאַפּעס-אויערן פאַרנורעט אין קאַזשן. אוקאַס פּאַלן די פּלאַט-
 קעלעך שניי. מיר טוליען זיך אונטער איזוואַנס ברייטער פלייצע.
 דניאל — אַ „פעקעלע“ איינגעוויקלט אין אַ קאַלדרע. קיין צורה
 פון אַ קינד האָט עס נאָך נישט. פאַר טאַטע-מאַמע איז עס אַ
 מענטשעלע, אַ וועלט.

קינד — אַ בעכער וויין. פול מיט ריחות, מיט געלעכטער זוניקן,
 דינינקן — איז די נידעריקע כאַטקע. און כ'קען מיין ליבשאַפט צו
 אים נישט שטילן, ווי ס'קען אַ גרוב אַ לידיקער זיך נישט פאַר-
 פילן מיט אויסקאַפּ פון זיך אַליין. אַלע שאַטנס פון שטוב האַסטו
 פאַריאַגט. דני, פרייד און טרייסט האָבן מיר געשעפּט פון דיר, ווי
 די פּויערים דאָ שעפּן וואַסער פון ברונעם דעם טיפּן.
 — שוין גענוג געשטאַנען ביים פענצטער. גיי לייג זיך.
 — כ'קען נישט שלאָפן, עטל.
 דניאל.

גייסט אצינד נאך דינע צוואנציק יאר, ווי א פאסטעך נאך א סטאדע. היט זיי, היט זיי, דינע שעפעלעך.

דו ביסט קאפריזנע, פארעקשנט, אומגעהארכזאם. פארסודעט זענען פאר מיר דינע מעשים, דיין שווייגן. אויף דיין פנים, דעם מעלאנכאלישן, שיינעם ווילסטו ארויפציען א מינע פון חשיבות, פון א מאנספארשוין, א רייפן. ס'פארדריסט דרך אודאי, וואס כ'האלט דרך פאר א קינד, פאר א צעפיעשטשעט יינגל. טוסט דיין שעמעוודיקייט אן א חוצפה-מאנטעלע. דינע ווערטער — פילן. — ווילסט דווקא טרעפן אין מיין פאטערלעכער גאווה. פוגע

זיין דווקא אין דעם וואס דו האסט ליב ?

גרויס איז די שיינע מידה פון כבודאב: גרויס, ווי דיין בושה אין דער דאזיקער ליבשאפט זיך מודה זיין.

די זארג פילט מיך אן מיט רחמים, מיט רוגזה, מיט פחד.

כ'ווייס נישט ווי אזוי דרך אריינפירן אין סוד פון מיין פחד איבער דיין גורל: אנתכליתדיקע טעג — ליידיקע וואגאנעס פון א באן. זי פירט אין ערגעץ נישט, די באן.

פארט און פייפט.

באטויבט פון רעדער-גערויש שטרעק איך מינע הענט צום הימל מיט א תפילה: — גאט, היט אים פון שלעכטס און פון קרומע וועגן.

כ'בין אוועק פון פענצטער. צוגעלייגט זיך. צוגעמאכט די ווייטיקדיקע אויגן-לעפלעך: געוואלט, אן די ערב-טאג-שעה זאל זיך וואס לענגער ציען.

עטל איז אנדרימלט געווארן. הויך און האסטיק אטעמט זי. ריטמיש הייבן זיך אירע אפגעדעקטע, פלאכע בריסט. ס'אטעמען גייט איבער אין א כארכלען.

מידע מאמע: דניאלס מאמע.

געדולדיקע, אומשולדיקע.

עטל.

וואַרעמקייט, ווי פון אַ דרימלענדיקער שטוב־חיה ווייעט פון

איר.

ריח פון אַפגעדעקטן פרויען־לייב און קאַלטער שווייס. קאַלטע מאַרגנליכט דעקט אָפּ איר שיין פנים — דאָס גרענעצלאַזע, גוטע. דער פחד פאַרן זון און די ליבשאַפט צו אים און זיין טאַטן — מאַכט איר קרענקלעך פילבאַר. שטעקט איר אַן מיט פאַרגעפיל, קלוגשאַפט, וואָס קומט פון האַרץ. איר אויער ווערט דינער, שאַרפער: דערשפירט און דעשיפירט באַוועגונג אונטער דער אויבערפלאַך פון זאַכן, געשעענישן — אַ סעיסמאָגראַף, וואָס כאַפט אויף וויבראַציע פון לופטכוואַליעס.

עטל האָט דערשפירט, וואָס אונטער דער אויבערפלאַך פון

מיינע רייד, פון מיין שווייגן.

נחמה.

דער געדאַנק, אַז זי לעבט, אַז זי איז ערגעץ וווּ פאַראַן —

האַט ווי אַ שטראָם ליכט זיך אַריינגעריסן אין פאַרנאַכט פון מיין לעבן.

ווידער שטייט זי פאַר מיר: אַ פרוי, וואָס דער רייץ פון איר לייב, דער רצון אַריינצודרינגען, דערשלאָגן זיך צום מקור פון איר שיינקייט — בלייבט אייביק טוד. דער טוד פון אַ שטערן, וואָס בשעתן לעשן זיך — דויער פון הונדערטער יאָרן — לאַזט ער פאַלן זיין ליכט אויפן ערדפלאַנעט דעם אַפגעקילטן, ווייטן.

פאַר וואָס האָב איך גישט אַ ביט געטאַן פון דער פרוכט, דער

פאַרבאַטענער? די פרוי איז דאָך אייגנטלעך איין העלפט פון דער זעלבער פרי. די צווייטע העלפט איז דער מאַן. כ׳האַב זיך גישט איין מאַל צוגעקוקט צו אַ צעשניטענעם עפל, אַ באַרנע. אין איין

העלפט האָט דער יאָדער אַרויסגעבולט בעת אין דער צווייטער אין
געבליבן — אַ חלל.

די באַהעפטונג פון ביידע אין דאָך די ווידערפאַרגאַנצונג פון
דער פרי. צוויי, מכלומרשט, באַזונדערע טיילן — צוריק איינס.
שלימות.

איך האָב נישט טועם געווען פון דער פרוכט, ווייל זי געהער
צו מיר, מיינע אין די פרי און מיינער אין דער וויינגאַרטן, ווילסטו
פריער דייע חושים אַנטרינקען, זעטיקן מיטן ריח און מיט דער
שיינער מראה, וואָס לענגער דאָס וואָרטן — אַלץ גרעסער די
גלוסטונג (אפשר איך די הנאה פון רייצן זיך מיט דער תשוקה).
דו ווילסט וואָס לענגער האַלטן, כאַווען די מחשבה פון דער
שוידערלעך שיינער, אייביקער מינוט: אַ צייטיקע, רייפע — אַן
אומגעזולדיקע פון דער צערטלדיקער האַנט — וועט די פרי זיך
פאַלן אין מויל אַריין.

— שלאַפסט, עטל ?

— ווי קען איך שלאַפן, אַז מען זעט אים נישט.

— דו פיעשטשעסט אים: „זונעלע“, „קרוינעלע“ — ער צאָלט

זיך אַפּ מיט שלאַפלאַזע נעכט.

— שוין געהערט. געהערט דעם פיזמון: די מאַמע, די מאַמע

איז שולדיק.

— איך האָב עס נישט געזאָגט.

— געמיינט „אָווי-צור-אַגן“, וואָסער נפקא-מינה ?

— הייבסט שוין ווידער אָן ?

— ווער ? ...

— ששש, אַט גייט ער.

— דני האָט שטיל געעפנט די טיר. פאַמעלעך זי פאַרמאַכט.

— וואָס איז געשען, זונעלע ?

— געשלאָפֿן ביי אַ חבר, אמא.

— פֿאַר וואָס זשע ביסטו אַזוי פֿרי אויפגעשטאַנען ?

אין זיין צו געלאָסענעם, מבולבלידיקן בליק פון די פֿאַרשעמטע אויגן (נישט-אויסגעשלאָפענע, פֿאַררייטלטע ביי די ווינקלען) האָט זיך געזען ספק. ספק — די מאַמע פון שקר, אָנהייב יאוש. ביידע זעצן זיך אויף זיין צו פֿרי מידער, ריינער נשמה. אַזוי זעצט זיך קאַלך אויפֿן דנאָ פון אַ טשייניק פון צו פֿיל און צו אָפט קאַכן. קאַלך ? אפשר שימל, וואָס לייגט זיך אויף ווענט פון שטובן, וווּ ס'קומט נישט צו קיין זון.

ווער איז שולדיק אין פעלן זון אין מיין שטוב ? מייענע שטומע שאלות, מיין אָפשווייגן נאָך אַן איבערווערטלען זיך, האָט אין עטלען געוועקט חרטה-געפֿילן. אין די-אָ רגעס פֿרוווט איר פנים שמייכלען :

— וואָס האָב איך דען געזאָגט ?

ווי אַ קינד, וואָס גיסט אויס טינט אויף אַ ווייסן טישטעך, וויל פֿאַרווישן דעם פֿלעק און ווייסט נישט ווי אַזוי — האָט עטל זיך געדרייט אין שטוב : גערעדט אַ סך און לאַנג. מיט אירע רייד געוואָלט פֿאַרווישן דעם „פֿלעק“ און אים נאָך מער — צעשמירט. — נו, הער שוין אויף, עטל, גענוג.

— אַז אַ האַרץ איז פול, ווייסט עס נישט פון גענוג.

אין דרויסן טאַגט.

אַ נייער טאַג, אַ גרויסער, פֿאַרנעמיקער גייט אויף, מייענע טעג. יעדע שעה וויינט, מאַנט אַ תיקון. אַ גרויסער וועג. ווייטער וועג, אַנסופיקער. די זון גייט אויף, זי גייט מיט מיר אין אָפענעם טאַג אַריין.

און איך קלעטער אין זיך, זוך אַ וועג צום תמצית פון זיין ליכט.

איך בין אַרויס פון שטוב. צוויי תחנות פון שטוב אין משרד אַריין. איך גיי צו פוס.

אַן אויפגעשוידערטער פון שלעכטס און פון שיינקייט — גיי איך אַקעגן דער פרייד און בדידות.

כהאָב ליב דאָס שווייגן. ס'איז דער תמצית פון מיין רעדן. אין שווייגן ווערט מיר קלאָרער די עקזיסטענץ פון זאָכן: זייער מהות און ממשות.

דער הימל איז אַצינד בלאָ, אומבאַפּלעקט. דער שטאַטגאַרטן — באַדעקט מיט גרינס. ביימער. בלומען. בענק. איך גיי צו פוס. נישט מיט גאַנג אייליקן, טריט פון איינעם, וואָס יאָגט זיך אין דער פרי צו אַן אַרבעט — גיי איך.

מיט אויגן אומרוקע, נייגעריקע, וואָס זוכן אַ פאַרלאָרענע זאַך (זוכן און ווייסן, אַז זיי וועלן נישט געפינען) — שפּאַציר איך פאַרביי דעם שטאַטגאַרטן.

יונגע ווייבלעך מיט קינדער-וועגעלעך. זקנים. שוואַנגער-פרויען. איך האָב ליב צו זען די פרויען מיט די בייכער-גלאַבוסן אין שווערן, וואַקלענדיקן גאַנג. פון זייערע ליידנשאַפטלעכע, צעעפנטע אויגן קוקט אַרויס דער ווונדער פון נייע וועלטן, וואָס באַוועגן זיך אונטער זייערע ריפּן.

ווי שייך זיי זענען דערנאָכדעם, די יונגע מאַמעס. ווי די זון אין וואַסער-טראָפּן שפיגלט זיך די פרייד פון די געבוירלינגען אין זייערע אויגן. יונגע מאַמעס — עס שלאָגט פון זיי אַ ריח, ווי פון אויסגעלידיקטע כוסות וויין. — —

ווי שייך זיי זענען אין זייער דאגהשאַפט פון וועגן די קינדער און זייערע מאַנען.

אין די נעכט היגע, הייסע, קומען זיי, די מענער, שעפן אין

די סבלנות־ברונעמער פון יונגע מאמעס — דעם תענוג פון לעבן.
 די ווייבלעך — טרינקען די רויע זאפטן פון באמאנונג.
 עטלעכע בענק ווייטער, זיצן זקנים. אוודאי פענסיאגערן.
 אייניקע און אין גרופקעלעך, אויף בענק אין לאנגע רייען —
 זיצן זיי, רעדן שטיל. שמייכלען מיט אנצייניקע מיילער. שמייכלען
 קינדיש, פארגיביק.
 געקנייטשטע פנימער. גראע קעפ. אפט ווארפן זייערע שטארע,
 בייניקע הענט קרישקעלעך פאר פייגעלעך, טויבן. טשאטעסווייז
 פליען זיי אָן. לאָזן זיך אַראָפּ מיט האַסטיקן, שאַרפּן פּליגלגעפּאַך.
 גאַענט צו די פּיס פון די זקנים לאָזן זיי זיך אַראָפּ. פּיקן און
 האַפּטלען. האַפּטלען און פּיקן דעם אָנווורף.
 רויטע שנאַבעלעך. פּיסעלעך רויטע, דיניקע. מיט אַרבעס־
 אייגעלעך קוקן די טייבעלעך אַרויף צו די הענט פון וואַנען די
 קרישקעלעך פּאַלן. פּיק. פּיק. פּיק. אַ פּיק און אַ וויג זיך אויף די
 דיניקע פּיסעלעך. אַ וויג און — אַוועק.
 אַלע אינדערפרי, אויך אין די פאַרנאַכטן בעתן צוריקגיין פון
 ביוראָ זע איך זיי. זיצן אַפט אין האַלבע רונדן. שווייגן. חלומען
 זיי נישט אויף דער וואָר דעם אייביקן חלום פון יונגקייט ?
 אַז אַ מענטש ווערט אַלט קערט זיך אום צו אים די קינדהייט.
 דער גלויבן. די תּמימות. ער ווערט גוט, דער מענטש. אויסגער־
 שטאַנענע, אַפּגעקילטע גוטסקייט.
 זי לאַשטשעט זיך, די גוטסקייט, צו אַ וואַרעמער, אויסגעשטרעק־
 טער האַנט, וואָס זאָל זי אַריבערפירן דעם וועג: העלפּן אים
 אויפּזעצן אין אויטאָבוס, אַראַפּגיין פון אַ טרעפּל.
 עס דערפרייט זיי אַ שמייכל פון קינדער און פון „שיינעם
 מין“. זיי וועקן דעם זיסן שוידער אין בלוט, דעם פאַרגליווערטן,
 זיי, די זקנים, האַבן ליב צו ווענדן די פאַרנעפּלטע בליקן, די

שלמה ווארזאגער

אויסגעלאָשענע, צום זונפאַרגאַנג, וואָס איז אַזוי רויט, ווי דער מאַרגן־שטערן.

זקנים, קינדער און — איך: אַ גרויס קינד. אַ יונגער זקן.
גראַד האָב איך געפירט אַ מישפט פון אַ שוואַנגערפרוי קעגן
„מוסד פאַר נאַציאָנאַלער פאַרויכערונג“. עטלעכע מאָל בין איך
געווען אין „בית־יולדות“: אויפגענומען גבית־עדות. דעם מישפט
האָב איך פאַרשפילט. איך האָב אַבער געוואונען — אַ ליד:

פיר און צוואַנציק שעה אין מעת־לעת
חזרט איבער זיך דער נס
פון בראשית.

דאָ קומען זיי, די דורות.
פון אַלע וועלטווינקלען,
פון שטויבן.
דורך וואַלקנוויי,
געשריי —
קומען דאָ און לייכטן אויף.

דאָ בינדט מען אויף
פון אָנהייבן, סופן אַלע קנופן:
די „גאַלדענע מיטנס“ פון פאַלוסן צוויי.

אַלע מאַרגנס וויינען דאָ.
חלומען אַראַפּ פון ווייסע, גוטע ווענט.
אין אַ ווייסן פאַרטעד,
מיט שוועסטערהענט
גייט ווער אַרום — —

נאַפלט אָפּ
גאַטס גאַב.

דאָ אַטעמט די באַשאַפונג
מיט גאַנג דעם בלוטיקן פון דורות.
איבער לייב צעפיבערטן
פלאַטערט אום איר גייסט:
אַ קוש
און ס'צערטלט שוין דער מאַמעס אויער —
אַ געוויין פון טרייסט.

— — —

אַזוי קומען זיי.
פאַלן אויף דער וועלט, ווי בליצן.
קריצן
אין טאָג, אין ליכטיקן זיך איין
מיט נביאישן געוויין.

קאפיטל צען

1

נאכט. עטל מאכט דאס בעט. זי גיט א פאכע מיט ווייסע פלאכטע. און מיר דאכט אין דער מינוט, אז דאס פייער פון לעמפל איבערן בעט גיט זיך א לעש. קען זיך אן עלעקטריש לעמפל לעשן?

גיין. א קליין נאפטלעמפל מיט א פארקאפטשעט גלעזל איז עס. דער פארהייב פון ווייסן ליילעך איז נישט עטלס. דאס האבן אצינד פארבייגעפלאטערט דער מאמעס נאקעטע הענט בעתן שפרייטן א ליילעך אויפן גרויסן שטרוישעניק — „דאס בעט“ פאר די קינדער. פון צעווינטלטן פארהייב האט דאס לעמפל אויף דער וואנט זיך א לעש געטאן.

נישט תמיד האבן דער מאמעס דארע הענט, תיכף-ומיד, דערטאפט א שוועבעלע אין דער פינצטער. פאר אונדז, קלייני ווארג, זענען דאס געווען די פריילעכסטע רגעס פארן שלאפן גיין.

די מאמע האט געסקאמליעט, זיך געבעטן:
— שטילער, קינדערלאך. די שכנים איבער דער וואנט שלאפן שוין.

און מיר איז אצינד אזוי אומעטיק, מאמע.
באלד וועלן אין בעט ליגן מאן און ווייב. פלייצע צו פלייצע

וועלן מיר ליגן — שטום און גלייכגילטיק. קאלטע צוויי רעלסן :
 באַענט איינע פון אַנדערע ציען זיי זיך מרחקים ווייט — אַ לעבן
 לאַנג — און קומען זיך נישט צוזאַמען...
 מאַמע.

אַלע יאָר מיט „בייכל“. כמעט אַ רגילות געווען ביי מיין
 מאַמען — צום יאָר אַ קינד. אַ גאַנצע, פולע שוואַנגערשאַפט.
 קיין „זיבעלעך“ האָט מיין מאַמע נישט געהאַט.
 מיט דער רגילות איז די מאַמע געראַטן צו דער באַבע חווה
 — אַ מאַמע פון צען קינדער. אויך ס'ברויט באַקן, וואָס איז נאָך
 דער חתונה איבערגעגאַנגען צום טאַטן — אַ ירושה פון דער
 באַבע חווה.

די באַבע האָט געקנעטן די טייגן אין אַ מולטער. געטונקט
 אין וואַסער די געמאַכטע ברויטלעך און זיי אויסגעפאַטשט
 מיט די הענט. אַזוי לאַנג געפאַטשט ביז די ברויטלעך האָבן באַר
 קומען אַ לעבעדיקע מראה — און געשיקט אין אייוועלע אַריין.
 אַ קליינער אויוון אין ווינקל שטוב מיט אַ טשערין אויף זעקס,
 אַכט ברויטלעך.

אַרויסגענומען פון אייוועלע — האָט זי זיי אַפגעמיסקעוועט
 מיט אַ נאַסער ראַגאַזשע. דאָס ברויט האָט געלאַנגט, ווי פון
 אונטערן פּאַליטור אַפיר.

געבן אייוועלע שטייט אַ הילצערן באַנקבעטל. זי לייגט
 דערויף אויס „דאָס געבעקל ברויט“, וואָס האָט באַדאַרפט
 סטייען אויף אַ גאַנצער וואַך: פון דאַנערשטיק ביז דאַנערשטיק.
 אַ גאַנצע וואַך האָבן זיך געשניטן די ברויטלעך, ווי שוואַרץ
 צער טאַרט. לעקעך. טעם גן-עדן. „דער קייסער האָט געמעגט
 עסן דאָס ברויט“ — האָט די באַבע זיך באַרימט פאַר די שכנים.
 אַ מלחמה-קינד. אַ יאָר זעקס-זיבן בין איך אַלט געווען.

צוויי פענעצלעך ברודט. אן עפעלע, א בארנע אין א טארבעלע
מיט קאיעטן, ביכלעך — איך גיי אין שקאלע אריין.

ווינטער, ס'שיט א שניי. די זילבערנע פייכטקייט גיט ארויס
פון זיך א בלענדיקן גלאנץ. דער שניי פריסעט אין די אויגן.
נעצט דאס פנים. לייגט זיך מיט א סקריפ אונטער די פיס.
שנייקע טעג.

היך אויסגעבעטע, מיט איינגעפרוירענע סימנים פון שליטנס
און רעדער ליגט דער שאַסיי. ס'איז שטיל אין דרויסן. ווייניק
מענטשן זעט מען. זיי גייען נישט, נאָר לויפן. קעפ פארהאַרבעטע
אין פלייצעס. פאלטנס מיט אויפגעשטעלטע קאלנערס. בושליקן.
היטלען מיט אויערן-קלאַפּעס. שאַליקעס. וואַלענע דערעס. נאָכ-
מיטאַג-שעה. שטיל אין דרויסן. דאָס איינציקע וואָס וועקט די
ווייסע שטילקייט איז דאָס גלעקל-געקלאַנג און ס'צעהירושעטע
ניסן פון פּערד.

פאַרנאַכט.

אין דער שעה גייט דער טאַטע פון בעקעריי אין שטוב אַריין
„כאַפּן אַ דרימל.“ אַ קורצן בעקערישן דרימל ביז די טייגן אין די
דייזשעס וועלן אויפגיין. דאָס פייער אין אויוון — זיך אויסברע-
נען.

די סאַפּליעס אייז, וואָס הענגען אַראָפּ פון די דעכער, ווי
איבערגעקערטע ליכט, אויסגעטריפטע — דערמאַנען דעם טאַטן:
באַלד וועט זיך לעשן דאָס פייער אין אויוון. דאָס טייג וועט
אויפזיערן און ער דאַרף שוין צוריק זיין אין בעקעריי.

ער איז מיד דער טאַטע. תמיד אַ מידער. מיד כאַפּט ער אָפּ
אין דער פרי דאָס דאָווענען, שלינגט אָפּ דעם אַנבייסן, לייגט
ער זיך צו אַ דרימל כאַפּן — קען ער נישט איינשלאָפּן.

די קינדער דרייען זיך אַרויס און אַריין. די טיר אויף אַלטע, צעבראַכענע זאָויעסעס, עפנט און פאַרמאַכט זיך מיט אַ הייזעריק סקריפען. און די פליגן? ווינטער און זומער, אַ גאַנץ יאָר — פליגן. דער זיסלעך-וויערער טייג-ריח פון טאַטנס נאַקעטע הענט — ציט זיי צו. די פאַרשלאָפּענע הענט יאָגן זיי אָפּ. זיי זשומען, רוישן, ווי קליינע אווירונדלעך. זעצן זיך אויפן פנים, אויף דער נאַז, אויפן האַרץ, דעם האַריקן, אָפּגעדעקטן.

אַ שטענדיקע מלחמה, אַ פאַרשפּילטע, האָבן די פאַרשלאָפּענע הענט געפירט מיט די זלידנע, חוצפהדיקע פליגן. זיי האָבן אויט-געוויגן דעם האַניק פון זיינע ווייניקע ררשעהען.

איך האָב זיי געפרוווט פאַריאָגן מיט אַ האַנטעך, מיט פליט. זיי זעצן זיך אויף די געפעסן, אויף שיריים פון טיש. פאַלן עט-לעכע פליגן — זענען נישט אַלע טויט. אַ סך שטעלן זיך צוריק אויף. הינקען אונטער. שלעפן זיך. פאַלן און הייבן זיך ווידער אויף אויף די פּאָדערשטע, אונטערגעבראַכענע פיסלעך. רייבן זיך מיט איין פיסל דעם פייכטן סמיקן פליט-שטויב פון קעפל, פון די נאַסע פליגעלעך צוגעקלעפטע צום מיוזערנעם גופל: רייבן, מאַסאַזשירן דאָס שטאַרבנדיקע בלוט און טרייסלען מיט די שפּילקע-קעפעלעך פון האַרבן פאַרדראָט.

דאַנערשטיק ביי נאַכט אויף פרייטיק האָב איך ליב געהאַט זיין אין בעקעריי. אַ גאַנצע נאַכט ברענט דער אויוון. נאָך דריי געבעקלעך ברויט, קנעטן, אויסלייגן אויף די ברעטער, שיבן און און אַרויסנעמען פון אויוון — האָט דער טאַטע, פאַר טאַג, ווידער אונטערגעהייצט: אַן אויוון אויף פלעצלעך און בייגל. דאָס פייער איז אַ העלס, די פלאַמען וואַרפן רויטלעכע, בלויע ליכטער. פאַר-יאָגן די לעצטע שאַטנס פון די ווענט.

פון ווייצנטיג אין די דייזשעס גייט אויף אַ ריח, אַ זיסלע-

כער. פון אפענער טיר יאגט אן א קיל פארטאגיק ווינטל. ביז ארויף אויפן פיעקעליק, אויפן געלעגער פון מעלזעק, ווו איך שלאף א גאנצע נאכט — יאגט אן ס'ווינטל.

שלאף? קען מען דען שלאפן: אונטן קנאקן פיערצונגען, אויבן — א גרילן פון רויטע קריכערס, פיזשאקעס, וואס אין די שפאלטן, ציגללעכער.

ס'איז מיר פונדעסטוועגן ווארעם געווען. א שאד, א גרויסער שאד, וואס די נאכט פון דאנערשטיק אויף פרייטיק איז אזא קורצע.

2

אויך דער מאמען האט, קאנטיק, געצויגן צו דער דאנער-שטיקער נאכט. זי פלעגט קומען אין בעקעריי העלפן פלעכטן קוילעטשן, מיסקעווען ס'ברויט, ווארפן „חלה“ אין אויוון אריין. זי איז פארבליבן ביז אין דער פרי — די מאמע.

אין דער פרי איז דער מאמעס פנים געווען פריילעכער ווי תמיד. אזוי שיין אויפגעלויכטן. דער טאטע האט געברומט א ניגונדל. רירעוודיקער זענען די הענט ביים איבערווארפן די טייגן פון דייזשע אויף די ברעטער, ביים ארויסנעמען דאס ברויט פון אויוון. דריי „קאוואליקעס“ מעל, וואס זענען ביי נאכט געלעגן איינס אויפן אנדערן, ווי טרעפ — ליגן אויף דער ערד, איבער-געשטעלטע אין דער לענג: א מין געלעגער פארשפרייט מיט עטלעכע זעק.

די דאנערשטיקע נעכט, ווען די מאמע האט ליב געהאט „פלעכטן קוילעטשן“ זענען ס'רוב אויסגעפאלן אין ווינטער. לאנגע נעכט. צווישן איין ארבעט און דער צווייטער איז דא צייט איבער-צוכאפן א ווארט, תכלית-זאכן: קינדער וואקסן אונטער. א טאכר טער שוין באלד א כלה-מויד, דרייט זיך אין שטוב. שכר-לימוד.

מלמדות. חובות. וועקסעלעך. וועמען צאלן מזומן, וועמען — מיט א וועקסעלע. וועמען שרייבן. וועמען מעקן.

אין די קורצע הפסקות פון די דאָנערשטיקע נעכט האָט מען געפלאַנעוועט און „גערעשעט“ זאָכן פון אַ גאַנצער וואָך. וואָרעם אַ גאַנצע וואָך, ווען די מאַמע שלאָפט — אַרבעט ער. ווען אַלע אַרבעטן — שלאָפט דער טאַטע. אין די דאָנערשטיקע נעכט אין אויך צייט געווען אויף „צושפּאַרן זיך“. מיין טאַטע פאַרגעסט זיך נישט. — אויך די מאַמע איז נישט קיין פאַרשלאָפענע: ווייסט ווען אים דערמאַנען. — —

אַלע קינדער זענען ביי אונדז געבוירן געוואָרן אין די ערבֿ-ווינטערס — צווישן די ימים־נוראים און חנוכה — אַ פּולע, ניין־חדשימדיקע שוואַנגערשאַפט.

דער היפּוך פון די דאָנערשטיקס זענען געווען די פּרייטיק־צונאַכטסן. איידער מען זעצט זיך צום טיש — ווערט ער אַנט־שלאָפּן, דער טאַטע. גליאַמדושעט ס'עסן. בלייבט זיצן מיט אַראַפֿ־געלאָזטן קאַפּ איבערן שבתדיק סערווירטן טיש.

די מאַמע טאַרעט אים, מונטערט ביים וועסט, ביים ווייסן אַרבּל, דעם געמאַנגלעוועטן: — נו, נו: ס'עסן ווערט דאָך קאַלט. די קינדער וואָרטן.

לסוף לאָזט זי אים אָפּ, די מאַמע. זי ווייסט: זי ווייסט אים אויס דאָס חיות נאָך אַ ביסל שלאָפּן. און זי דרימלט איין, די מאַמע.

ווי די צוויי געבויענע, צעטאַפּיעטע ליכט אין די מעשענע לייכטער — זיצן געבויגן צו זיך טאַטע־מאַמע — שלאָפּן.

איך האָב ליב געהאַט זיצן אַנטקעגן דעם צעפּלאַמטן איוון. פייערצונגען, קאַליריקע, ווי סטענגעס, ברייטע טיכער, ציען

זיך און ווערן נעלם אין שוואַרצער פאַררויכערטער קאַפּע — אַ
ציגלוענטל אויף אַן אייזערנעם פּרענט.

מיטן אונטערוואַרפן שפּאַלעס האַלץ, וואָס דער טאַטע ברענגט
אַריין פון דרויסן, — צעפלאַקערט זיך שטאַרקער דאָס פייער.
מיר איז אין די מינוטן פאַרגעקומען ס'ברענען פון די רשעים
אין גיהנום. דאָס פייער אין אויוון איז אַוודאי אַ שפּילעכל קעגן
יענע סמאַלע-אויונס.

אַלע וואַלד-גזלנים און די גרעסטע שונא-ישראל — האָב איך
נישט געוונטשן אַזאַ סוף.

און מיר איז אַזוי גוט און וואַרעם. ווער קען זיך צו מיר
גלייכן? איך האָב זיך באַשווירן זיין גוט און פרום: נישט עובר
זיין אויף דער מיצווה — כיבוד-אב.
מיין טאַטע.

דער ריח פון ראַשטשינעס, טייג, געלאַשענע שוואַרצע קוילן
ביים אויוון איז פאַר אים. ווי ריח פון שטיקער רוייערד — פאַר
אַ פוייער.

די הייסע סקלעפיעניע, די אויסגעווייסטע פון פייערן — איז
זיין הימל.

טויטראַפּנס אויף זיין לייב — זענען די סאַפּליעס שווייס. זיי
טריקענען דאָ אויס, די „טויטראַפּנס“ — און ס'זעצן זיך פּרישע:
זיי באַרעגענען דאָס „פעלד“. זיין פעלד — די בעקעריי — זיין
מאַרגן און איבערמאַרגן.

מיין טאַטע איז געגליכן צו די פוייערים, וואָס אַזוי לאַנג ווי
זיי האַלטן די הענט אויפן אַקער — דרייען זיי נישט אויס דעם
קאַפּ אויף צוריק.

אינטרטייווער יאוש, וואָס קומט פון גרענעצלאַזער ליבשאַפּט
און מיטגעפיל צום מענטש — האָט צו פרי צעאַקערט זיין פנים.

פארצויגן עס מיט אַ פאַרשאַטנטן, שולדיקן שמייכל — אַ וואַלקן
איבער אַ זומערפעלד: דאָס רויע פעלד פון זיין לעבן.
אומגעהוּבלעוועט, אומגעהאַמעוועט אין זיין פרייד, אין זיין
צער. אַן אָפּנהאַרציקער, אַ דורכזיכטיקער — איז ער „ס'גלעזערנע
רערל פון אַ טערמאַמעטער“, די מאַמע — קוועקוילבער.
ער — דאָס גרויסע געווערק פון אַ וואַנטזייגער מיט צוויי
הענט — „אומרוען“ — זי — דאָס שפינדל.
די מאַמע מיט איר פראַסטן ווייבערישן שכל און מאַצבילשן
כח איז געווען זיין אַנשפאַר, זיין שטיץ.
ער — דאָס וואַקלענדיקע הויז.
זי — די פאָדוואַלעניע.
טאַטע: בין איך נישט אַן אויסגעקנאַטענער פון דייע הייסע
נעכט — מי און ליבשאַפט? ווי דו — אומסובלידק און ניכנע
צום גורל.
דיין ליבשאַפט צו אַרבעט, צום מענטש — איז מיר אַ קישן.
דיין חלום צו שיינקייט, צו שלווה, צו מעשיס־טובים — איז
דאָס ברויט און דאָס זאַלץ פון מיין לעבן.

קאפיטל עלף

1

שבת אין דער פרי. יונגער הארבסט. ווי אלע טעג פון דער וואך — שטיי איך אויף א זייגער זעקס. שבת האב איך ליב די גארטן-ארבעט. די ערד איז טויק, ווייך, מיט א פרישן שפראך באדעקט. מיט פוס אויף לאפעטע שניידט זי זיך, די ווייכע ערד. איך ווארף זי איבער. דער שפראך, די אַנגעיאַנטע בלעטער — ווערן גנאי. גוטער גנאי.

פרוכטבארע ערד. אלץ נעמט אן. אלץ וואקסט דא: א ציבעלע, א מיערל, א טאמאט. א בארנבוים האב איך געפלאנצט, א מאַנגאָ. דער שאַטנבוים איז יונג, צעוואַקסן אין דער ברייט. יונג גייט אויף דאָס גרינוואַרג. יונג-אַלט איז דער חלום. „בכל הלבנון, הדר הכרמל והשרון“.

— דער גאַנצער שטח, אַן אַפּגעאַסענער פון זון, וואָס פון הינטער די אפריים-בערג, וועט באַזעצט ווערן פון יידישע פויערים. יידישע מיידלעך און יינגלעך מיט שטייפע מוסקלען און ווינטיקע פנימער.

— ביי די ברעגן פון ירקון וועלן די גייגעפלאַנצטע אייקאַליפטוסן רייניקן די פאַרפעסטעטע לופט. דער ווינט וועט פאַריאַגן די זוימען. פון בליעכץ און בלעטערזאַפטן צו די זאַמ-דיקע מרחקים. די וואַסערן פון טייך וועלן די בתולה-ערד נאַכ-

גיביקער מאכן. זי באַפרזכפערן. ס'וועט זיין, ווי דער רבי האָט געזאָגט:

„בישבו בגלעד, בבשן ובנותיה ובכל הלבנון“.

פון אונטער אָן איבערגעוואַרפענער ערד־הרודע האָט אַ גרעזעלע צו מיר אַ ווונק געטאָן:

— אויך דו וועסט דאָ וואַקסן, בליען.

שלאַנק גרעזעלע: ווען איך וואַלט לייענען געקענט די גרינע שריפט, די שאַרפע, פון דיין דינעם געוועב, דעם פאַרביקן, רייכן. ווען דו, גרעזעלע, וואַלסט הערן געקענט מיין ליד, דאָס נישט־געוונגענע: — מיין ליבשאַפט צו דיר, צו דער ערד — אַ שנירל צעשאַטענע פערל. איך קלייב זיי אויף, צי זיי אַרויף אויפן שיינעם האַדז פון מטולה ביז אילת; פון הייסן, טרוקענעם שאַרם אַשיח ביון הויכן שנייקן גולן. איך פאַרבינד זיי, די פערל, און באַשווער:

ביים געלעכטער פון די קינדער, וואָס קוילערט זיך איבער די גאַסן.

ביי די שאַטנס, וואָס דעקן צו די בערג פון ירושלים און די זאַמדן פון נגב.

ביי די קעפּ, באַקרוינטע מיט פּריציטיקער אַלטשאַפט — טאַטעס, און ביי די זין אויף די גרענעצפונקטן, וואָס זענען גרייט צו שטאַרבן פאַרן לעבן — באַשווער איך. ווי דו, גרעזעלע, ווי דאָס גרינוואַרג, וויל איך דאָ וואַקסן און געדייען.

אַ קליין לאַנד. מיווג־גלויות. קיבוץ־גלויות פון... קלימאַטן. פון תל־אביב דורך ירושלים קיין יריחו — פינף פאַרשיידענע קלימאַט־געגנטן, קאַלאַריט און אייגנשאַפט: ים־ברעג, פעלדפלאַכן; אַ פּרישע, לייכטע לופטיקייט. פּרדסיס־ריח. ווייטער צו דרום — ווייניקער גרינס. די ערד איז האַרטלעך, געלב־לעך־

רויט און אשיק־גראָ, איילבירטביימער איינציקע אויף נאָקעטע, שטייניקע פעלדער. נאָך דעם — אַ בערגיקע געגנט. קילע ווינט־ לעך, הויכער פעלדזיקער באָדן. ס'שניידן זיך קליינע און גרע־ סערע טיכלעך. די ערד איז רויטלעך־גראָ. מען זעט פונדעסט־ וועגן פלאַנצן און געוויקסן. יונגע שיטערע וועלדלעך. די לופט — אַ דערפרישנדיקע, קאַלטע. איבער דער הויכקייט — אַ לויטער־ רער הימל. און אַט — ווידער מיט דעם שיפוע אַראָפּ, דרום־ מזרחדיק — דער באָדן איז גאַלדיק־ברוין, מידבר. נישטאַ קיין פלאַנץ. אויך קיין הויז נישט. קיין לעבעדיק נפש. דער הימל איז ווי מיט אַ ליכטיקן נעפל פאַרצויגן. און ווידער — מיט אַ כביש אַ שלענגלדיקן איבער אַ באַרגהויכקייט — צום טיפן ירדן־טאַל. אַ היץ, טרוקענער אַוויר. אין די ווינטער־חדשים איז דאָ אייראָ־ פעישער פּרילינג. לעבן רייכן וואַסערקוואַל פון יריחו וואַקסן אַ סך טראַפישע פלאַנצן. אויך באַנאַנענביימער הויכע זעט מען. נישט ווייט, ווי מיט דער האַנט צו דערלאַנגען — דער ים־המלח.

2

שבת נאָך מיטאַג מאַך איך אָפט אַ שפּאַציר אויסערן שיכון. צווישן איין רעגן־כוואַליע און דער צווייטער, אומגעריכט גיט אַ שיינ־אויף די זון. זוניקע האַרבסט־שעהען.

האַלט אַזאַ וועטער אָן מער ווי עטלעכע שעה, אַ מאָל — אַ מעת־לעת, מיינט מען — ערב־זומער. פּרילינג. היימישער ערב־ פּסח. די היים מיטן הימל טיף בלויען, קאַלטן, דאָס ווינטערדיקע ווינטל און דער ריח, דער ערב־פּסחדיקער — זענען אַהער אַראָפּ־ געקומען. עולה געווען איבער נאַכט איז די גאַנצע לאַנדשאַפט, די דאָרטיקע, מיט די גאַסן, מיט די יידן. מיט דער ענגשאַפט. מיט דער בענקשאַפט.

נישט ווייט פון שיכון — א נייע געגנט, א רייכע, ווילעס. איין-
משפחהקע הייזקעס. עס וויקלען זיך ארום זיי קליינע כבישלעך
— שלאנגען שווארצע, געדרייטע.

אָפּגעשלאָסענע, מיוחסדיקע שטייען די הייזקעס מיט די
הינטנס צום הויפט־ביש און זייטיקלעך צו די שיכונים.

ווילעס פון שטיינבלאָקן און ציגעלעך. רויטע דעכלעך. צוויי-
און דריי־פליגלדיקע פענצטער. טיפע גליפן הינטער קראַטן.
גוימסלעך קעגן זון און רעגן.

ברייטע, פאַראַדנע טירן פון גוטן האַלץ, פינישן. תמיד זענען
די טירן געשלאָסן.

גערטנדלעך אַרומגענומענע מיט מויערלעך, מיט יונגע ביי-
מערצעפ. געמאַליעוועטע האַלצפלייטלעך. קלעטערפלאַנצן. טע-
ראַסעס פון ווייסן שטיין און מאַרמאַר. גראַן.

ביימער-וואַואַנעס אין גרויסע ערדענע טעפ. וואַסערערלעך.
הינט. שווערליביקע, פעטע, מיט קליינע אייגעלעך — ביזע,
חוצפהדיקע. אָפּגעבונדענע, נאַענט פון די טויערלעך, טירלעך —
ליגן זיי. פרייכנדיקע בייכער, ציימלעך אויף די פּיסקעס. וואַר-
טשען בעתן דערניזכען פרעמדע טריט.

ווייניק זעט מען זיי אין דרויסן, די באַווינער פון די הייז-
קעס. צו פיל זעט מען זייערע טאַקסיס נעבן די שטובן, שטוב-
גאַראַזשן.

נישט ווייט פון די ווילעס — סימנים פון עולים־לאַגערן. ליי-
דיקע, מיט ווילדגראַן באַוואַקסענע שטחים. אַ פּרדס. עטלעכע ברודים
— אויסגעטריקנטע, שטויביקע.

אויפן נאַקטען שטח — בלעכהייזקעס, פאַלאַטקעס פון גראַען,
טונקעלן ברעזענט, צריפים. ווינדעלעך, וואַטענע קאַלדרעס, קישנס,
אַרבעטסקליידער צעהאַנגענע אויף דראַט־אַפּצוימונגען.

מיט די פעלדשטענגלעך, זאמדוועגן קומען און גייען דאָ די מעברה־מענטשן.

שווערע, רוישיקע טראַגן זיך פאַרביי די אויטאָבוסן איבערן כביש. געפאַקטע פאַרן זיי פון דאַנען אויף רמלה, לוד, רחובות, יפו, תל־אביב.

אַ ריטעם פון אַ ניי לעבן לאָזט די רויע, שלויע מענטשן־מאַסע איבער אין די שטעט מיט גרויסע, נייע בנינים, אין די פאַבריקן פון צעמענט, פון פאַפיר, ביי דער זיך אויפבויענדיקער פאַרט־שטאַט — אשדוד, חיפה, יפו.

קומען צוריק אין די שפעטע נאַכמיטאָג־שעהען, אין די פאַר־נאַכטן. שטויביקע פנימער. אַרבעטסקליידער שוויסיקע, רייסיקע. אויף די אַרעמס — אויסגעליידיקטע טורניסטערס, ברויטטאַרבעס. אין די הענט — מאַגערע „לאַקשן“ — דער טאַגלוין.

אַפן, אַפגעדעקט איז דאָס לעבן פון די לאַגע־מענטשן. אַפן פאַר זון און רעגן.

פאַרקוואַרטע ביימלעך. פאַרוויאַנעטע גראַזן. מיסט־הויפנס. היימלאָזע הינט. קעץ.

ביי עטלעכע נישט־פאַרענדיקטע בנינים אויף אַ ליידיקן שטח האָט זיך געדרייט אַן אַלטער מאַן. אַ געבויגענער מאַן אין אַ מאַנטל פון גראַבן געוואַנט.

איך בין שטיין געבליבן נאָענט פון אים.

— אוודאי שיכונים פאַר די מעברה־מענטשן?

ער האָט געשאַקלט מיטן קאַפּ אויף יאָ. אַן חשק געקוקט אויף מיר מיט יונגע, קאָלירלאָזע אויגן. זיין געקנייטשט פנים, בריוו אַפגעברענט, האָט אויך געהאַט אַ יונגע, אַפפרישנדיקע מראה. הויכער שטערן. גראַער, שיטערער האַרשטויס — אַן אינד־זעלע אויף אַ נאַקעטן קאַפּ. אַפּענער האַלדז און קאַרק — גע־

קאַרבת און צעקעסטלט, ווי ברוינע קראַקאַדיל־לעדער. אַ קענטלעך פנים. איך האָב אים ערגעץ געזען: דער קאַרק, נאַקעטער קאַפּ... וווּ האָב איך דאָס פנים געזען? נאַכמיטאָג־שעה ביים ים. מירא און דער יונג אויפן זאַמד. איך — נישט ווייט פון זיי. אַ מאַן שטייט אויפן זאַמד ביים ברעג. אַן אַלטער מאַן אין קורצע באַד־הייזלעך מאַכט גימנאַסטיק. מיט הענט צונויפגעלייגטע, ווי צו אַ תפילה, בייגט ער זיך אַראָפּ, אַרויף און אַראָפּ. איך קוק אויף אים. אויף דער פאַרגייענדיקער זון. אויף מיראָן...

האַט דערפאַר דאָס בילד פון דעם מאַן אַזוי זיך איינגעקריצט אין מיין זכרון? —

— איר קוקט אויף מיר, ווי כ'וואַלט אַצינד פון דער לבנה אַראָפּגעקומען.

— ניין, אַדון. איר האָט מיר אין עפעס דערמאַנט. איך האָב אייך, דאַכט מיר, געזען אַ מאַל ביים ים.

— מיך, ביים ים?

— אויב כ'האַב נישט קיין טעות.

— מעגלעך. איידער איך גיי אויף שמירה, כאַפּ איך זיך צו

צום ים. ווויך נישט ווייט פון דאָרט.

— אַזש פון דאָרט אַהער אויף שמירה?

— וואָס זאָל טאָן אַן אַלטער ייד. אַן עולה חדש?

— פון וואַנען?

— אַנטשולדיקט: אַ באַנאַלע פראַגע. נישט וויכטיק פון

וואַנען, וויכטיק איז — ווער? חיים־פישלס. האָט איר געהערט

אַזאָ נאַמען?

— חיים־פישלס דער... דער...

— יאָ. דער... געוועזענער. ער איז שוין נישט מער דער,

וואָס ר'איז געווען.

— אַוואָ, סאַראַ צופאַל. סאַראַ סורפריז — אַ לאַנדסמאַן.
ווער האָט נישט געקענט חיים-פישלס. דער צווייטער בטלן
אין שטעטל נאָך בערעלע מלמד. בערעלע — צו גאָט און חיים-
פישלס — צום „פאָטער פון די פעלקער“. ביי ביידע — עקשנות.
בלינדער גלויבן. חיים-פישלס שטוב — האָט מען זיך געוויצלט —
איז ווי בערעלע מלמדס חדר: מען קנעלט תורה. באַגאָנאָוס
„פאָליטישע עקאָנאָמיע“, מאַרקס „קאָפיטאַל“, דיאַלעקטיק און מאַ-
טעריאַליזם. לערע פון איבערפראַדוקציע און מערווערט.
געהיימע קרייזלעך אין הינטערשטאַטישן וועלדל. חיים-
פישלס תלמידים קומען אַהיים מיט בלויע שינאַקעס אויף די
פנימער, מיט באַנדאַזשירטע קעפּ.

געהיימע העקטאָגראַפישע בלעטלעך האָבן אַריבערגעפליגלט
פון יענער זייט גרענעץ: געהיימע ראַדיאָ-נייעס; „עלעקטריצי-
טעט און רעוואָלוציע“ — לענינס חלום. „דניעפראַסטראַאי — די
העכסטע דאַמבע אין דער וועלט“. „ליכט פון פינצטערניש וועט
דער שטאַלענער גיגאַנט אַרויסשלאַגן.“

און חיים-פישלס איז מיט אַ מאָל בעלם געוואָרן.

אין ניינצן ניין און דרייסיק, אויף „זאַפּאַדנע“, האָט מען גע-
הערט. אַז ער איז אויף פאַרשיקונג. אַפטע אַרעסטן פון חיים-
פישלס חברים אין זאַפּאַדנע. טיעפלושקעס זענען געוואָרן „געסט“
אויף ווייט פאַררוקטע באַנרעלסן. נישט מען האָט זיי געזען קומען,
נישט אַפּפאַרן. געהערט האָט מען פון הונדערטער, טויזנטער
בעלם געוואָרענע. סיביר. קליינע בריוועלעך. קאַנווערטן פון
שאַרסטקע פאַפּיר. ביטערע גרוסן.

ט'ציען וואַגאַנעס פון ווייטן רוסלאַנד, דורך זאַפּאַדנע, אין
דער ריכטונג פון דייטשלאַנד. וואַגאַנעס שווער באַלאַדענע, פאַר-
זיגלטע, איבערגעצויגן מיט פלאַנדעקעס: ווייץ. קוילן. האַלץ.

גומי. אויל. חורים. אַ לאַך אין דער עקאַנאַמישער בלאַקאַדע.
„לעכער“ אין די רייען פון דער פוילישער קאָמוניסטישער פּאַרטיי.

מיר זענען געזעסן אויף צוויי שטיינבלאָקן.

— אַהאַ, צי איך האָב געהערט אַזאַ נאַמען — האָב איך נאָך
אַ לאַנג שטילשווייגן געענטפערט — ווער האָט פון אייך נישט
געהערט? איר פון מיר? זיכער נישט. וווּ האָט איר צייט געהאַט
צו מענטשן.

— און צו לעבן האָב איך צייט געהאַט?

— איז פאַר וואָס טאַקע נישט אַריינקומען צו מיר. אַזוי
נאַנט פון דאַנעט.

— נאָך מיטאַג — אויף שמירה. אין דער פרי — שלאָף איך.
כאַפּ זיך אַ מאָל צו צום ים. קוק אַריין אין אַ בוך.

— אפשר קומען צו אייך?

— פּאַזשאַלוסטאַ. ס'איז אַבער ווייט. יפו. איר זענט אַוודאי
אַ פּאַרנומענער מענטש. און איך בין אַליין. מיט וואָס אייך מכבד
זיין? סידן מיט — אַ בוך.

— אַ אַז ס'איז דאָ אַ בוך אין שטוב, איז מען נישט אַליין.

— נו, מוז איך אייך עפעס דערציילן. איר האָט צייט?

— צי איך האָב צייט אייך צו הערן? מיט פרייד. דער גרעס-
טער סורפריז. דער בעסטער צופאַל. אַ פּאַרגעניגן מיט אייך צו
שמועסן.

שוין געווען טונקל. אַ לייכט ווינטל האָט געיאָגט פון פרדס
— לינקס פון די נישט-פּאַרענדיקטע בנינים. חיים-פישלס איז,
אַ פנים, וואָרעם געוואָרן. ער האָט אויסגעטאַן דעם מאַנטל, גע-
לייגט אים אונטער זיך אויפן שטיינבלאָק.

„אַ בוך איז מיר די וואָך אַריינגעפאַלן אין האַנט — מאַכט
ער — אַ בוך נישט פון קיין שרייבער. פון אַן אַרעסטאַנט. כאַטש די

פערזענלעכע ליידן פון באשרייבער און די „אידעאלאגיע“ פון אינקוויזיציע זענען מיר גוט, גוט באקאנט — שטיי איך אַ גע- פלעפטער פאַר דער סעריע פאַקטן, וואָס דער פראַגער אַרעסטאַנט וויקלט פונאַנדער אויף זעקס הונדערט און צוואַנציק זייטן.

געפלעפט קעגן דעם פערמאַנענטן ליגן, וואָס ווערט מיט אמתע פייניקונגען „דערהויבן“ צום שפיץ פון געפאַלנקייט.

דאָס ביסל יושרגעפיל וואָס דער מענטש האָט מיט זיך מיט- געבראַכט זינט ער האָט זיך אויסגעלערנט די חכמה פון רעדן און גיין אויף צוויי — ווערט ציניש צו נישט געמאַכט.

דו שעמסט זיך צו זיין אַן עדות פון אַזאַ תקופה, וואָס רע- אַגירט אויף דעם קולטיווירטן באַרבאַריזם מיט אַזוי פיל געדול- דיקייט. זענען דען דאָס די ליידן פון איין מענטש? אורן, דער קרבן — איז דאָך אַ קאַלעקטיוו.

דער קרבן ראַנגלט זיך מיט זיינע פייניקער, וואָס בייטן זיך איטלעכעס מאַל פון מידקייט בעתן אויספאַרשן און איזדיעקעווען זיך איבער אים. זיי פאַטשן אים אין פנים אַריין מיט ליגנערישע צינגער און אמתע פויסטן. דער קרבן — „שלאַגט“ צוריק מיט אידעישע אויפקלערונגען און מאַראַליזמען. נישט איין מאַל גע- שעט דאָס. נעכט. מעת-לעתן. וואָכן. חדשים גייען אַן די „דיס- קוסיעט“ אין די אינקוויזיציע-קעלערן און פאַרש-קאַנצעלאַריעס פון די הויכע שטאַקן אין דער רוזינער תפיסה. דער געפייניקטער וויל איבערצייגן דעם פייניקער אין דעם, וואָס „ער“ ווייסט אַליין אויסגעצייכנט.

איז דאָס תמימות, צי גלויבן? איך בעט אייך. איר זענט מיר פרעמד. אַ לאַנדסמאַן, זאַגט איר. פרעמד זענען מיר אייערע געדאַנקען, מיינונגען. דאָך... פונדעסטוועגן... גלויבן. אַזאַ זעלבסטפאַרטידיקונג, מיין איך, איז כאַראַקטע-

ריסטיש פאַר איינעם פון הי, ווו פרייהייט פון דענקען, פון אַרויס-
זאָגן זיך — ליגט אין דער טראַדיציע פון אַ פּאָלק, וואָס וואַרצלט
און וואַקסט אויף אייגענער ערד.

איז עס נישט אַ באַשטימטע גייסטיקע שלמות, אַן אַנשווינג,
מיט וועלכער מען לעבט זיך צוזאַמען יאָרן און עס ווערט אַ
צווייטע נאַטור ?

איך בין אים מקנא, דעם קרבן. —

אורן זאָגט, דאַכט זיך, ערגעץ, אַז ער האָט נישט קיין כח נישט
צו חתמענען. עס פעלט אים נאָר דער כח צו חתמענען.

נישט ווייניק האָבן צו די גייע מסקנות צוגעהאַלפן, נישט
אַזוי די קלעפּ גופא, ווי די הענט וואָס האָבן די קלעפּ געגעבן.
הענט פון אַ פּאַבריק־אַרבעטער, וואָס דאַרפן בויען און נישט
ברעכן, פאַר אורנען איז דאָס געווען אַ דאַפּלטער קלאַפּ. נישט
וויכטיק דער טעכנישער אַקט פון אונטערשרייבן אַ פּאַלשן פּראָ-
טאַקאַל.

אורנס גורל איז געווען אַ געזחממעטער נאָך איידער ער אַליין
האָט זיך געכאַפט ווו און אין וועלכער לאַגע ער געפינט זיך
איידער ער האָט אונטערגעשריבן דעם ליגנערישן אַקט.

נאָך אַזאַ שילדערן די יללות און דאָס היסטערישע געוויין,
וואָס טראַגט זיך פון קאַמער צו קאַמער און שליסט זיך אָן אין
איין גרויסן „כאַר“ צו איין גרויס געשריי פון יסורים, אַנטווישונג
און פאַרצווייפלונג — ווונדערט מיך פונדעסטוועגן זיין זאָגן,
דאַכט זיך אַזוי שרייבט ער :

„דער מח, וואָס האָט אינסצעניזירט שקרים איז אַ קאַלעקטי-
ווער, פאַרברעכערישער מח פון דער זיכערהייטס-פּאָליציי, פּראָ-
קוראַר און אַ כּנופּיה אין דער פּאַרטיי־פּירונג.“

פאַר וואָס גייט ער נישט ביזן סוף, דער פּראַגער אַרעסטאַנט ?

פאר וואס איז ער געגאנגען ביזן סוף פון פיזישע און גייסטיקע יסורים בעתן אונטערשרייבן דעם פארברעכערישן פראטאקאל? עס ווילט זיך נישט דיסקוטירן מיטן קרבן.

חיים-פישלס אויגן, די קאלירלאזע, האבן זיך מיט א מאל אָנגעצונדן, ווי צוויי פייערלעך פון האלב-אויסגעברענטע סיגאר-רעטן, צעזשאַרעטע פון אַ ווינט. דאָס האָבן אַוודאי זיינע מאַרט-רערישע יאָרן מיט שוידער זיך אַ טראַג געטאָן אין זיינע בלוטן, די אָפּגעקילטע.

איך וויל איר זאָלט מיך פאַרשטיין — רוקט ער זיך צו נענטער צו מיר, חיים-פישלס, און מאַכט זיך דערביי באַקוועמער סיזיצן אויפן מאַנטל — דער אופן פון רעאַגירן אויף שלעכטס קאָן צוליב פאַרשיידענע סיבות זיין אַזאַ און נישט קיין אַנדערער. אָבער וווּ איז געזונטער חוש פאַר גערעכטיקייט?

שווער משיג זיין. פאַר וואָס אורן דער שרייבער צווינגט אורנען — דעם קרבן — צו לעבן מיט צוויי אמתן?

3

גלויבן. אַנטווישונג. שיינקייט. שלעכטס. טויט. און איך וויל זיך דערגרונטעווען צום מקור, צום תּמצית. טויט. אַזוי לאַנג, ווי מיר זענען דאָ, איז נישטאָ דער טויט — זאָגט עפיקור. אַ שיינער זאָג פון אַ פּילאָסאָף. יעדער מענטש קאָן אַ מאַל אַרויסשלאָגן אַ רגעדיקע באַרויקונג.

און וואָס איז אַזוינס צושטאַנד צווישן לעבן און טויט? ווערסט גלייכגילטיק צו יסורים, צו די ציין פון רישעות וואָס זעגן דאָס לייב, די נשמה? מיט אַטראַפּירטע הושים שפּירסטו, ווי אַ גוטע האַנט פּירט דעם גוף, דעם פאַרפּייניקטן, אַרויס פון

דער ווייטיקוועלט און דער משיח, דער גואל — איילט זיך נישט צו קומען.

וואָס לענגער ער זאָמט זיך — צעצויגענער, מטושטשער ווערן דיינע לעבנס-מינוטן.

גלויבן — ווונדערלעכער, פאָרווונדעטער מלאַך...

איך האָב אַריינגעשריבן אַ ניי בלעטל אין מיין טאָגבוך:
אַקטאַבער.

נישט פון הייכן הימלישע קומסטן. דיך געבראַכט האָבן זיבע-ציק פעלקער; פון ווייטער קאָמי, מיט נעכט העלע, קאַלטע — ביז קאַזאַכסטאַנער הייסע פליינען; פון די בערג קאַוקאַזער — ביז פלאַכער, פינישער קאַרעליע; פון פאַרשטויסענער קאַמטשאַטקע ביז אַדעס — דער רוישיק-פלווישיקער — ווי אַ ווייגע האָסטו זיך אַ טראַג געטאַן.

אַ טראַג געטאַן אין הערצער און איבער קעפ פון פעלקער-פאַלק: איבער דער מענטשן-מאַסע דער שטויביק גלויביקער. מיט צוואַנג און מיט גס דו האָסט דעם המון דעם טובלדיק-סבלנותדיקן איינגעוויגט. געקאַרמעט אים מיט פוּדן גלויבן און מיט ברויט — אויף וואָג.

דעם גלאַק פון בוי און איבער בוי באַפוילן ציען. ציען זיי דעם „גלאַק“ פון אַטעניזם און קניען פאַר דעם נייעם גאַט — אַקטאַבער.

אַ וואַלד מיט האַפן אַנגעצונדן האָסטו. ביימער „אַלטע“, „פּוילע“ — אויסגעהאַקט און אויסקאַרניעט: אויך פון מענטשן-וואַלד קיין „ביימער“ נישט געזשאַלעוועט, נישט געשפּאַרט. נישט פון הייכן הימלישע קומסטן, גואל.

מיט פליגל אַפגעשרפעטע, געזענקטע — צוריק צום לעבן

שלמה ווארזאגער

אומגעקערט האט דיך דאס קינד מיט הייסע ליפעלעך ביי מאמעס
טויטער ברוסט: דאס פיינגעשריי פון מיליאנען קעגן נאצישער
מארדיאדע:

דער גייסט פון שלאכטן, פלאמיקע, סטאלינגראדער.
א ק ט א ב ע ר — שוידערלעך־שיינער. שלעכטער.

קאפיטל צוועלף

1

אין דער פרי. כ'שטיי ביים שפיגל. ראזיר זיך. מיין פנים, דאָס
אויפגעפרישטע, מיט היפשע שפורן פון מידקייט — מאַכט מיך
שלעכט געשטימט, צעשטערט די אילוזיע פון יונגקייט.
אומפאַרמיידלעכע מידקייט פון אַ „געוויסער“ עלטער.
— ער שלאָפט נאָך ?
קינער ענטפערט גישט.
— ווער שלאָפט אַצינד, אין אַזאַ שעה ? זקנים, קראַנקע,
קינדער אין די וויגן.
— שוין ווידער ? וואָס ווילסטו פון יינגל ?
— אַ יינגל ? אַ בחור פון איין און צוואַנציק יאָר, עטל.
— ער וועט נאָך אַרבעטן. ער וועט זיך נאָך אַנאַרבעטן.
— אַוודאי : אַז מען קומט אַ היים צוויי ביי נאַכט. און די טעג ?
ווי פאַרטאַכלעוועט ער זיינע טעג ? די יאָרן ? אַ ביסל צאַמען, עטל !
חברה. חברה. וואָס האָט ער פון זיי ? וואָס גיט ער זיי ? אַ מיידל.
אַ חברה. אַ געליבטע. אַ ווייב.
— שלאָפן מיט אַ ווייב און חלומען פון אַ געליבטער ? ...
— הייבסט שוין אָן, עטל ?
אין דניאלס חדר איז שטיל. מאַכט ער זיך שלאָפן ? ניין. איך
זע זיין שלאָפנדיק פנים דורך דער האַלב־אַפּענער טיר פון חדר.
אַרום זיינע נערוועזע נאַזפליגל פאַרציען זיך צוויי קנייטשן. יונגע,

אומדערפארענע קנייטשן, ווי צוויי V-ען — קינסטלעכע הענט. זיי האמעווען זיינע באוועגונגען. זיין לשון. אזוי יונג און שוויגער. קארג אויפן ווארט. קארג אויף מעשים. אזוי נאענט פון מיר און אזוי ווייט דער וועג צו אים — מיין קינד. גרויסער טאג. רושיקער טאג קלאפט אין פענצטער. ער שלאפט. שווארצער, ווילדער באַרדאַנווקס מאַכט זיין פנים עלטער, ערנסטער.

מיין זונס פנים — ס'פנים, ס'בערדיקע, פון מיין טאטן. אזוי טיף און שווער איז מיין טאטע געשלאָפן אין די מאַרגן־שעהען נאָך אַ פולער נאַכט אַרבעט. מיט אַקסישער עקשנות און שוואַכקייטן מענטשלעכע, — געשלעפט דעם „וואַגן“. מיט קינדי־שער גלייביקייט — פאַטאַלער אַפטימיזם — געוואַרט — — אויף וואָס האָט ער געוואַרט, מיין טאָטע? אויף וואָס וואַרטסטו, זון מיינער? איך באַווונדער זיין שיין פנים. די צוגעשלאָסענע, סענסועלע ליפן. די גלייכע ליניע פון דער נאָז ביז אַרויף צו די ברעמען — געדיכטע, טונקעלע.

אזוי סתירותדיק זיין אויסזען, התנהגות צו מיר, צו מיין טאטן און (אפשר דערפאר) — אזוי ענלעך. דאָס שווייגן. מעלאַנכאָליע. אַפטער אומבייט פון שטימונגען. קינדיש געלעכטער. ס'גיכע כעתן זיך. גיך פאַרגעסן און פאַרגעבן. נאָך אַ סגולה פאַראייניקט אונדז: אַריינלעבן זיך אין דער געפילנוועלט פון צווייטן. איבערנעמען זיך מיט יענעם ווייטיק און פרייד. אומבאַמערקט ווערט עס געטאָן. מיט אזוי פיל אינערלעכן ליכט און גלויבן, אַז תיכף טוט עס ווי אַ כישוף־רייף זיך אַ וואַרף איבער אויפן צווייטן — און דער בונד איז געשלאָסן. ווי באַלד דיין זיין, דניאל, איז אַ נויטווענדיקייט — בין איך

די סיבה. די סיבה פון מיין קיום — איז מיין טאטע. די לאַנגע אָן־
 סופיקע קייט פון סיבות פירט צו דער עקזיסטענץ פון יענעם אור־
 כוח, דעם ערשטן, אומבאָגרענעצטן, אומבאָגרינדעטן — גאָט.
 — גענוג געשפיגלט. גיי שוין צום טיש. די טיי ווערט קאַלט.
 אַוודאי האָט זי געוואָלט, עטל, כּוּזאַל עסן. מער פון אַלץ האָט
 זי געוואָלט כּוּזאַל אַרויסגיין פון שטוב. פאַרשפּאַרן רייד, אַמפּער־
 נישן. שווער שווייגן.

„שלאַפּן מיט אַ ווייב און חלומען פון אַ געליבטער זי“.

אַוודאי האָב איך געחלומט אַ חלום:

— — אַן איבערגעבוּיגענער, קלוגער פּרויענקאַפּ איבער מיין
 געהאַרבעטער פּלייצע ביי אַ ליכטיקן שרייבטיש.
 — — אַן איידעלער שמייכל. אַ פאַרשטאַנדיק שווייגן וואָס
 מאַכט אויפציטערן ס'האַרץ פון חסד און שלווה.
 — — אויסלאָרן אַנגעכוואַליעטן צאַרן, פאַרדראַס, שוּימיקע,
 ביים שטילן ברעג פון פּרויזשער געדולדקייט.
 און מיך יאַגט אַצינד אין משרד אַריין. פּנקסים. ביכער. פאַראַ־
 גראַפּן. טרוקענע רייד. בריוו, שאַבלאַנע, קורצע, וועגן קליינלעכע,
 געוויינלעכע עגינים.

שקרים — אַנגענומענע אמתן — דאָס ברויט פון לעבן.

איך וועל קיין מאָל נישט זיין קיין גוטער יוריסט. אַ שרייבער —
 אַוודאי נישט. איינס פאַרשלינגט דעם צווייטן: שלינגט איין און
 שפייט אויס. איך האָלט מיט ביידע מלחמה. אַ פאַרשפּילטע מלחמה:
 אַ שטייגער — אַ פּליג רייסט זיך צו דער זון — דורך אַ שויב...

דער טעלעפּאָן האָט געקלונגען.

— האַלאָ, האַלאָ! שלום. מירה.

— יאַ. מירה. וואָס איז געשען?

— באַרנישט. שוין ניין אַ זייגער און מען זעט אייך נישט. אַדון

אדלער האט געפרעגט אויף אייך. געבראכט אלע אישורים: פון קבלן, פון דער עיריה, פון שטייעראמט. נמרודי יוסף האט געקלונג-גען: „פאר וואס מען רופט אים נישט מאכן טאבו.“ ער האט געבעטן איר זאלט זיך מיט אים פארבינדן.

— פאסט פאראן, מירה?

— אהא! א סך פאסט. טעלעפאן-חשבון. חשמל. אן איינלאדונג אין בית-המשפט. א רויט צעטל פון שטייעראמט. איך האב היינט א שיעור נהיגה. וויל איך אוועקגיין מיט א צוויי שעה פריער. חוץ מזה — איז אלץ בסדר. שילום!

— רגע, מירה!

כ'האב געהערט אוועקלייגן ס'טרייבל.

איך בין גיך ארויס פון שטוב. אנדערע פנימער זע איך אין אויטא-בוס. אויך דאס פנים פון נהג איז נישט פון די, וואס כ'זע יעדן טאג. אנדערע גאסן. אויף צפון תל-אביב פארנעמט ער זיך. א טעות. כ'פאר אין א פארקערטער ריכטונג: צום שפת-הים. שוין נישט איין מאל אזא טעות געהאט.

ניין. היינט וועל איך שוין אין משרד אריין נישט פארן. צום שפת-הים פאר איך. פון גאס וועל איך קלינגען צו מירהן. זי וויל גיין פריער א שעה, צוויי: זאל זי גיין ווען זי וויל.

2

א רעגנדיקער דרויסן. ארויס פון שטוב איז געווען שיין. מיט א מאל — ווי דער שטייגער דא אין די ווינטערס — איז מיט ווילדער פלוצעמדיקייט אראפ א רעגן.

איבערגעווארט עטלעכע מינוט און ווידער האט דער הימל זיך צעהעלט. א מעסערדיקע זון שנייט זיך אריין אין א וואלקן. א פרישע, יונגע בלויקייט באפארבט דעם האַריוואַנט. פון דער פייכטער

ערד הייבט זיך אויף אַ פאַרע, אַ דורכזיכטיקע, דאַמפיקע, העלע. אַ פּרילינג־ריח גייט אויף פון די ביימלעך אויף בידע זייטן טראַך־טואַר. אַ פאַרבייפליענדיקער שאַטן פון אַ שוואַלב — שפיגלט זיך אין די וואַסערלעך, די שטראַמיקע. אויף רעשטלעך וואַלקנס, שיי־טערע, רונדיקט זיך אַ רעגן־בויגן.

אַ שפּיל, אַ בראשיתדיק יונגע, פון דער אַלטער נאַטור. אַ שעה, צוויי, האַלט אָן די „שפּיל“. אַ מאָל — געציילטע מינוטן. און עס טרעפט איבער אַ האַלבן, דרייפערטל הימל — פאַרציען זיך ווידער וואַלקנס.

אַ רעגנדל נעמט טריפן. גייסט אויפן טראַטואַר און זעסט — אויפן אַקעגנאיבערדיקן טראַטואַר, וואָס האַט דערווייל אַ טריקן געכאַפט — פאַלן טראַפנס רעגן. אַ שפּאַגל־ניי זומער־רעגנדל איבערן קאַפּ. אַ בלויער פאַס הימל. לאַנג בלייבט אין דער ראיא ס'געבענטשטע פאַסיקל הימל. וואַלסט געוואַלט, אַז לאַנג זאָל איבערן קאַפּ זיין דאָס לויטערער הימלבלוי.

שטיינערנע בענק לענג־אויס דער שפּאַציר־טעראַסע ביים ברעג ים. איך זעץ זיך צו. דער נעפל, וואָס ווערט פון מינוט צו מינוט דינער, דורכזיכטיקער פון דער אויפגייענדיקער זון — דעקט אַפּ דעם רחבות פון אַ צעשפּילטער, צעשפּיגלטער ים־דעק. דרומדיק מיטן ים — ווייטער, אַ סך ווייטער פון יפו — זינקט דער נעפל. די שפיצבערג ווערן ווייכער, פלאַכער, איינגעהילטער אין פאַרטאַגיקן, גרוי־בלויען געלעגער.

נישט קיין נעפל. אַ דינע נעץ איז עס. אַ מין שעטנו פון זייד־פעדעם און וואַטעצויטן — צעטעפעטע, אויפגעלעזטע, בלאַנדע. איך קוק אויף די קליינע ים־וועלן — מעוועס מיט צעשפּרייטע פליגל און „בייכלעך“ איבערן וואַסער.

כ'האב אַפּגעדרייט דעם קאַפּ. אַ מיידל זיצט אויף דער באַנק.

אזוי נאָענט פון מיר און זי נישט באַמערקט. אַ יונגע. אַ גאָר יונגינקע, מיט נאַכטאויגן. לאַנגע שוואַרצע האָר — פאַרבונדן נאַכ־ לעסיק־קאַקעטיש מיט אַ סטענגע.

— שלום, אדון — האָט זי צו מיר אַ וויסן שמייכל געטאָן.

כ'האַב זי באַטראַכט.

אַ רויט זשאַקעטעלע פאַרוואַרפן איבער די אַקסלען. אַ זומער־ קליידל פון ביליקן שטאָף. נאַקעטע פיס. רויטע לעטשלעך, אַפּגע־ טראַגענע.

הויכע פיס, דינע, מיידלשע, ווי פון אַ שטרויספויגל — גרייט

אַ הייב טאָן און זיך אַפּטראַגן.

— ווער ביסטו, מיידל ?

כ'קאָן זיין דיינע. האָסט אַ שטוב ?

איך האָב מיין פאַרווונדערטן, עטוואַס אַפּגעווייכטן בליק, פון

איר נישט אַראַפּגענומען.

— דאַרפסט זיך נישט בייזערן, אדון. שלום.

זי האָט זיך אויפּגעהויבן און געלאָזט גיין.

אומזיכערע, בלאַנדזשענדיקע טריט פון אַ היימלאָז מיידל. אַ פרעמדע. אַן אומבאַקאַנטע אויפן „שטח" פון שפת־הים. אַ פּראַיַ ווינצערין. די „מיידלעך" פון דער גרויסער שטאָט „פאַרחברן" זיך נישט אַזוי גיך מיט אַ פּריש צוגעקומענער.

אָודאי פון דרום־לאַנד: אשקלון, דימונה, באַר־שבע. געבראַכט געוואָרן אַהער אויף אַ נאַכט פון אַ גאַסט, אַ גרויסשטאַטישן, אַ צוגערייזטן. מסתמא אויך יונג אין „פאַך".

עטלעכע מעטער פון מיר האָט רוישיק און מיט אימפעט זיך אַפּגעשטעלט אַ „פאַלקס־וואַגען". זי איז צוגעגאַנגען. אַריינגעשטעקט דעם קאַפּ אין פּאָדערשטן פענצטערל. אַ געבויגענע — אַ לעבעדיקער פּראַגע־צייכן — איז זי אַזוי אונטערגעשטאַנען עטלעכע רגעס. דאָס

טירל האָט זיך געעפנט. זי איז אַריין אינעווייניק און מיט זיך דאָס
טירל פאַרמאַכט.

כ'האָב געהערט ס'האַסטיקע אַ לאַז טאָן זיך פון מאַטאַר. דער
„פאַלקס־וואַגען“ האָט מיט ווייכן וואַקל זיך אַ ריס געטאָן פון
ברעג כביש און אַוועק.

אַ רוזיקער ים. אַ ליכטיקער הימל. ערגעץ וווּ, ווייט, פאַלן זיך
ביידע צונגיף. ווהיין פירט די ווייטקייט?

ווען איך קען זיך אַצינד אַ הייב־אויף טאָן פון דער דאָזיקער
באַנק און אַהיין צו אַוועקטראַגן זיך?

בין איך נישט אַן אַפגעריסענער, בלאַנדזשענדיקער וואַלקן?
אַ כוואַליע פון דיינע כוואַליעס: פלוס פון דיין פלוס? —
ים.

אין מיר פאַלט אַריין די זון מיט איר ליכט. די נעכט מיט די
מזלות. דער הימל מיט זיין שירה. די נידעריקייט פון דער ערד מיט
איר גאוה און טומא.

איך בין די ביזע כמורנעקייט פון ווינטער: ס'גאַלד פון שווייגן
— פון די שיינע סוף־זומערס — בין איך.

אַלע צייטן טובלען זיך אין מיר. איך בין, ווי דער ים — אַ
שפיגל פאַר אַיעדן פנים?

דורך זיינע טייכן־אָדערן שטראַמט די צייט צו מיר. אייזקריעס,
שטיקער גרונדפעסטן, נאַפלען זיך אַפּ פון די מוטערבערג און גליטשן
זיך אַריין אין מיר.

אַלע ווינטן, שטורעמס, האַבן ביי מיר אַ היים. אַלע שטערנס —
אַ געלעגער.

אויף ימס זאָמדיקע ליפן רוען שיפן. זיי לאַדן אויס דאָס געד־
רויש פון פרעמדע לענדער: לאַזן איבער אין מיר — די בענקשאַפט.
ים.

שווער און אומבאָהאַלפן ווי דו בין איך. הענג אין תוהר־וּבוהו פון באַשאַף און קען זיך נישט דערטראַגן.
 כּהָאָב זיך אויפּגעהויבן און געלאָזט גיין. כּיבין נישט געגאַנגען קיין צפּון־תּל־אביב. נימאס מיר די אויפּגעקומענע, אויפּגעשוּוּמענע צפּון־תּל־אביב. די קאַפּען. פּרצוּף־פּנימער — היגע, נישט־היגע, אויסגעבאַרגטע, צוגעאייגנטע סטרויען, גענג. עקסטראַוואַגאַנץ. ריח פון פּערפּום. פּודער. שווייס. היפּער־עלעגאַנץ און — קולטיווירטע נאַכלעסיקייט.

איך האָב זיך פאַרנומען מיטן ים־ברעג — אויף יפו. יפו שטייט מיט אַ פאַרעקשנטן רוקן צו דער ליכטיקער, יונגער, שיינער תּל־אביב.

נישט פון תּרעומה, אַוודאי נישט פון גדלות — שטייט זי אַזוי. אַדּרַבּא: מיט וואָס אַזוינס האָט זי זיך צו גרויסן? מיט די טונקעלע געסלעך, ליקו, מיסטיקע הייף? מיט די לידיקע שטחים מיט ווילדגראַז באַוואַקסענע. מיט דעם אַלטוואַרגמאַרק, (שוק־הפּישפּי־שׂים*), מיט די נישט־צעקריגטע און נישט־פאַרחברטע הייזער, בודינקעס, בלינדע ווענט, שמאַלע, הויכע אַראַבישע פענצטער מיט קראַטן. פאַרזשאַווערטע, קרעציקע באַלוסטראַדן. באַלקאַנען מיט אַרויסטאַרטשענדיקע אַלטע שינעס און קרישלענדיקן טינק.
 אַ געמיש פון לשונות־סטילן, העוויות, הילוכס און פּנימער. יפו האָט איין גרויסע, פּרינציפּאַלע גאַס — בוסטרוס. אויך די קאַפּעהייזער, געוועלבן, וויסטאַוועס — זענען אַנדערש ווי אין תּל־אביב.

אַ שול פאַר אשכּנזים מיט ווענעצקע פענצטער און מאַרמאַרנע, ברייטע טרעפּ: אַ נייער בנין. ער שטייט מיטן פאַרנט, מיוחסדיק.

* דער וואַנצמאַרק.

צום בוסטרוס — אַקוראַט אַנטקעגן אַראַבישן מעטשעטל מיטן
טורעמל. אַן אַלט מעטשעטל — הויך און שמאַל. קרומע, געדרייטע
טרעפּ פירן צום שפיציקן קופּאַל. אויפן קופּאַל — אַ זייגער.

כאַטש יפו איז אַרומגערינגלט מיט שיכונים, נייע הייזער, גלייכ-
מאַסיקע, ווייסע מיט שיינע, ליכטיקע באַלקאָנען, גאַרטנס און „לע-
בעדיקע גדרס“ — איז בוסטרוס נאָך אַלץ די הויפטגאַס. דער זייגער
— אַ געניט אויג, אַ וואַכעדיקס, איבערן יוירענדיקן, ווערנדיקן
לעבן. לעבן, וואָס שטראַמט פון די טונקעלע געסלעך, ליקן און
הייף, און פון די הייזער — פון די פריסטע שעהען ביז שפעט אין
דער נאַכט אַריין.

ווי אַ טייך, אַ שפרודליקער, גיסן זיך אַרויס און אַריין די
טעג מיט אייליקן געגיי צו דער אַרבעט: מיט לויף באַשעפטיקן
פון סוחרים, קרעמערס, מעקלערס, טענדלערס. מיט געפאַר און
געפייף פון טאַקסיס, לאַסטאויטאַס, מאַשינען, מאַטאַציקלען. מיט
געלעכטער, פריילעכע געשרייען פון קינדער; שושקעניש און
איבערווינק פון פאַרליבטע פאַרלעך. ביליקע רעסטאָראַנען, נאַכט-
לאַקאַלן און ביליקע פאַרגעניגנס.

ס'קאָן זיין, אַז דאָס אַלט-שטייגערישע יפו מיט איר נישט וועלן
זיך אידענטיפיצירן מיט דער יינגערער שוועסטער-שטאַט תל-
אביב — שטאַמט גאַר פון אַן אַלטן ייחוס: ייחוס-עצמי.

ווען לענג-אויס דעם ים-ברעג זענען דורכגעגאַנגען קעמל-
קאַרוואַנען: סוחרים מיט טייערע געוואָנטן, קרייטעכצער, גאַלד,
קיינ ירושלים און מעקאַ — איז די יונגע, קאַקעטישע „שוועסטער“
נאָך אויף דער וועלט נישט געווען: אפשר — אַ חלום פון די, וואָס
האַבן געפלאַנט אַהער קומען.

אַן עדות דערויף איז טאַקע דאָס מעטשעטל.

ביז דער באַפֿרײונגס־מלחמה איז עס געווען אַ תּפֿילה־הויז.
 אַרױפקומען אַהין האָט נאָר געמעגט דער מועדזין.*
 שמאַל, קײלעכדיק, הויך און עטוואָס ברייטער פֿון אַ פּאַבריק־
 קױמען איז דאָס מעטשעטל. אינעווייניק איז עס אַוודאי ברייטער,
 ווי עס זעט אויס. דער קופּאַל — אַ רונדיקער שיפּוע מיט אַ שפּיץ.
 אַ סך פֿריער איידער מען קומט קיין יפו זעט מען דעם קופּאַל,
 דאָס באַלקאַנדל און דעם זייגער.
 פֿון „קױמען“, דערציילט מען, האָט טאַקע געפֿייערט מיט העץ־
 און היץ־רייד.

מיטן גאַרן געדרייטע טרעפּן, וואָס פֿירן צום באַלקאַנדל —
 איז צוויי מאָל אין וואַך אַרױפּגעקומען דער מועדזין. אין אַ ווייסן
 כאַלאַט — אַ מין קיטל — אין אַ שטייפער קעפּקע אַרומגענומען
 מיט אַ כּפּייה פֿלעגט ער זיך באַווייזן. ער האָט נישט גערעדט קיין
 סך, דער מועדזין. אָפּט — געשוויגן. געשוויגן און פֿרום פֿאַרהויבן
 די הענט, ווי צו אַ תּפֿילה: מיט הייליקן ציטער אַרױסגערעפּלט:
 — לאַרזיהאַד! **

איטלעכס מאָל, ערב אַזאַ תּפֿילה־דרשה, האָבן די גלעקער
 מוראדיק געקלונגען. פֿון יפו, דזשעבעליע, תּל־אריש און פֿון אַלע
 דערבייקע מקומות זענען זיי זיך צוזאַמענגעקומען, די אַראַבער.
 געזאַמלט זיך אַרום דעם מעטשעטל.

מיט הכּנעה אין די נאַקנס, פּחד אין די אַפּלען און דערשראָ־
 קענעם ציטער אויף די ליפּן זענען זיי — מיט די פּיס אונטער זיך
 — געזעסן און מיט שוויגעניש פֿאַרנומען דאָס פֿרומע גערייד,
 דאָס מורמלעניש פֿון מועדזין.

(* גייסטלעכער.

** צום הייליקן קריג.

ווי אַ כמאַרע פלעגט צעגליין זיך די מענטשנמאַסע — אַ צע-
טומלטע פון אומוויסן.

ס'האַט זיי באַגלייט אַ גלאַקן-געקלאַנג, אַ מאַנאַטאַנער, וואָס איז
זיך מיט אַפהילך צעגאַנגען אין די אַרעמע, טונקעלע, קוויטיקע
געסלעך.

ווי אַן אויסגעברענטער קוימען שטייט אַצינד דער זייגער-
טורעם אין מיטן בוסטרוס. שוואַרץ די ווענט. דער קופאַל — אַפּ-
געריבן. געבליבן איז דער ציפערבלאַט, די ווייזערס, וואָס ווייזן
גאַרנישט:

באַפרייונגס-מלחמה. סיגנאַקציע. די זעקסטאַגיקע מלחמה.

„די שטוב ברענט — דער זייגער גייט.“

געבליבן איז, נישט ווייט פון מעטשעטל, אויך דער רינג גע-
וועלבער, דער וואַנצנמאַרק און עטלעכע געסלעך — נענטער צום
ים — וואָס די האַנט פון צייט האָט זיך צו זיי נישט צוגערירט:
געסלעך — שמאַלע, טונקעלע טונעלן. דער בלויער פאַס הימל
גיט, ווי אַ שנעלצוג, אַ פריילעכער, אַ פלי פאַרביי צווישן אַ זייגער
צוועלף, האַלב-איינס.

3

דער זייגער אויפן טורעמל האָט פון דער ווייטנס געוויזן צוויי
מיט פופצן מינוט. ביז כ'האַב זיך דערנענטערט, האָט דער גרויסער
ווייזער זיך אַ רוק געטאַן אויף פינף מינוט. אַזאַ טבע האַבן זיי, די
שטאַטזייגערס. קוקסט, קוקסט, און מיט אַ מאַל — אַ פאַל פון
ווייזער. זעסט נישט וואָס אינעווייניק טוט זיך. נאָר דאָס פאַלן פון
ווייזער — זעט מען. פינף מינוט. צען מינוט. פינף יאָר. צען יאָר.
נישט צו פאַרגלייכן — אַ מענטש. ער האַוועט, לויפט. גייט דעם
אייביקן, קרייזקן גאַנג פון לעבן. וואַרפט ער אַ מאַל אַ צופעליקן,

ערשטמאליקן בליק אין שפיגל פון לעבן — כאפט ער זיך: עלטער
געווארן. אראפגעפאלן דער ווייזער. —
אדם — א מענטש. זייגער — דריי זיך.
דער וואנצנמארק.

אלטע חפצים. בגדים אפגעטראגענע. שווארצ. מעבל. שטוב-
כלים. סחורות אויפן מעטער און — רעשטלעך. הויז, מארינארקעס.
נייע, געניצעוועטע. מער ווי תמיד איז דאס מאל דער מיטנוועג פון
מארק אנגעשטעלט מיט געוועלבלעך, טישן צונויפגעקלאפטע פון
קאסטנס. האלצביידלעך, קרעמלעך פון האלצשטאנגען און ברע-
זענט. אין א בלעכבדקע, אויף א שוסטערבענקל — זיצט א בער-
דיקער ייד. א יארמלקע אויפן קאפ. האלט א שוך אין האנט.
עטלעכע טריט ווייטער — אויף אן אויסגעשפרייטער דעקע —
ליגן „פראזשעט“-לעפל. א גארבער-מעסער. א קופערנער מער-
זשער. אן אנגעבראכענער שפיגל. א הענגזייגער מיט צוויי „אומ-
רוען“, וואס רוען געבונדענע צום שווארץ פאלירטן האלץ מיט
מעשענע קייטלעך.

אויך לעדערזאכן זעט מען. אלטע טעקעס, טורניסטערס. א
שאפעהיטל מיט לעדער-קלאפעס און גלעזערנע אויגן. אן אפגע-
ריבן זאטל. אן עלטערע פרוי מיט א מאנצבילש פנים, שווארצן
הארוואקס אויף דער אויבערשטער ליפ — איז די פארקויפערין. אקעגן
איר — א שפאגל-ניי געשעפט פון אלט מעבל: א קרעדענץ מיט
גזימסן און שפיגלעך. א ביכערשענקל. א פאטעל מיט פליושענע
אנלענעך. אן אייזערן בעטל, א ליגשטול. עטלעכע בענקלעך. אן
אפענע שקאטולקע מיט אפגעריבענעם פאליעסטרע-גלאזן. ווי א
קאלט, טייט אייגל קוקט ווינקלדיק ארויס דאס ניקלנע שלעסל און
דעקט אפ דעם סוד — און דעם סוף — פון קליינעם, פירקאנטיקן

חפץ, וואָס דער גאַנצער חן דערפון איז אין דער הערמעטישער פאַרמאַכטקייט.

בוטלעס מיט קאַליריקע געטראַנקען אויף קינדער-וועגעלעך. הייסע קוקורודזע פון צעפאַרעטע קעסלען אַרויס. סאַברעס אויף אייז, און פאַלאַפעל — אויף קאַכעדיקן בוימל.

נענטער צום ים — לידיקע מיסטפלעצער. איינציקע, אָפּגע-דאַרטע איילבירטן-ביימער. קאַקטוסן. אַ שטאַם פון אַן איבערגע-בראַכענער פאַלמע.

די ערד איז דאָ שטייניק, זאַמדיק. בערגלעך און גרויסע, טונקעלע אויסהוילונגען.

אַן אַלט הויז מיט דורכגעשאַסענע ווענט. פישערשטיבלעך. אין יפו ווערט פרי נאַכט. כהרף-עיף פאַלט די טונקלעניש אויף די אַלטע, גרויע בנינים און בלינדע ווענט.

שוין שפעט. איך בין מיד. אויף אַ שטיינבאַנק, נאַענט פון ים, האָב איך זיך צוגעזעצט. איינגעשלאָפן אַ פנים. אויפגעמאַכט די אויגן — איז שוין געווען נאַכט.

ווידער ים. שוואַרצע כוואַליעס, שוימיקע, רוישיקע. אַ בענקשאַפט באַפאַלט מיך. אַ בענקשאַפט צו אַן אזרוועלט, צו וואַלדיקע לענדער. דושונגל. מיר דאַכט, אַז אַן אָפּקול פון לייבן-געבריל הער איך. און אפשר — אַ שאַלן פון ווילדע אַר-קעסטערס? ניין. ס'איז אַ ניגון. אַ נאַקלאַנג פון ווייטע און נאַ-ענטע כאַרן: קלאַנגען פון פאַרליבטע, כוואַליעס אין אייביקן „פאַרן“ זיך. וויי און תענוג פון „פאַרן“, וואָס פלייצט און קרייצט זיך אַריין אין דער שטילקייט פון נאַכט. ס'איז אַ ניגון, וואָס קוואַלט פון גאַטס גייסט, דער אַנסופיקער ניגון, וואָס נישט אַיעדער איז אים ראוי צו הערן.

אין די געסלעך, הייף, האָבן זיך געדרייט קעץ, הינט. נישט

יענע בייכלדיקע, זאטע הינט ביי געשלאָסענע טירן און טויערלעך פון די נגידישע הייזער. היימלאָזע הינט. אָפגעמאָגערטע, מיט אַרויססטאַרטשענדיקע ריפן. וויידלען — איינגעדרייטע צווישן די פיס. זיי שלאָנדערן זיך אויף די מיסטן. אַנטלויפן פאַר יעדן גע-וואָרפענעם שטיין. פאַר יעדן פאַרבייגייענדיקן, וואָס מאַכט אַ תנועה פון וואָרפן אַ שטיין: בילן אויף הינטערוויילעך און לויפן. קעץ מיט נאָדלואַנסעס און גרינעם ים-גלאַנץ אין די אויגן. ברייטע לאַפקעס — געשפּאַנטע צום שפרונג.

מאָדנע: נאָענט פון די הינט דרייען זיך דאָ די קעץ. די היימלאָזיקייט, דער הונגער, דער הפּקריגורל — פאַראייניקט. זיי האָבן דאָ איין דאָך איבערן קאַפּ — דעם הימל. גאַטס באַשעפענישן.

אין די נעכט וויגט זיך איין דער ים-גערויש, דער אומאויפ-הערלעכער. דאָס קילע זאָמד ביים ברעג, די מאַכיקע, גרינע שטיין נער — זענען זיי אַ געלעגער. ווען זיי קענען רעדן, די הינט, די קעץ — וואַלטן זיי אַוודאי דערציילט:

אויך דער ים איז אַ לעבעדיק באַשעפעניש. שלאָפט מיט אַ שטילן, איינוויגנדיקן געפּליס אונטער אויסגעשטערנטער דעקע — נאַכטיקן הימל. אַ מאָל — לייכט צו די לבנה, אַ קלאָרע, אַ יונגע. אַ מאָל — אַ פאַרנעפלטע, צעפּלאָסענע, ווי שייך פון צעטאַפּיעטן ליכט.

ער קען וויינען, דער ים, ווי אַ מענטש. רעווען ווי אַ לייב, ווי אַ וואַלד מיט לייבן, בעת קאַלטע ווינטן פאַטשן און בייטשן מיט רעגנשלאַקסן זיין לייב.

אַ גרויס געוויין וויינט ער. זיינע טרערן — כוואַליעס, געזאַל-צענע, גיסן זיך ביז איבער די זאַמדיקע ליפן — דעם ברייטן ברעג.

אויך פון פרייד ווייסט דער ים. לאַכט מיט אַ צעגלאַנצט, אויס-
געליכטיקט פנים אין די פּרילינג-און זומער-טעג. אונטער דורכ-
זיכטיקער וואַסערדעק פּראַוועט ער ליבע-סצענעס. לאַכט מיט
שוימיק-ווייס געלעכטער און ברומט פון שטילן תענוג.
דריי שיינקייטן האָבן מיך אַרויסבאַגלייט פון יפוער ברעג:
דאָס ליכט פון אַ פולער לבנה.
דער מרחב פון ים.
זיין אוראַלט, אייביק ניי, נישט-געשטילט געזאַנג.

4

עטל איז געלעגן, אין אַנטאָן, אויפן בעט. נעבן איר — דער
טראַנזיסטאָר.

— שלאַפסט, עטל ?

— כ'הער ראַדיאָ.

— וווּ איז דני ?

— דני ?

זי האָט זיך אויפגעזעצט, מיט זוכיקע אויגן אַרומגעטאַפט
ביידע חדרים און געזאַגט:

— ר'איז אַצינד געווען. מסתמא אַרויסגעגאַנגען.

איך האָב געשוויגן. ביידע האָבן געשוויגן. דער טראַנזיסטאָר
האָט גערעדט:

„דרייצן חיילים געהרגעט. דריי פאַרוונדעט. צוויי פאַרכאַפט.“

„שלאַכטן ביים סועץ-קאַנאַל.“ ... „ראַדיאָ קאָיר רופט פאַר-“

שטאַרקן די קאַמפּס-טעטיקייט.“

„דער מצב אויף די גרענעצן — אין צענטער פון די רעגיי-“

רונגס-באַהאַנדלונגען.“

„ניקסאָן וועט צושטעלן פאַנטאַמס.“

„פון מאַטקווער קוועלן: נישטאָ קיין אויסזיכט, רוסלאַנד
זאל מסכים זיין אָפּשטעלן די געווער-ליפּערונגען פאַר די אַראַ-
בישע לענדער.“

„די דיווערסאַנטן-אַקציעס האָבן דערפירט אויך לבנון צו
אַ מצב פון מלחמה מיט ישראל.“
— מלחמת-התשה*.

— עטל, אויך צו אונדזער „מלחמת-התשה“ נעמט קיין סוף
נישט.

— עלטערן טאַרן נישט מיד ווערן.

— עלטערן דאַרפן זיך מאַטערן? אפשר ביסטו גערעכט. פאַר
וואָס זעט מען אים נישט אין שטוב?

— ר׳זועט מסתמא באַלד אַריינקומען. אַריין און אַרויס. אַריין
און אַרויס. ס׳יינגל קען זיך גאַר קיין אַרט נישט געפינען.

— וואָסי?

— וואָסי? גאַרנישט. אַ טאַטע דאַרף וויסן. אַ טאַטע דאַרף
רעדן מיט אַ קינד.

— וווּ זאל איך רעדן מיטן „קינד“, אויף דער גאַס?

— אַז ס׳יאַגט אים פון שטוב אַרויס.

— ס׳יאַגט אים פון שטוב אַרויס?

— יאָ. אַ קינד הערט. אַ קינד זעט אַלצדינג. אַזאַ בחור פאַר-

שטייט מער וויפל ער ווייסט.

— ביסט שוין געוואָרן אַ פּסיכאָלאָגין אויך?

— איך בין גאַרנישט. איך בין אַ מאַמע.

— הם... הם... יאָ. דו ביסט אַ מאַמע. און איך וואָס בין?

— נו, שוין. וואָס ווילסטו פון אים? ער איז דאָ. ער דרייט זיך

(* אויסמאַטערונג-מלחמה.)

לעצטנס גאר ווי פארדימיונטער, זרייט ער זיך. ער איז קיין מאָל
אזוי נישט געווען. איך ווייס נישט. כ'ווייס נישט וואָס אים איז. ער
וועט, זאָגט ער, פאָרן קיין חוץ-לאַרץ.

— וועמען זאָגט ער? וואָס עפעס חוץ-לאַרץ? אַמעריקע? אָן
אַ פּאָך. אָן אַ שפּראַך. ווהיין? צו וועמען? צו די היפיס. זיי קומען
שוין באלד אַהער. פאַרסטע נשמות. קראַנקע. קריכן אום אין אַלע
ווינקלען פון דער וועלט, ווי ליין. עסן זיך איין אין פלייש פון
געזונטע אַרגאַניזמען. צעשטערן. צעברעכן דאָס, וואָס איז מיט
אזוי פיל מי אויפגעבויט געוואָרן. פאַרברעכערס. מיין זון?

— פאַר וואָס זע איך אים קיין מאָל נישט?

— ער זאָגט מיר נישט וווּ ער גייט.

— וואָס עפעס חוץ-לאַרץ?

— אויב נישט אַמעריקע, וועט ער גיין אויפן נגב.

— ווער זאָגט?

— ער האָט געזאָגט.

— אויפן נגב?

— אויפן נגב.

— דניאל?

— יאָ.

אזוי גאר? זוכט ער, הייסט עס, עפעס. וויל ער עפעס געפיי-
נען. ער איז קיין מאָל אזוי נישט געווען — זאָגט זי, עטל. וואָס
מיינט ער?

— כ'בעט דיך, פּרעג אים, ביסט דאָך אַ טאַטע.

איך — דניאלס טאַטע. האָב איך דאָך נישט איין מאָל געטראַכט
דערוועגן. זיין פנים-אל-פנים מיט דער אורקראַפט, מיט דער
פאַרשווענדערשער שיינקייט פון מידבר. אָן אַנגעצונדענע גליי-
ווערט די לופט פון רחבותדיקער שטילקייט. אין דער שטילקייט

גייט אויף דאָס גרויסע ליכט, די גבורה-בלענדעניש פון הימל.
מיין קינד, זון מיינער, פאַרבלאַנדזשעטער. אפשר וועלן דאָרטן,
אויף די זאַמדוועגן, לידיקע, ליכטיקע — אונדזערע טריט זיך
באַגעגענען ?

זון מיינער — ניגון וואָס קוואַלט פון מיין גייסט: ריזלט פון
אייגענע טיפן צו זוניקע ספערן אַרויף, אַרויף, מיטן שטראַם פון
די בלוטן.

און אפשר איז אַלץ אַן אויסדאַכטעניש ? עס דאַכט זיך איר,
עטלעך, אַז ער וויל גיין אויפן נגב.

די ליבשאַפט איז וואַנזיניק, קאַפּריזנע, נאַריש און בלינד.
עפעס האָט דאָך אין מיר אויפגעהעלט. עפעס פאַרבאַרגנס.
געפליסטער. שעפטש פון ערב-וואָרט. זענען דאָס נישט שרידים
פון גרויסן ליכט ? איך וויל רעדן. איך וויל איר עפעס זאָגן, עטלעך.
פאַר וואָס לאַזן זיך די ווערטער, די ליכטשפּליטערס, נישט
פאַנגען ?

— עטל... אַך, אויפן שפיץ צונג איז עס מיר געלעגן, דאָס
וואָרט... פאַרגעסן.

— וואָס ס'טו געוואַלט זאָגן און פאַרגעסן ?

— גיי, עטל, גיי אין קיך אַריין. מ'עט עפעס איבערכאַפן.

— אַוודאי אַפּגעהונגערט אַ טאַג. פאַר וואָס האַסטו נישט גע-

קלונגען ?

— פאַר וואָס ? גלייב מיר — כ'ווייס אַליין נישט פאַר וואָס.

עטל האָט זיך אויפגעהויבן און אַריין אין קיך.

ביידע זענען מיר געזעסן ביים קליינעם קיכטישל. ברויט מיט
פוטער. אַ סאַלאַט פון טאַמאַטן, אַיילבירטן, אַ זויער אווערקעלע,
אַ ציבעלע. טיי. שטאַרקע טיי מיט לימאָן. פאַר זיך האָט זי גע-
מאַכט אַ שוואַרצע קאַווע.

יונגע, אויפמונטערנדיקע באַוועגונגען. אויסער אַרדנטלעכס, ליכ-
טיקס באַפאַרבט עטלס פנים. די קנייטשן אַרום די צוגעשלאָסענע
ליפן — אויך צעשיינטע, צעשמייכלטע. ווי אַ כישוף־רייף האָט
זיך מיין גוטע שטימונג אויף איר אַנגעטאַן.

דאָס געלאָשענע, שטילע פייער פון עטלס אויגן — גרויסע,
גלאַנציקע מער ווי תמיד — האָט מיך אַנגעשטעקט מיט ליבשאַפט.
מיט רחמים. אַ גרויסער צער מיר אויף דער „שטומער צונג“, אויף
איר פאַרקלעמט האַרץ.

ביידע האָבן געשוויגן. אַן אַנדער שווייגן איז דאָס געווען. אַ
גוטס, אַ מחפּרדיקס.

ביידע האָבן פאַרגעסן די שלעכטע נייעס. אַלטע נייעס. פאַר-
וויילונגס־לידער, טאַנצמוזיק האָט זיך געריסן פון טראַנזיסטאַר
אויפן טיש.

אָודאי האָט זי געשפּירט דעם שינוי אין מיר, עטל. זי האָט
נישט געוויסט פון וואַנען ער האָט זיך צו מיר גענומען. און איך
האָב נישט געוויסט, ווי אַזוי איר דאָס צו זאָגן. אַ תפילה פון אירע
ליפן האָב איך אַראַפּגעלייענט:

...יהי רצון... אַזוי לאַנג ווי די פּיס וועלן טראַגן — זאָל איר
דינען דער שכל און ס'זאָל איר באַשערט זיין ווידמען אירע טעג
און נעכט פאַר די פאַר וועמען זי איז מקריב איר לעבן — מאַן
און קינד.

קאפיטל דרייצן

1

מיינע האָר ווערן ווייס. די ציין — שיטערער, לויזער. די טעג — קורצע, און לאַנג זענען די נעכט. שלאָפלאָזע נעכט פון זקנים, וואָס ווילן פאַרהאַלטן דעם אַטעם פון צייט.

די צייט, זאָגט מען, פאַרווייכערט דעם מענטש. וועקט אין אים פחדים. ער ווערט גוט און פאַרגיביק. זוכסט חשיבות און ליב-שאַפט. וואַרעמקייט. די וואַרעמקייט פון אַנדערע ווערט דיר אַ שוץ און אַ שטיץ קעגן די קילע ווינטלעך, וואָס יאָגן אָן פון אַ וועלט — אַ ווייט-נאַענטער: אַ טונקעלער, קאַלטער וועלט. טויט.

דאָס לעבן, די ווירקלעכקייט ווערט אַ חלום. אַ לאַנגער חלום. ערשט דער טונקעלער, ענגער דורכגאַנג פירט צום ליכטיקן טויער פון אייביקע טעג — צום חלום פון אייביקן לעבן. איך וועל אַוועקגיין. ווידער געבוירן ווערן. אויפלעבן אין זכרון פון ביידע זייטן עקסיסטענץ.

ווער וועט נאָך דעם אַפּוויקלען דעם סוד פון מיין לעבן? אַפּ-וויקלען, ווי אַ כירורג וויקלט פון באַנדאַזשן אַפּ — אַ ווונד. איך וועל אַוועקגיין. נאָך מיר וועלן קומען אַנדערע. וועלן מיך נישט געדענקען. געדענק איך דען די וואָס זענען געווען פאַר מיר? איך שפיר, איך זע די מינוט, די לעצטע. זי קומט. זי מוז קומען. און איך האָב אַזוי ליב דאָס לעבן. לעב מיט אַ גרייטן זיך

צו עפעס אזוינס, וואָס דאָרף קומען. אין כסדרדיקן געיעג נאָך „עפעס, וואָס דאָרף קומען“ — פאַרליר איך דעם חשבון פון צייט: דעם חוש-המציאות.

איר בין אַן אַלטער מאַן.

נאָכגעלאָזענער מיינע פנים-מוסקלען. די ליפן — שלאָבעריקער. אַ פייכטיקייט אַרום די מוילוויןקלען. אונטער די אויגן — שיטערע, בלויע טאַרבעלעך. אויסגעלאָשענער, מוטנער דער בליק. אַ שולדיק שמייכלעע מאַכט מיך אונטערטעניק אין די אייגענע אויגן. די האַר אויפן קאַפּ ווערן ווייניקער. זיי וואַקסן געדיכט אין די אויערן, אין די נאָזלעכער. אַן אַלטער מאַן בין איך. די עלטער איז אומפאַרמיידלעך, ווי דאָס שלעכטס.

די יונגשאַפט — איז קורץ און פאַרגענגלעך. דער אמת וועגן טויט ווערט מיר קלאָרער, נענטער. תוכן און תמצית פון לעבן — ליכטיקן אויס אַלע ווינקעלעך פון דער נשמה. דער טויט האָט קיין פנים נישט. קיין געשטאַלט. נישט קיין לשון. און ער איז — אַ יש. אַ יש, ווי דאָס לעבן: ווי גאָט — דער באַשעפער פון ביידע. ער איז דאָ, דער טויט. ער זיצט אין מיר. ער שווייגט. זיין כח איז אין שווייגן. איך רעד צו אים אָפט. טרייסל אים. כאַפּ אים פאַרן האַלדז — וויל ער זאָל רעדן. אַ לעבעדיק וואָרט וויל איך פון אים הערן — און ער שווייגט. איך וויל אין אים פאַרגעסן — און טראַכט וועגן אים די גאַנצע צייט.

צו וואָס קריכט דער וואָרעם? פאַר וואָס לויפט דער הונט, דער היימלאָזער, אין מיטן וועג? ווהיין ציט דער וואַלקן, וואָס בייט איטלעכס מאָל זיין מראה, ביז ער צעשווימט זיך, ווערט נעלם?

ווער טרייבט זיי: דעם ווערעמל, דעם הונט, דעם וואַלקן? ווהיין? נאָך וואָס?

אַ צער באַפּאַלט מיך אויף אַלץ וואָס די אויגן זעען, וואָס דער מוח באַנעמט. אַ צער — אויף זיך אַליין. איך וויין. אַ רחמנות אויף זיך אַליין כאַפט מיך אַרום. איך וויין מיט טרערן פון אַ קינד, וואָס וויל עפעס און ווייסט נישט ווי אַזוי צו זאָגן — וואָס עס וויל. איך בלייב אַליין מיטן רחמנות, מיט די טרערן, מיטן ווילן צו לעבן, מיטן טויט.

ווער וועט גלייבן, אַז אַן אַלטער מאַן וויל נישט שטאַרבן? אַזוי רעד איך צו זיך, צום טויט, וואָס זיצט אין מיר. אפשר וועט ער רחמנות האָבן. ער שווייגט.

ווייס איך: דאָס לעצטע וואָרט אין שטומען איבערשמועס מיט אים, דעם טויט, וועט זיין — דעם מלאך-המוותס. אַלטע לייט.

איך זע זיי אַזוי אַפט אין די מאַרגן-שעהען, אין די פאַרנאַכטן. זיצן אין די שטאַטגאַרטנס, פאַרקן, סקווערן. אַליין זיצן זיי און בצוותא — אין אַ לאַנגער ריי און אין האַלבן קרייז. אַראַפגעשווערט פון יאָרן, ווי נעכט האַרבסטיקע, פאַרשאַטנטע. יאָרן לידיקע, אַן חפֿץ און אַן כוח. און ס'צאַנקען די שעהען, ווי קנייטן טרוקענע פון נאַפטלעמפּ.

און ס'זינקט די צייט — אַ טומאַן פון טונקעלן געזעב.
זקנים.

קוקן אין דער וועלט אַריין מיט אויגן שלעפעריקע, מידע.
איינער אַנגעלעבט מיט שווערן, שוואַכן גוף אַן שטעקן.
אַ צווייטער שפילט זיך מיט אַ שנירל קרעלן. שמייכלט
קינדיש גוט צום דריטן, וואָס שיט מיט ביידע הענט
קרישקעלעך פאַר טויבן. אַנדערע — דרימלען. מיט
קעפּ אַרונטערגעפאַלענע, אויגן — אויסגעלאָשענע לאַמטערן.
פאַר נאַכט. אַ שטראַל, אַ לעצטער פון הינטער שאַטנביימער
היעראַגליפט מיט גאַלדשריפט אויפן גראַז:
מאַרגן, בשעת עס וועט צוריק אויפהעלן
וועט, מעגלעך, עמעצער פון אייך נישט זיין מער. — —
עמעצער וועט פעלן. — —

וועל איך נישט זיין דער „עמעצער“ ?

איך וועל אַוועקגיין. איך זע, שפיר די מינוט:

אַ ווייטיק, אַ שרעקיקער, ווי סם, גיסט אַן מיינע אברים.
עטלעכע פריינד שטייען ביי מיין בעט. עטל, עטל קרוין, דערלאַנג
מיר דאָס קריגל. איבערקערן עס ביזן דנאַ. — —
— אַן איבערפולטער מיט ווייטיק וועל איך גענענען צום
פאַרנאַכטיקן פענצטער. אַריינאַטעמען אין זיך לעצטן זונפאַרגאַנג:
הויכע שטילקייט פון יענעם ווונדערלעכן לאַנד, וואָס הינטערן
ברענענדיקן האַריזאָנט.

נאָך דעם — אַוועקלייגן זיך אויפן בעט. אויסציען די פיס.
פאַרמאַכן די אויגן און איבערגעבן זיך אין די ווייכע, וואַרעמע
אַרעמס פון רו און שלווה, וואָס פון יענער זייט לעבן.

קאפיטל פערצן

ס י ן ם

א טאָג פריער, אַ זייגער זיבן פאַר נאַכט בין איך געזעסן מיט מירן אויף אַ באַנק אין סקווער — צפון-תל-אביב.

זי וויל, זאָגט זי, מאַרן פריער אוועקגיין פון דער אַרבעט. אזיב ס'זעט זיין אַ שיינער טאָג, ווי היינט — גייט זי צום ים.

ס'איז פאַר מיר געווען מער ווי אַ רמז: זיין ביים ים.

טרעפן זיך מיט מירן אויסער די ווענט פון ביוראָ איז נישט אַ צו אַפטע געלעגנהייט. תל-אביב ביי נאַכט זעט מיר אויס גרע-סער, ליכטיקער. אויך די פרויען האָבן אַ באַזונדערע שיינקייט. פאַרפּוצטע, פערפּומירטע, האָבן זיי אויף דיזענגאַף און דערבייקע גרויסע גאַסן און אויסעראַרדנטלעכן, פייערלעכן אויסזען.

ברייטע, שיינע גאַסן. טראַטואַרן. ליכט. לעבן. גרויסשטאַטיש, ביינאַכטיק לעבן.

גרויס די ענגשאַפט. גייסט אויף איין זייט און ס'דאַכט זיך דיר, און אויף דער צווייטער זייט טראַטואַר — איז רעשיקער שענער, קאַליריקער.

שיינהייטס-סאַלאַנען. בירהאַלעס, רעסטאָראַנען, קאַפעהייזער. אַלע איילן זיך. אַלע קוקן אויף אַלע און איינער זעט נישט דעם צווייטן. רויך, רעש און גערייד. ריחות פון האַרבע מאַכלים, גע-בראַטענע פליישן.

אַזוי פיל ליכט. אַזוי פיל עלנט. אַ בלאַנדזשעניש פאַר אַלעמענס

אויגן.

אויך דאַרט, אין די מרומים, גייט אַוודאי אַן דאָס בלאַנדזשעניש
ניש, אייביקע, פון פלאַנעטן, מזלות: דאָס קעגנזייטיקע צוציען
און אַפּשטויסן זיך פון הימלישע קערפּערס.

זיכער זענען אין חלל פאַראַן געדאַנק-און געפיל-עלעקטראַנען
— אַ טייל פון די עלעקטראַ-מאַגנעטישע און פּסיכאָ-כעמישע דער-
שיינוגען, וואָס אויף דער ערד: וואָס אין מענטש און אויסער אים
— אין גאַנג פון קאָסמאָס, דעם חומרדיקן.

אויף אַ באַנק זענען מיר געזעסן. אַ פּאַנטאַן אין מיטן סקווער.
פון פינף שלאַנגען-פּיסקלעך פאַרהייבן זיך וואָסעררעלעך. אַרויף,
אַרויף שטראַמען זיי די שמאַלע, קרישטאַלענע וואָסעררעלעך —
געשליפּן גלאַז. זיי שלאַגן זיך אַן איינס אין אַנדערן. צעברעכן זיך
און פּאַלן פון דער הייך, צעבראַזגעטע, צוריק אין וואָסער-שפיגל.
ס'ליכט פון די קאַליריקע געאַנלאַמפּן רייסט זיך דורך די בלע-
טערקרוינען פון די הויכע ביימער, וואָס איבער די בענק.

ליכט און שאַטן פּאַלט אויפן נידעריק געשניטענעם גראַז, אויף
די אַספּאַלט-וועגעלעך, וואָס כאַפּן דעם אויסזען פון טיגרענע פעלן.
אַ יס-ריח אַ הייסער, געזאַלצענער, האָט געשלאַגן פון מירחס
לייב.

זי האָט געטראַגן אויף זיך אַ לייכט זומערקליידל. די האָר —
פייכט און דין צעקעמט. אַ זאַמדשטויב, אַ ליכטיקער, האָט באַ-
דעקט איר הויכן, שיינעם האַלדז, אַן אַפּגעדעקטן ביזן שמאַלן
אַפענעם בריסט-טאַלעכל. לעבעדיקע, איינגעדרייטע שלאַנגען האָבן
זיך דאַרטן געוואָרפן. עטוואָס מאַטער האָט דער זאַמדשטויב אויס-
געזען אויף אירע קני פון אונטערן קורצן קליידל. אויף די פּיס-
פינגער — סימנים פון אין איילעניש אַפּגעריבענע סמאַלעפלעקן.

— צו וועמען האסטו זיך אזוי געיאָגט, אַז די סמאַלע פון די פּינגער נישט אַראָפּגענומען ?

— אַהיים.

— האָסטו נישט געוואָגט אין שטוב, אַז דו גייסט צום ים ?

— אזוי שפּעט ? די אמא וועט זיכער איבערקלערן.

— נו, באמת. נאָך אונדזער צופעליק טרעפן זיך האָט צוגע-
פעלט.

— צופעליק ?

— ווי מיינסטו ?

מירה האָט נישט געענטפּערט.

— ווילסטו שוין גיין ?

— כ'האַב עס נישט געוואָגט.

— מירה.

זי האָט אַוודאי געשפּירט אין מיין קול די דאַנקבאַרקייט. אַ
דאַנקבאַרקייט צום יונגן, קלוגן מיידל. סיי דאָס גיין צום ים, סיי
דאָס אויסרעכענען די שעה פון צוריקקערן זיך מיט די גאַסן, וווּ
אונדזער טרעפן זיך איז כמעט אומפאַרמיידלעך — איז דאָך איר,
מירהס איינפאַל.

ווען זי וואַלט זיך נישט געיאָגט אַהיים — רעד איך צו איר
— ווען זי איילט זיך נישט אזוי, וואַלט מען דאָ נאָך אַ ביסל אונ-
טערגעזעסן. אַ שאַד, וואָס מען האָט זיך פריער נישט געטראָפּן
ביים ים.

— איך מיין אויך אזוי — זאָגט מירה.

— וואָס מיינסטו אויך אזוי ?

— וואָס מען האָט זיך פריער נישט געטראָפּן ביים ים. אַ
יונג האָט זיך צו מיר צוגעטשעפעט. אַ טיפּש פון אַ יונג, אַ חוצפּן.
מאָרגן — מאַכט ער — וועל איך ווידער קומען.

— יא. אזוי זענען זיי, די יונגע, — חוצפהניקעס, כוח-גייערס.
מירה האָט געשמייכלט. איך האָב איר אָנגענומען פאַר דער
האַנט. זי האָט געלאָזט איר הענטל אין מיינער.

די האַנט, די צאַרטע, די מיידלשע: וועמעס איז זי? און מיינע
רייד, די פאַרשטיקטע פון פרידיקער אויפֿרעגונג: פאַנטאַן. וואָ-
סערערלעך, ווי געשליפֿן גלאַז... טונקעלע ליכטער, וואָס טאַפלען
זיך אין גרינעם וואַסער. אַ „גדר חי“, צי גראָן. גרינע לאַנקע פון
ביידע זייטן ווייסל? — ווער איז דאָס מיידל, וואָס זיצט
נעבן מיר? —

— נחמה. מיינע רייד זענען שטילע, ווייכע, ווי דאָס
געפֿליעסק פון טייך. סטאַטעק אויפֿן ווייסל. לעמפעלעך, איבער-
געקערטע, אין וואַסער.

נחמה האַרכט. איך רעד אין איר אַריין. פון טיפענישן, וואָס
שלינגען איין יעדן קלאַנג און ווידערקול — קומען מיינע רייד.
נאַענט זענען מיר געזעסן, צוגעטוליעטע. נאַענט האָט זיך גע-
הערט דאָס הויכע, האַסטיקע אַטעמען פון ביידע. אַן עקזאַלטירט,
פאַרציטערט אַטעמען אויסגעמישט מיט אַפֿגעהאַקטע ליבע-שעפֿ-
טשענישן — אַ שטיל, טיף טשעלאַ-קול.
צוויי אָנגעצויגענע סטרונעס אויף אַ טשעלאַ אין האַנט פון
ליבע-מייסטער — עראָס.

נחמה.

אויב ביסט ערגעץ וווּ פאַראַן. אויב דיין אויער איז נאָך אַפֿן
פאַר מוזיק: דיינע הענט, די שמאַלע, צאַרטע פינגער, ציען נאָך
צו אַ פען; אויב דער שטויב פון צייט נישט פאַרשאַטן האָט דאָס
געדעכעניש נאָך מיר — וואַלסטו אַצינד — נאָך אַ קנאַפֿן יובל
יאָרן — צוגעשריבן צום ליד „בעטהאָווען“ די דאָזיקע שורות:

— מיט פינגער געטלעכע האַסטו שטיקער
שיין געריסן

און מענטש גענערט.

דו — טויבער קלאַנגען־פּראַמעטעוס :

גאַט שעפטשעט דיר זיין סוד אַריין

אין קראַנקע אויערן.

דו ביסט, ווי איקאַרוס פון הימל געשיקט :

ראוי אויף רחמים, אויף כבוד און גנאָד.

דיינע פינגער צערייסן דאָס האַרץ פון גאַט.

אַ קליינער בעטהאַווען בין איד. אַ נאַפּאַלעאַן אויף סאַנטאַ
העלענאַ. נישט אין וואַנעס פון פערפום פאַריאַג איך מיין בדידות.
אין וואַנעס פון בדידות פאַריאַג איך די שיכרות און שיינקייט פון
לעבן.

ער — אַן אימפּעראַטאָר נאָך פאַרשפּילטע שלאַכטן.

איך — אַ הערשער, אַ באַהערשטער פון ווערטער־אַרמייען :

האַלט מיט זיי כסדר מלחמה.

— פאַר וואָס אַזוי טרויעריק, אדון ? אפשר מיד ?

— מיד ? טרויעריק ? וואָס פאַלט דיר איין, מירה ?

— מירן אפשר גיין ? שפעט — האַט מירה געזאָגט און זיך

אויפּגעהויבן.

צום אויטאַבוס זענען מיר געגאַנגען מיט איינע פון די רוישיקע

גאַסן.

אַן איילעניש. ענגשאַפט. אַפטייק־ריחות. מענטשנשווייס.

מיר זענען אַריין אין אַ זייטיק געסל. און איך האָב גערעדט

צו מירהן וועגן הימל דעם נאַכטיקן : וועגן מזלות — בלאַנדזשענ-

דיקע שטערן, וואָס די ליכטער אויף דער ערד, און די רויכן —

פאַרשטעלן פאַר אונדז.

איך האָב צו איר גערעדט וועגן די היגע זומערנעכט. כוואָלט וועלן אַצינד אַריינאַטעמען אין זיך זייער מילדע וואַרעמקייט, איינהערן זיך אין וואַקסן פון די ביימער אין די סקווערן, שטאַט גערטנער, און פון ביידע זייטן טראַטואַר.

ווען זי וואָלט זיך נישט געיאָגט אַהיים, מירה, וואָלטן מיר אַצינד אויפן ברעג ים געזעסן. זיצן מיט נאַקעטע פיס צום שווימיקן שטראַם פון די כוואָליעס.

איינקוקן זיך אין זייער געיעג איינע נאָך דער אַנדערער: יאָגן און רייטן איינע אויף אַנדערער. קעמלען. קעמלען אויף קעמלען. ענדלאַזער ים־מידבר. ס׳יאָגן די „קעמלען“ צום זאַמדיקן ברעג, און דאָ, ביים ברעג — עקט זיך זייער קורץ לעבן. איז וואָס, אַז כ׳גיי אַ ביסל געבויגן. שווער מיין טראַט. שווער רער און שוואַכער פון נעכטן און אייערנעכטן.

מיינע אויגן זענען נאָך יונג. די שיינקייט, דער חידוש, וואָס איז עולה צו מיין ראיה, מאַכט מיך ווי אַ מילגרוים פול מיט התפעלות.

*

צו מאַרגנס האָב איך פריער געשלאָסן דאָס ביוראָ און אַוועק צום ים. זי דאַרף זיין דאָ מירה. זי איז אַ בעלן צו זען, האָט זי געזאַגט, צי וועט ער זיך אַפּטשעפען פון איר, דער חוצפּן.

נאָענט פון מירהן, אויפן זאַמדברעג, בין איך געלעגן. געבן מירהן — ער, דער יונג.

— — און ער האָט געלאַכט, דער יונג, ס׳האַט געלאַכט אויף אים דער קאַפּ, דער שוואַרץ טשופּרינטער. איך האָב אים נישט אַוועקגעיאָגט פון איר. אַוועקגעיאָגט פון איר האָט מיך זיין ווייס־צייניק געלעכטער.

זון. ים. זון און ים. דער טאַג פאַרגייט. נאָך אַ טאַג. טעג.

שלמה ווארזאנער

מיינע יארן. ליבשאפט. נחמה. איך טראָג דיך, ווי אָדם די וועלט
אין זיין ריפּ. זינט מען האָט דיך פון מיר אויסגעשניטן — גיי איך
אום אַ פאַרווונדעטער. צעהאַלבטער. זוך דיך אויף אַלע וועגן פון
לעבן.

מירה.

און ער האָלט זי אַצינד אין זיינע אַרעמס. זיינע איז זי. זיין
וועלט: די גאַנצע וועלט מיט אַלע אירע הימלישע און ערדישע
פריידן.

לידער

פון טרייסט און פון טרויער און פון טויט

א א ז י ס

צו ערשט איז אויפגעגאנגען אין מיין אויג
די פארב: ריחות רויע, רויקע פון טויען.
דערנאכדעם מיך באזעסן האט די שיינקייט, ווי א רויג,
וואס מערט זיך אויף די ימיש הויכע דנאען.

געצויגן האט צו דיר מיין גוף און גייסט —
א קארטוואן פון מידע, בלאנדזשענדיקע יארן.
פארויס פון קארטוואן — א וואגלהארץ, א הייס,
פון ליכשאפט א צעריסנס. צעוונדיקט פון א דארן.

דארן און דערנער אין מידבר פון מיין לעבן.
טרוקעניש און וויסטע. לידיקייט און ענגשאפט:
מיט דער תבונה פון מיין דאזיגן זיך פארוועבן
וויל איך — שמעלט אנטקעגן זיך די בענקשאפט.

בענקשאפט, דאזיגן — א פארפאלק צעקריגמע.
וואס לענגער צוזאמען — מער זיך דערווידער.
איך בין דער זינער, זי — די באזיגמע.
פון ניצחונות צו פיל — ווער איך מיד און מידער.

— — —

אנגעשווימען ביסטו אין מיין אויג, אאזיס,
צו מיין הלום-שיף, וואס זוכט א האפן:
וואלט בנימצא נישט געווען אזא מין באזיס —
אויסגעדמיונט וואלט איך דך, באשאפן.

וואַלט איך צייט געהאַט

ווען איך האָב צײַט, ווי גאָט
שפּיל איך זיך מיט דיר
אָן אייביקייט.
דו ביסט מײַן מלאַך
אויף דער ערד.
געקניט איך וואַלט פאַר דיר אין גלייביקייט.
—
מחלֶךְ —
פאַרצימצומט אין אַ טראַט.

בין איך דאָך בן-אָדם —
אַ חלום פון ליבע און ליכט.
דו ביסט מײַן שאַטן —
צוגעטיילט איז אונדז דער טאָג.
ס'ליכט איז קאַרג
די נאַכט איז לאַנג.
זאָג:
פאַר וואָס בעמסמו נישט בני מיר דאָס לעבן?
—
אָדער —
גיב מיר דײַנס אָפּ אין געשאַנק.

אַז כ'טראַכט פון דיר

אַז כ'טראַכט פון דיר
ווערן גרינגער מיר די רגעס.
די שווינגנדיקע שעהען — לידער.
אַז כ'טראַכט פון דיר
ווערן ליכטיקער די וועגן צו די סופן,
וון גייענדיק אַיעדער בלייבט אַ מידער.
אַז כ'טראַכט פון דיר
ווערט מיין טרויער יינגער — לבנה אין באַגינען.
און די פרייד פון טרויעריק זיין באַקומט אַ זינען.

*

אין דרויסן איז קאלט.

נאכט.

ווינט שפילט זיך מיטן קייטעלע פון לאדן.

אין שטוב איז ווארעם.

דאס בעט איז שוין געמאכט.

שמיל.

מיט דיין נישטאָקייט די שמילקייט איז געלאָדן.

קום.

א פּרילינגס-אַוונט איז דיין האַלדז.

כ'טרינק זיין מילדע ווארעם —

מיט דערבארעם

כ'וויקל אָפּ דיך פון דיין סוד,

ווי אַ כירורג וויקלט פון באַנדאַזשן אָפּ

אַ ווונד.

ב י י ד ע ו ו י י ס ו

כ'האב א גאנצן טאג, אן אונט און א נאכט
געטראכט
א טראכטונג
פון ליבע און פארטראכטונג.

פון דינע בליקן פעסיקע, וואס פאלן
אויף מיר ווינקלדיק און שוף,
ווי שמראלן
פארנאכטיקע אויף שוועלן:
פון פנים דיין פארצערטן,
ווי זון און שאטן יאגן זיך
נאך גן-עדן דעם צעשמערטן.

א גאנצע נאכט. אן אינדערפרי ביז העלן
טאג האב איך געטראכט דערוועגן.
אזוי אפן און פארהוילן די וועגן
פון ליבשאפט און ליידן.
זענען דען נישט ביידע
זייטן צוויי פון איין ממבע?

אלע קושן קויפסטו אויס מיט טרערן.
פאר געלעכטער צאלסט מיט הארב געוויין.
אויף תשוקה-פעלד בליען און געדייען

בלומען סמיקע. אויבעט פלאנצן
שמילע, היילנדיקע סארטן.

דו אליין
ביסט דער שומר פון דעם גארטן,
ווי אדם יאגט זיך נאך זיין ריפ:
ער וויל זי צוריק אין זיך פארשליסן און פארגענצן. —
מעגסט פארזאכטן, שמיסן
מיד מיט בליקן פון צעקריגשאפט.
ביידע ווייסן:
שינאת, רוגז זענען — המשך ליבשאפט.

כ'האב געוויסט

כ'האב געוויסט :
אזוי וועט עס זיין.
כ'וועל טרינקען דעם וויין
פון א חלום.
זיך נערן
מיט קוק — אייביק הונגעריקן
פון אומגעזעטיקטער שיינקייט
דיינער.
ווי איינער,
וואס א קישן איז אים די אליינקייט
כאפט זיך אויף אין מיטן
פון א גוטן
חלום
און וויל די אויגן צוריק פארמאכן
ס'זאל אים
אפן זיין דער וועג צו זאכן :
גרויסע קליינע זאכן
פון גאט און מענטש געגעבן,
פול מיט וונדער און מיט וויי,
וואס אן זיי
קאן א מענטש נישט לעבן.

*

כ'האב געוויסט :

ס'האט געמוזט

געשען

ווייל אין אנהייב איז געווען —

דער סוף,

דאס שיידן.

ווייל ס'איינציקע, וואס ביידן

בינדט,

איז דער מרחק

פון יארן :

א בארג.

איך — א מאן אן אלטער אין א יונגן פראק.

דו — א מיידל-קינד,

א הירשיכע, אקערשט געבארן.

איך — אין שפאן, אין שווערן, בארג-ארעם,

דו — ווינטיק מוסט ארויף זיך טראגן.

איבער מיין-דיין קאפ —

א האריזאנט :

— רויטער זונפארגאנג.

— א רויטקייט פון פארטאג.

— — —

...ווייל דער סוף איז
אין אנהייב געלעגן,
ווי א יאדער אין א קליפה,
ווי א ווערעמל אין קארע.
נישט מער: מײַן עלטער, ווי דער שמייגער,
געצויגן האט צום מופת
פון דער יונגשאפט. דיין נייגער —
צו פארשטאנדיקייט, חכמה היפער
ריפער פון א מענטש אין די יארן.

איך האב צו איר גערעדט

איך האב צו איר גערעדט,
זי האט געשמייכלט.
אין די אויגן גרינע — קאלטער שטאַל:
שטאַל געלאַשענער מיט מאַטן שיין —
„ווילסטו עפעס זאָגן, פרעגן?“
זי האט געשאַקלט מיטן קאַפּ אויף ניין.

אַ פאַרשלאַסענע איז זי געזעסן. אַרומגעגדרט
מיט אַ שווערן שווינדלערישן שווינגן.
איך האב ווערטער געזוכט. זיך געפעדערט
געפעלן איר. רעכטפאַרטיקן און איבערצינגן

זיך און איר: כ'בין איר נישט אזוי אומנייטיק,
ווי זי וויל מיך מאַכן מיינען —
אלא מה? לאַכן פון פאַרשטיקטן ווייטיק
איז כאַרווער פאַר אַ פרוי, ווי וויינען.

— — —

נישט דיין שווינגן אַרט מיך. נישט די רייד.
בידע צו אַ פונקט און איינציקן זיי צילן:
נישט, אַ פנים, אין ספּעקטאַקל גייט
דיר. דער עיקר איז ביי דיר דאָס שפּילן.

עפעס טראגסט אין זיך פארהוילנס

עפעס טראגסט אין זיך פארהוילנס.
איבערדאָיק ביסמו און פארסודעט.
וויפל מאָל איך פרוו אוון קען בני זיך נישט פועלן:
וויפל מאָל איך וויל און וואג נישט
צו דיר צוגענענען. ביידע זיך מתבודד
זיין. קוים נאָר דערווייטערן פרוכיר איך,
גיט אַ צי מיר, ווי ס'נאָדעלע צום מאַנעט.

הויך דיין קאַפּ דו טראַגסט פאַררימן.
דיין גאַנג סײַ בייגיק איז, סײַ שמאַליק.
אַ סך איז ער מבטיח. גאַרנישט גיט ער —
און פאַלט דיין בליק — פאַרשאַמנט און קרישמאַליק
אויף עמעצן, טוט ער שטומערהייט צו וויסן:
„ווילסטו מיין געליבטער ווערן? אדרבא“,
נאָר קודם ווער איך דיין באַפעלער, דיין געביטער.

— — —

עפעס טראַגט אַ מוד אין זיך דיין פּרײַע רײַפקייט.
ס'זשומעט ווי אַ בין דאָס שווינגן — האַניקדיק און האַרב:
נישט אַנדערש: דיין שמאַרקייט און דיין שטייַפקייט
ס'פעלן פון בטחון-עצמי דעקן דאַרף.

עמעצער האט ווידער היינט דערמאנט דיין נאמען

עמעצער האט ווידער היינט דערמאנט דיין נאמען
און עפעס האט אין מיר זיך אפגעריסן.
פון וואנען אזוי פלוצעם ביסמו אנגעשוואמען
שיף פארלארענע? כ'הייב, אסור, עם נישט אן צו וויסן.

הונדערט מאל דערווייטערט כ'האב, פארשאלטן
די מינוט פון זעען דיך, דערקענען.
און דו — א בליץ, הימל כמארנעם האסט געשפאלטן
ווידער. אין שכחה צעצונדן דאס גיהנום.

נישט געטרונקען כ'האב פון האניקקוואלן
דיינע. נישט געזעטיקט זיך מיט גייסטיקייט פון גוף.
א דארשטיקער אין ליבע-מידבר בין איך צוגעפאלן
צו די ליפן, מיט דארשטיקייט געבליבן כ'בין באשטראפט.

ווידער האט עמעצער דערמאנט דיין נאמען
און מניה-ביה דו ביסט פאר מיר דערשינען.
כ'ווייס: צוריק צו מיר דו וועסט נישט קומען.
דאך בענטש איך די מינוט פארשאלמענע פון דיך דערקענען.

כ'האָב גאַרנישט מער פון דיר אַצינדערט צו דערוואַרטן :
 דיין האָב-און-גומס און ס'שיינע אָפגעגעבן האָסט אַ צווייטן.
 אַ פאַרפישופמער, באַרוישמער שטיי איך ביי דיין באַרטן.
 נאָ, דער צווייטער, דרינגט אין דינע אינגעוויידן :

שיף מיט אוצרות ניסתרע פון מיין האַפן
 טראַגסט אוועק זיך אין ערגעצלענד — אהבה.
 און איך — אַ ווייטיק-באַרג געלאַדענער מיט לאַווע —
 פּיבער, ברען בראשיתדיק מיט פּייער פון באַשאַפן.

כ'שטיי אַצינד — אַ בוים, פון דונער באַטויבט און
 צעשפּאַלטן.
 שווער פאַרוואַקסן זיך די ווונדן פון אַ בוים אָן אַלמן.

וויפל שטורעמס, בליצן זענען איבער מיר אַריבער :
 טוי-טראַפנס, זון און שטערן אויפגעשוידערט פריידיק
 האָבן ס'לייב. מער פון אַליץ מיך איבערפולט דיין „ליבער
 מינער". אָן דער שעפּטשעניש כ'בין ווידער ליידיק

ווי געווען איך בין, איידער כ'האָב דערשמעקט דיך,
 בלום מיין דופטיקע, מיין לופטיקע, מיין קליינע —
 כ'האָב גאַרנישט מער פון דיר אַצינדערט צו דערוואַרטן.
 מי'צווייטן אָפגעגעבן האָסט דיין האָב-און-גומס און ס'שיינע.

ווער?

ווער האט דעם שד אין אויגן דינע אנגעצונדן.
ווען האטמו מיטן שאטן זיך פארבונדן,
צעשמייכלטע, באשכלטע, שיינע? צו וואס
נעמען זיך צו הילף דעם אימת-מוות?

סיי ווי דיין קוש פון ליפן הייסע — קאלט איין.
סיביריש דער ריח פון דיין ליב — שניי און צווייט.
הינטער שניי — א ברענענדיקער וואלד איז
צעפאלן זיך אויף קוילן. זיי ברענען מיר די טרייט.

ארוםגענומען כ'בין אין דיר געלעגן. מער ווי איין מאל
אויסגעגאנגט דעם האניק פון איעדן אבר —
נאר זעען דיך איך וויל שוין מער נישט קיין מאל,
ווי ס'וויל א מענטש נישט זען זיין אפן קבר.

ליבסט און גרויס דיין תשוקה איז געליבט צו ווערן.
נאר ס'קאן א רוע לב נישט הנאה זיך פארגינען —
עסטו אפ דאס הארץ זיך. צעפרעסן ווערן
די תענוגים, ווי קינדער פון הונגעריקע מוטערשפינען.

לאַנג וועט דיין געשטאַלט מיך נאָך באַגלייטן

לאַנג וועט דיין געשטאַלט מיך נאָך באַגלייטן.
און דיין שמייכלעך וועט לאַנג מיר וויי טאָן.

ווייל פאַרגענגלעך איז דאָס שיינע. אומפאַרבלייבנדיק,
בלויבדיק איז די עלנט און דער ווייטיק.

ס'ברענט אױס דער טאָג אין פאַסן בלוטיק-רויטע.
נאָך אומקרייז פינצטערן — ער צינדט ווידער אָן די קנױטן.
נאַקעט דרימלט האַרבסט אַ בוים. ס'בלעמערוואַרג צעשיט ער.
אין די פּרילינגס שטייט ער אויף — אַ גרינער,
אַ צעבלימער.

זאָג: צי האָסטו דו טאַקע אויפגעבליצט, פּדי
תּהומיקער אין מיר צו מאַכן ס'פינצטערע געשפּריי ? —

כײַ וואַלסטו פּון וואַלקנס נישט אַרויסגעמעסערט, —
אין טונקלעניש פאַרשלאַסענער געוועזן איז מיר בעסער.

— — —
לאַנג, גאָר לאַנג נאָך וועט מיך דיין געשטאַלט באַגלייטן.
ס'וועט דיין שמייכלעך מיך היילן און מיר וויי טאָן.

ווי קען איך דיר פארגעסן

ווי קען איך דיר פארגעסן —
תמצית מיינער פון מעת-לעתן.

פון טאָג און נאַכט דו ביסט די שרויף,
וואָס דרייט אַרײַן די אויגן-קנויטן
מיר — און דרייט צוריק זיי אויף.

גיי איך מיט דער זייט פון זון —
ווערסטו גלייך מיין שאַטן
און יאָנסט ווי אַ קיל ווינטל אָן
אויף אַ באַנק אין גאַרטן.

ביים ים — אַ גאַלדיק-דריינע כוואַליע
מיט שמורעם און מיט ווייכקייט אין מיין ראיה:
דיין שיינקייט ווידער מיר נתגלה
ווערט. ביקיני נאַקעט אַפּ דיין צניעות.

הער איך טריטלעך יונגע, שמייפע —
טאַקטן פערטלדיקע, האַלבע —
טאַנצט דאָס בלוט אַרויף צו שלייפן,
קאַפּ — אַ נעסט פון קראַנקע שוואַלבן.

ביסמו עס, מיידל גאענט-ווייטע —
ווייל איך און איך וואג נישט פרעגן.
ניין, נישטא דינס גלייכן. נישטא א צווייטע
זאל גאכניין מיר אויף אלע וועגן,
— — —

ווי ס'קען א לייב זיך נישט צו זאט אנעסן,
נישט גענוג מיר איז ס'נישט קענען דיך פארגעסן.

זאט מיט ליבע-הונגער בין איך. ער איז נייטיק
מיר ווי די פרייד, וואס שטראלט ארויס פון ווייטיק.

סיום

פאר וואָס איך שווינג, פרענסמו?
ווייסט אליין.

דאָס איז דאָס לעצמע מאָל.

די לעצמע רייד.

דאָס וואָרט, וואָס פייערט פון מיין מויל

אַצינד, וועט מיט דער צייט

נידערן אין מאָל —

אַ שטיין.

אַ שטיין — אַ שתיקה

איז אַצינד מיין ליבשאַפט צו דיר.

איבער איר —

דער ליבשאַפט דער פאַרשטיינטער —

פליסט די צייט,

אַ קוואַלוואַסער פאַר דאַרשטיקע, פאַר מידע.

אויך דו קומען וועסט צו גיין

און בייגן דיין שטאַלצן קאַפּ

און זעען וועסט אין „וואַסער-שפיגל“

זיך אליין.

און הערן וועסט, ווי אין שלאָף,

ס'דימענטענע שווינגן פונעם שטיין —

דיין שטראַף.

דער שמאלער וועג

אימלעכס מאָל, ווען כ'פּאַר פּאַרביי
דעם בית-הקברות, וואָס ביים וועג,
גיט אויף מיר די הויט
אַ צימער:
וואָס טוט ער
דאָ, דער טויט? —
גיב איך זיך אַ פּרעג —
דאָ, אין מיטן פּון געפּאַר, געגיי.

געוואָלד, געוואָלד!
(גיי באַנעם עס)
ווי באלד
פּון דער וועלט ביזן עולם-אמת
פירט אַ שמאלער וועג —
צו וואָס זשע דאָס געאָייל פּון טעג,
די טרוימען פּון דער נאַכט?
סאַראַ ווערט
האַט
ס'זוכן גאַט
אין הימל. און אויף דער ערד —
דעם גן-עדן?
ס'ידן —

אויסגעדמיונט ביידע האַסטו,
ביידע האַסט געבוירן
און פאַרלוירן
דאָ, אויפן שמאַלן וועג צווישן וועלט דער היגער
און דעם עולם-אמת.
פון ביידע כאַטש אַ רמז
זוכסטו. מחמת ס'זוכן איז דער עיקר.

א שטילער ווינקל

א שטילן ווינקל זוך איך.
כ'זוך א שטילן ווינקל.
פונעם קומען ביזן אפגיין —
א פינקל
מיטן אויג איז.
וואס מיר רייכטום, תהילה, גרויס זיין.
צו וואס טויג עס?

א מאַג גייט אַפּ. א נײַער קומט. דער קרייז
מי ווי מוז זיך שליסן:
א קינד. א גרויסער. א גריין —
ס'זאל דיך, זקן, נישט פארדריסן.

ביסט אן אורח אויף א מאַלציט. א וויילע
איז דיין לאַנגער זיין דאָ —
טרינק און עס צו זאָט. במילא
גייסט אַוועק אויף מער נישט זיין דאָ.

שפּין זשע, צייט — קלוגע קלאַגערין —
א נײַעס מאַג אין מיין ווינקל שטילן.
און איך, שוטה, מיין מאַלציט מאַגערן
וויל מיט בענקשאַפט זאַמער שטילן.

צ ר ו ר ה ח י י ם

א

ער רוקט זיך אונטער, דער סאַנסטער.
דער גאַרנישט.
דער יש.

קילע ווינטלעך טראַגט

ער אין די פּאַלעס.

יאַגט

זיי אַן אויף מיר,

אין מיר.

ציטערן די הענט.

און אין אויג — מ'שוואַרצאַפּל

צאַפּלמ.

באַלד וועלן זיינע קאַלטע, לאַנגע פינגער

אַרומקלאַמערן מיין האַלדז.

און אַלץ

וועט פּאַלן.

פּאַלן.

פּאַלן.

ב

העי, העי, מ'טאר נישט

אונטערגעבן זיך —

כ'זאג צו זיך.

און מיט א מאל מיר ווערט אומהיימלעך גוט:

איך וויל אלץ.

איך וויל גארנישט.

כ'ווייס צו מאל נישט

צי ס'איז טאג, צי נאכט,

צי מיין ערשמע, צי מיין לעצמע שעה —

צי לעב איך?

צי בין איך שוין נישטאָ.

נענטער, נענטער

גענענט ער —

דער מאַנסמער.

„גיי באַפּרײַ אים

פונעם לעבן“ — הער איך,

ווי ער טוט באַפעלן — —

ווער איך

טאָקע ווידער גארנישט?

ווי דער גארנישט —

א יש

אינעם צרור החיים?

אינהאלט

יארן

7	.	.	.	.	.	קאפיטל איינס
21	.	.	.	.	.	קאפיטל צוויי
26	.	.	.	.	.	קאפיטל דריי
42	.	.	.	.	.	קאפיטל פיר
48	.	.	.	.	.	קאפיטל פינף
60	.	.	.	.	.	קאפיטל זעקס
67	.	.	.	.	.	קאפיטל זיבן
73	.	.	.	.	.	קאפיטל אכט
80	.	.	.	.	.	קאפיטל ניין
96	.	.	.	.	.	קאפיטל צען
104	.	.	.	.	.	קאפיטל עלף
117	.	.	.	.	.	קאפיטל צוועלף
136	.	.	.	.	.	קאפיטל דרייצן
140	.	.	.	.	.	קאפיטל פערצן, סיום

לידער

פון טרייכט און פון טרויער און פון טויט

149	אָאָזיס
150	וואָלט איך צייט געהאַט
151	אַז כ'טראַכט פון דיר
152	איין דרויסן איז קאַלט
153	ביידע ווייסן
155	כ'האַב געוואָסט
158	איך האָב צו איר גערעדט
159	עפּעס טראַגסט אין זיך פאַרהוילנס
160	עמעצער האָט ווידער היינט דערמאַנט דיין נאַמען
161	כ'האַב גאַרנישט מער פון דיר אַצינדערט צו דערוואַרטן
162	ווער ?
163	לאַנג וועט דיין געשטאַלט מיך נאָך באַגלייטן
164	ווי קען איך דיך פאַרגעסן
166	סיום
167	דער שמאַלער וועג
169	אַ שטילער ווינקל
170	צורוֹר החיים

פון זעלבן מחבר:

- זיין, לידער. מינכען, „פרייהייט“, 1948.
- ברויט, ראמאן. תל-אביב, פארלאג י. ל. פרץ, 1960.
- זאמד, ראמאן. תל-אביב, פארלאג י. ל. פרץ, 1963.
- גורלות, ראמאן. תל-אביב, „המנורה“, 1967.

